

Julkaisu on saatavana myös Internetistä:
<http://www.ymparisto.fi/palvelut/julkaisu/elektro/sy597/sy597.htm>

Suomen ympäristö 597
Ympäristöministeriö
Alueidenkäytön osasto

Taitto: Ainoliisa Miettinen
Kansikuva: Tapio Heikkilä

ISSN 1238-7312
ISBN 952-11-1308-1 (nid.)
ISBN 952-11-1309-X (PDF)

Edita Prima Oy

Helsinki 2002

Ympäristöministeriölle

Ympäristöministeriö asetti 30. päivänä toukokuuta 2001 työryhmän laatimaan ehdotuksen Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien kehittämisestä.

Luontodirektiivin 6 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on tarvittaessa laadittava Natura 2000 -verkoston erityisten suojelutoimien alueilla (SAC) tarkoituksenmukaisia käyttösuunnitelmia, jotka koskevat erityisesti näitä alueita tai jotka sisältyvät muihin kehityssuunnitelmiin. Nämä suunnitelmat eivät ole aina välttämättömiä, mutta ne voivat tietyillä alueilla olla tarpeen sovittamaan kestäväällä tavalla yhteen taloudellisia ja luonnontieteellisiä tavoitteita. Ne voivat myös edistää Natura 2000 -verkoston tehokkaan toimeenpanon edellyttämää yhteistyötä, vuorovaikutusta ja eri toimijatahojen sitoutumista sekä parantaa suojelutoimien hyväksyttävyyttä. Työryhmän tuli selvittää tämän tyyppisen suunnittelun tarvetta Suomen Natura 2000 -verkostoon ehdottamilla alueilla ja sen suhdetta olemassa oleviin suunnittelujärjestelmiin sekä arvioida tarvetta uuden tyyppisten menetelmien luomiseen ja niiden mahdollisesti edellyttämiin lainsäädännöllisiin toimiin.

Ympäristöministeriö antoi työryhmälle em. tavoitteisiin liittyvät seuraavat tehtävät:

1. Laatia kriteerit suunnitelmien tarpeellisuuden määrittelylle,
2. Selvittää suunnitelmien tarpeellisuus ja määrittää kiireelliset suunnittelukohteet ja -tarpeet,
3. Selvittää missä määrin olemassa olevat suunnittelujärjestelmät tukevat tai toteuttavat näitä suunnittelutarpeita,
4. Laatia ehdotus suunnittelumenettelyjen kehittämiseksi siten, että huomiota kiinnitetään erityisesti suojeluperusteina olevien luonnonarvojen säilyttämiseen, ennallistamiseen ja seurantaan sekä taloudellisiin, sosiaalisiin, sivistyksellisiin vaatimuksiin ja paikallisiin erityispiirteisiin. Erityistä huomiota kiinnitetään suunnitelmien valmistelumenettelyjen vuorovaikutteisuuteen ja avoimuuteen,
5. Laatia ehdotus mahdollisista lainsäädännön kehittämistarpeista.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut ylitarkastaja Esko Gustafsson Lounais-Suomen ympäristökeskuksesta ja jäsenenä

ylitarkastaja Pertti Heikkinen Hämeen ympäristökeskuksesta,
ylitarkastaja Heikki Korpelainen ympäristöministeriöstä,
ympäristöneuvos Tuula Lundén ympäristöministeriöstä,
vanhempi tutkija Anne Raunio Suomen ympäristökeskuksesta,
luonnonsuojelunvalvoja Pekka Salminen ympäristöministeriöstä, sekä
erikoissuunnittelija Anu Vauramo Metsähallituksesta.
Työryhmä valitsi sihteeriksi ylitarkastaja Heikki Korpelaisen.

Työryhmä oli tiiviissä yhteistyössä Metsähallituksessa vuonna 2001 toimineen erityisalueiden suunnittelun kehittämisprojektin kanssa. Projektin vetäjänä toiminut projektipäällikkö Pertti Itkonen oli työryhmässä pysyvänä asiantuntijana. Lisäksi työryhmä kuuli kokouksissaan asiantuntijoina erämaasuunnittelija Liisa Kajalaa Metsähallituksesta, erikoissuunnittelija Joel Erkkosta Metsähallituksesta, vanhem-

pi tutkija Jan Ekebomia Suomen ympäristökeskuksesta, biologi Harri Hongellia Länsi-Suomen ympäristökeskuksesta, suunnittelija Jorma Pessaa Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskuksesta, ylitarkastaja Matti Kyröläistä Länsi-Suomen ympäristökeskuksesta, biologi Arto Ustinovia Etelä-Savon ympäristökeskuksesta, ylitarkastaja Matti Laitiota Uudenmaan ympäristökeskuksesta, tarkastaja Kirsi Hellasta Uudenmaan ympäristökeskuksesta, kaavoitusarkkitehti Leena Tuokkoa Kirkkonummen kunnasta, metsäasiantuntija Seija Tiitinen-Salmelaa Keski-Suomen metsäkeskuksesta, ympäristöasiantuntija Petri Heinosta Metsähallituksesta, projektkoordinatori Iiro Ikosta Lounais-Suomen ympäristökeskuksesta, ympäristösihteeri Risto Murtoa Lohjan kaupungista, ylitarkastaja Jukka Matinvettä ympäristöministeriöstä, limnologi Kaija Salmelaa Lounais-Suomen ympäristökeskuksesta, Natura 2000-projektivastaava Tapani Veistola Suomen luonnonsuojeluliitosta sekä ympäristölakimies Kalevi Laaksosta Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitosta. Työryhmän kokouksiin osallistuivat lisäksi puistonjohtaja Kari Hallantie ja puistonjohtaja Jouko Högmander Metsähallituksesta, metsäekologian asiantuntija Timo Soinen Metsätalouden kehittämiskeskus Tapiosta sekä ylitarkastaja Tarja Haaranen maa- ja metsätalousministeriöstä.

Työryhmä suoritti suunnittelutarvetta ja Natura 2000 -verkoston toteuttamiseen liittyviä perustietoja koskevan kyselyn, joka kohdistettiin alueellisten ympäristökeskusten, Metsähallituksen ja Metsäntutkimuslaitoksen luonnonsuojelusta vastaaville yksiköille.

Työryhmä järjesti Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön kehittämistä koskevan avoimen seminaarin, jossa työryhmän alustavaa ehdotusta esiteltiin asiantuntijoille ja intressiryhmille.

Asioiden valmistelussa työryhmää ovat avustaneet vanhempi tutkija Jan Ekebom Suomen ympäristökeskuksesta, tarkastaja Esa Niinivirta ja ylitarkastaja Minna Pappila ympäristöministeriöstä.

Työryhmä on toimeksiantonsa mukaisesti laatinut ehdotuksensa Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueiden hoidon ja käytön kehittämisestä ja esittää kunnioittaen, että ympäristöministeriö ryhtyisi toimiin työryhmän ehdotusten toteuttamiseksi.

Helsingissä 19 päivänä joulukuuta 2002

Esko Gustafsson

Pertti Heikkinen

Tuula Lundén

Anne Raunio

Pekka Salminen

Anu Vauramo

Heikki Korpelainen

Sisältö

Ympäristöministeriölle	3
1 Johdanto	7
1.1 Natura 2000 -verkosto Suomessa	7
1.2 Luontodirektiivin hoito- ja käyttösuunnitelmia koskevat säännökset	8
2 Natura 2000 -alueisiin liittyvät nykyiset suunnittelu- järjestelmät	10
2.1 Luonnonsuojelulain mukainen suunnittelujärjestelmä	10
2.1.1 Valtion luonnonsuojelualueet	10
2.1.2 Yksityiset luonnonsuojelualueet	11
2.1.3 Uhanalaisten lajien suojelusuunnitelmat	12
2.2 Erämaa-alueet	13
2.3 Valtion retkeilyalueet	14
2.4 Maankäyttö- ja rakennuslain kaavajärjestelmä	14
2.4.1 Kaavatasot	14
2.4.2 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet	15
2.4.3 Vuorovaikutus	15
2.4.4 Vaikutusten selvittäminen	16
2.4.5 Kaavojen sisältövaatimuksista	16
2.4.6 Kaavojen oikeusvaikutuksista ja viranomaisvaikutuksesta	16
2.5 Metsäsuunnittelu	17
2.5.1 Alue-ekologinen suunnittelu valtion mailla	17
2.5.2 Yksityismaiden metsäsuunnittelu	18
2.6 Vesienkäytön ja -suojelun suunnittelu	19
2.6.1 Merialueet	19
2.6.2 Sisävesistöt	21
2.6.2.1 Vesiensuojelun yleissuunnitelmat	22
2.6.2.2 Vesistökuunnostukset	22
2.6.3 Pienvedet	24
2.7 Perinnebiotooppien hoidon suunnittelu	25
2.7.1 Valtion omistamat kohteet	25
2.7.2 Yksityisten omistamat kohteet	25
2.7.3 Hoitosuunnitelmat	26
2.8 LIFE-hankkeina toteutetut yleissuunnitelmat	26
3 Tulossa olevat tai uudistuvat suunnittelujärjestelmät	28
3.1 Metsähallituksen hoito- ja käyttösuunnitelmien uudistaminen	28
3.2 Metsähallituksen metsäsuunnittelu	30
3.3 Vesipuitedirektiivin mukainen suunnittelujärjestelmä	30
4 Suunnittelujärjestelmät suojeluperusteittain tarkasteltuna	32
4.1 Luontodirektiivin liitteen I luontotyypit	32
4.2 Luontodirektiivin liitteen II lajien elinympäristöt	35
4.3 Lintudirektiivin liitteen I lajien ja muuttavien lajien elinympäristöt	36

5	Suunnittelutarpeet	38
5.1	Yleiset tavoitteet.....	38
5.1.1	Suojeluarvojen selvittäminen	38
5.1.2	Suojeluarvojen turvaaminen ja kestävän käytön järjestäminen ..	38
5.1.3	Osallistaminen	39
5.1.4	Vaikutusten arviointi	39
5.2	Suojelutavoitteiden ja alueiden käyttötarpeiden yhteensovittaminen.....	40
5.3	Verkostosuunnittelun tarpeet.....	42
5.3.1	Luonnonarvojen säilyttäminen ja verkostosuunnittelu	42
5.3.2	Alueiden käyttö ja verkostosuunnittelu	43
5.4	Seurannan tarpeet	44
6	Työryhmän ehdotukset	48
6.1	Suunnittelun valtakunnallinen ja aluetason ohjaus	48
6.2	Suunnittelujärjestelmien soveltuvuus Natura 2000-verkoston kannalta	50
6.2.1	Luonnonsuojelulain mukaiset järjestelmät	50
6.2.2	Erämaa-alueet ja valtion retkeilyalueet	52
6.2.3	Perinnebiotooppialueet	52
6.2.4	Kaavajärjestelmä	53
6.2.5	Metsäsuunnittelu	55
6.2.6	Vesialueet ja saaristo	56
6.2.7	Muu suunnittelu	57
6.3	Aluekohtaisten suunnitelmien sisältö	58
6.4	Aluekohtaiseen suunnitteluprosessiin liittyvät suositukset	60
6.4.1	Aikataulu ja organisointi	60
6.4.2	Osallistaminen	60
6.4.3	Vahvistamismenettely	62
6.5	Perustietojen kokoaminen ja ylläpito	63
6.6	Seurantaan liittyvät suositukset	64
6.7	Resurssiarviot	66
6.8	Lainsäädännön kehittämistarpeet	70
7	Tiivistelmä.....	71
	Lähdeluettelo	75
	Työryhmässä esiteltyt hankkeet	75
	Suunnitelmia koskevat ohjeistukset	75
	Hoito- ja käyttösuunnitelmat, yleissuunnitelmat	76
	Inventointiraportit	77
	Ulkomaiset lähteet	77
	Liitteet	
	1. Suomessa esiintyvät luontodirektiivin liitteen II lajit	79
	2. Suomessa esiintyvät lintudirektiivin liitteen I lajit	81
	3. Natura 2000 -verkostoa koskevia keskeisiä käsitteitä	83
	Kuvailulehdet	85

Johdanto

1.1 Natura 2000 -verkosto Suomessa

Suomen Natura 2000 -verkosto on osa koko Euroopan unionin alueen kattavaa luonnonsuojeluverkosta, jonka tavoitteena on suojella harvinaistuvia luontotyyppisiä ja lajien elinympäristöjä sekä linnuston kannalta arvokkaita alueita. Verkosto perustuu Euroopan yhteisöjen vuonna 1992 antamalle luontodirektiiville (direktiivi luontotyyppien ja luonnonvaraisten eläimistön ja kasviston suojelusta, neuvoston direktiivi 92/43/ETY). Direktiivin ensisijaisena tavoitteena on edistää luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä. Tämän saavuttamiseksi jäsenvaltioiden on perustettava suojelualueiden verkosto, Natura 2000. Verkosto koostuu alueista, joilla on luontodirektiivin liitteen I mukaisia luontotyyppisiä ja liitteen II mukaisten lajien elinympäristöjä (yhteisön tärkeinä pitämät alueet eli SCI). Luontodirektiivissä säädetään, että Natura 2000 -verkostoon kuuluvat myös jäsenmaiden lintudirektiivin (direktiivi luonnonvaraisten lintujen suojelusta, neuvoston direktiivi 79/409/ETY) mukaisesti komissiolle ilmoittamat erityiset suojelualueet (SPA).

Suomen Natura 2000 -verkoston valmistelu käynnistyi vuonna 1994. Valtioneuvosto päätti Suomen Natura 2000 -verkostoehdotuksesta 20.8.1998 ja 25.3.1999. Valtioneuvoston päätöksistä tehtiin yli 1600 valitusta korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Pääosa valituksista hylättiin. Päätösten lainvoimaisiksi tulemisesta ilmoitettiin EU:n komissiolle 15.12.2000. Valitusten johdosta korkein hallinto-oikeus kumosi tai palautti valtioneuvoston Natura 2000 -verkosta koskevan päätöksen uudelleen valmisteltavaksi 48 alueen osalta.

Kesäkuussa 1999 komissio pyysi Suomea esittämään uusia Natura 2000 -alueita 15 luontotyyppin ja 18 lajin elinympäristön osalta. Suomen Natura 2000 -verkoston täydentämistyö aloitettiin syksyllä 1999 ja valtioneuvosto teki päätöksen verkostoehdotuksen täydentämisestä 8.5.2002. Täydennysvaiheessa ehdotukseen lisättiin 289 uutta aluetta tai jo aiemmin päätetyn alueen laajennusta. Niiden kokonaispinta-ala on noin 66 900 hehtaaria.

Suomen ehdotukseen Natura 2000 -verkostoksi kuuluu täydennysten jälkeen yhteensä 1804 aluetta, joista 1718 aluetta on Manner-Suomessa ja 86 aluetta Ahvenanmaan maakunnassa. Alueiden yhteispinta-ala on noin 4,88 miljoonaa hehtaaria. Maa-alueita noin 3,57 miljoonaa hehtaaria ja vesialueita noin 1,31 miljoonaa hehtaaria. Lintudirektiivin mukaisia SPA-alueita on 451 kappaletta eli yhteensä 2,84 miljoonaa hehtaaria. Luontodirektiivin edellyttämiä SCI-alueita on 1666, pinta-alaltaan yhteensä noin 4,75 miljoonaa hehtaaria. Monilla alueilla SPA- ja SCI-merkinnät ovat kokonaan tai osittain päällekkäiset.

Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueiden suojelua on valtioneuvoston päätöksen mukaan tarkoitus toteuttaa luonnonsuojelulain, erämaalain, ulkoilulain, maaineslain, koskiensuojelulain, vesilain, ympäristönsuojelulain, kalastuslain, maastoliikennelain, vesiliikennelain, maankäyttö- ja rakennuslain ja metsälain mukaisissa menettelyissä. Luontoarvojen turvaaminen voi perustua myös sopimukseen, esimerkiksi maa- ja metsätalouden tukisäännösten puitteissa.

Valtioneuvoston Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotusta koskevissa päätöksissä on lähemmin selvitetty eräiden toimintojen edellytyksiä tai niihin kohdistuvia rajoituksia Natura 2000 -alueilla tai niiden läheisyydessä. Niissä on yleisellä tasolla esitetty periaatteellisia linjauksia rakentamisen, maa- ja metsätalouden, vesivarojen

käytön, kalastuksen, metsästyksen ja luonnon virkistyskäytön, luontaiselinkeinojen, kaivostoiminnan, turvetuotannon, tuulivoiman rakentamisen, liikenteen sekä sotilaallisen maanpuolustuksen toimintojen soveltuvuudesta Natura 2000 -alueiden yhteyteen. Valtioneuvoston Natura 2000 -verkostoa koskevat päätökset ovat luetta-
vissa ympäristöhallinnon verkkosivuilta (www.ymparisto.fi).

Tässä yhteydessä on kuitenkin todettava, että korkein hallinto-oikeus katsoi valitusten johdosta antamissaan ratkaisuisissa, että valtioneuvoston päätökseen sisältyvällä maininnalla siitä laista, jonka mukaisessa menettelyssä verkosto tullaan yksittäisen kohteen osalta toteuttamaan, ei ole voitu oikeudellisesti sitovalla tavalla ratkaista ennakolta, minkä lain mukaisessa menettelyssä verkostolla on oikeusvaikutuksia. Maininnalla ei näin ollen ole voitu ennakolta ratkaista, miten valtioneuvoston päätös vaikuttaa edellytyksiin toteuttaa erilaisia ympäristöä muuttavia hankkeita verkostoon otetuilla alueilla tai niiden lähialueilla.

Pääosa Suomen Natura 2000 -verkostosta koostuu olemassa olevista luonnon-
suojelualueista, sellaisiksi muodostettavista luonnonsuojeluohjelmiin kuuluvista
alueista tai erämaalailla suojelluista erämaa-alueista. Kaikista Natura 2000 -alueista ei kuitenkaan ole tarkoitus muodostaa luonnonsuojelualueita, sillä verkoston tavoitteena ei ole pelkästään luoda alueita, joilla ihmisen toiminta olisi kokonaan kiellettyä. Verkostoon sisältyy mm. laajoja vesialueita, joista ei muodosteta luonnonsuojelualueita sekä valtion retkeilyalueita, harju- ja muita metsäalueita, joilla voidaan harjoittaa metsätaloutta. Luonnon monimuotoisuuden suojelu Natura 2000 -alueilla voi jopa edellyttää, että ihmisen toiminta jatkuu tai sitä edistetään. Esimerkiksi niittyjä on niitettävä tai laidunnettava, etteivät ne kasvaisi umpeen, mikä johtaisi tiettyjen uhanalaisten lajien häviämiseen.

Ihmisen toiminnan on kuitenkin sovellettava yhteen alueiden suojelutavoitteiden kanssa. Hoito- ja käyttösuunnitelmilla on tässä tärkeä tehtävä. Ne voivat olla tapauskohtaisia tiettyä aluetta koskevia suunnitelmia tai ne voivat sisältyä laajempiin kehityssuunnitelmiin. Hoito- ja käyttösuunnitelmien avulla voidaan asettaa tavoitteita, ennakoida ongelmia ja ratkaista niitä yhdessä maanomistajien ja alueiden käyttäjien kanssa, tarkentaa toteuttamismenetelmiä ja korvauserusteita sekä tehdä pitkän aikavälin suojelu- tai ennallistamissuunnitelmia. Niillä myös varmistetaan, ettei ihmisen toiminta merkittävästi heikennä niitä luontotyyppejä tai lajien elinympäristöjä, joita varten alue on perustettu.

1.2 Luontodirektiivin hoito- ja käyttösuunnitelmia koskevat säännökset

Luontodirektiivin 6 artiklan 1 kohdassa edellytetään, että jäsenvaltioiden on "tarvittaessa" laadittava käyttösuunnitelmia erityisten suojelutoimien alueille (ns. SAC-alueet). Suunnitelmia ei velvoiteta tekemään automaattisesti kaikille alueille. Luontodirektiivin mukaan jäsenvaltiot ovat kuitenkin velvollisia ryhtymään toimenpiteisiin, jotka turvaavat luontodirektiivin tavoitteiden saavuttamisen eli biologisen monimuotoisuuden suojelun ja suotuisan suojelutason säilyttämisen tai saavuttamisen. Näin ollen Natura 2000 -alueen luontoarvojen säilyttäminen voi edellyttää hoito- ja käyttösuunnitelman tekemistä. Riippumatta hoito- ja käyttösuunnitelman mahdollisesta tarpeellisuudesta, on valtioiden ryhdyttävä ekologisten vaatimusten kannalta tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja sopimus oikeudellisiin toimiin joka tapauksessa. Euroopan komissio on julkaissut artiklaan 6 liittyen tulkin-
taoppaan (Euroopan komissio 2000).

Luontodirektiivin 6 artiklan 1 kohta ei koske lintudirektiivin mukaisia erityisiä suojelualueita eli SPA-alueita. Luontodirektiivin 6 artiklan muut kohdat koskevat myös SPA-alueita. Lintudirektiivin 4 artiklan 1 ja 2 kohdissa on vastaavia määräyksiä elinympäristöjen suojelusta kuin luontodirektiivin 6 artiklassa, mutta hoito- ja käyttösuunnitelmista ei lintudirektiivissä mainita mitään. Lintudirektiivin 4 artik-

lan 1 kohdan mukaan “lajien elinympäristöjä on suojeltava erityistoimin”. “Erityistoimien” voidaan katsoa sisältävän myös veloitteen laatia hoito- ja käyttösuunnitelmia, mikäli direktiivin liitteessä lueteltujen lintujen elinympäristöjen suojeleminen kyseisen alueen kohdalla edellyttää.

Hoito- ja käyttösuunnitelmien sisältöä ei luontodirektiivissä mitenkään säännellä; niiden on vain oltava “tarkoituksenmukaisia”. Käyttösuunnitelmien muodosta määrätään direktiivissä sen verran, että todetaan niiden voivan koskea “erityisesti näitä alueita” tai “sisältyvän muihin kehityssuunnitelmiin”. Suunnitelman ei siis tarvitse välttämättä olla nimenomaan tiettyä Natura 2000 -verkostoon kuuluvaa aluetta varten tehty, vaan se voi olla osa laajempaa suunnittelukokonaisuutta, esim. kaavoitusta.

Artikla 6 ei sinänsä aseta vaatimuksia hoito- ja käyttösuunnitelmien tai muiden kehityssuunnitelmien muodolle. Artiklan perusteella käyttösuunnitelmiksi kelpaavat kaikki suunnitteluinstrumentit, jotka turvaavat alueen luontoarvojen säilymistä: esimerkiksi jo olemassa olevat luonnonsuojelu- ja erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat. Laaja-alaisiin kehityssuunnitelmiin voisivat taas lukeutua esim. kaavoitus ja metsien alue-ekologiset suunnitelmat. Edellytyksenä on, että nämä suunnitelmat takaavat suojeltavien luontotyyppien ja lajien säilymistä, tai tietyissä tilanteissa jopa lisääntymisen kyseisellä Natura 2000 -alueella.

Luontodirektiivin 2 artiklan 3 kohta tuo lisävaatimuksia artiklassa 6 säänneltyyn suunnitteluun: siinä säädetään, että luontodirektiivin mukaisesti toteutetuilla “toimenpiteillä otetaan huomioon taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset vaatimukset sekä alueelliset ja paikalliset erityispiirteet”. Näitä seikkoja ei välttämättä ole vanhoissa suunnittelujärjestelmissä otettu huomioon tai niiden huomioon ottaminen ei ole perustunut mihinkään säädökseen. Toisaalta esim. kaavoituksen yhteydessä em. vaatimukset on maankäyttö- ja rakennuslain mukaan selvitettävä ennen kaavan laatimista. Lisäksi jo direktiivien ns. tulkintavaikutuksen (kansallista lainsäädäntöä on tulkittava “direktiivimyönteisesti”) perusteella on katsottava, että Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueiden hoidon ja käytön suunnittelun yhteydessä on em. luontodirektiivin 2 artiklan 3 kohdan näkökohdat otettava huomioon, vaikka kansallisissa säännöksissä niitä ei olisikaan erikseen mainittu.

Komission laatimassa 6 artiklan tulkintaoppaassa suositellaan hoito- ja käyttösuunnitelmien tekemistä jo ennen kuin tehdään yksityisten kanssa sopimuksia alueen suojelemisesta. Tämä voisi edistää maanomistajien tasapuolista kohtelua, hälventää ennakkoluuloja ja helpottaa suojelun toteuttamista.

Hoito- ja käyttösuunnitelmia laadittaessa on muistettava myös luontodirektiivin 6 artiklan 3 kohdan mukainen arviointivelvollisuus. Sen mukaan “kaikki suunnitelmat tai hankkeet, jotka eivät liity suoranaisesti alueen käyttöön tai ole sen kannalta tarpeellisia, mutta saattavat vaikuttaa tähän alueeseen merkittävästi – on arvioitava asianmukaisesti sen kannalta, miten ne vaikuttavat alueen suojelutavoitteisiin”. Suomessa arviointivelvollisuus on luonnonsuojelulain (LSL) 65 §:ssä ulotettu kaikkiin hankkeisiin tai suunnitelmiin, jotka todennäköisesti merkittävästi heikentäisivät Natura 2000 -alueen luonnonarvoja. Suomen lainsäädäntö ei näin ollen tee eroa suojelusuunnitelmien ja muiden suunnitelmien välillä, vaan kaikki suunnitelmat, joilla saattaa olla merkittäviä vaikutuksia, on arvioitava. Monet suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat ovatkin tulleet tämän perusteella arvioitaviksi.

Luontodirektiivin 11 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on myös huolehdittava luontotyyppien ja lajien suojelun tason seurannasta. Luonnonsuojeluasetuksen 2 §:ssä määrätään, että ympäristöministeriön on järjestettävä luonnonvaraisten eliölaajien ja luontotyyppien seuranta siten, että sen pohjalta on arvioitavissa eliölaajien ja luontotyyppien suojelutaso. Seurannan järjestäminen on suojelualuetasolla luontevaa suunnitella osana hoito- ja käyttösuunnitelmaa.

2

Natura 2000 -alueisiin liittyvät nykyiset suunnittelujärjestelmät

2.1 Luonnonsuojelulain mukainen suunnittelujärjestelmä

Luonnonsuojelualueilla tarkoitetaan vanhan (71/1923) tai nykyisen luonnonsuojelulain (1096/1996) mukaan perustettuja ns. lakisääteisiä luonnonsuojelualueita. Luonnonsuojelualueita on perustettu sekä valtion että yksityisten omistamille alueille (taulukko 1). Suurin osa luonnonsuojelualueista kuuluu Natura 2000 -verkkoon. Perustetut luonnonsuojelualueet muodostavat noin kolmanneksen Natura 2000 -verkon kokonaispinta-alasta.

Luonnonsuojelualueet	kpl	pinta-ala (ha)
Kansallispuistot	33	807 900
Luonnonpuistot	19	153 100
Soidensuojelualueet	173	435 000
Lehtojensuojelualueet	53	1 300
Vanhojen metsien suojelualueet	92	10 700
Muut valtion luonnonsuojelualueet	41	49 000
Hylkeiden suojelualueet	7	19 200
MH:n perustamat luonnonsuojelualueet	24	800
Yksityiset luonnonsuojelualueet	2803	92 700
Yhteensä	3245	1 569 700

Lähteet: Ympäristöministeriö ja Metsähallitus.

2.1.1 Valtion luonnonsuojelualueet

Ensimmäiset lakisääteiset luonnonsuojelualueet perustettiin vuonna 1938. Tällä hetkellä valtion maille on perustettu kansallispuistoja, luonnonpuistoja, soidensuojelualueita, lehtojensuojelualueita, vanhojen metsien suojelualueita ja muita luonnonsuojelualueita yhteensä 442 kpl. Niistä 95 % on Metsähallituksen hallinnassa, loput Metsäntutkimuslaitoksella sekä eräillä muilla valtion laitoksilla. Näiden lisäksi Metsähallituksen hallinnassa on noin 100 yksityistä luonnonsuojelualuetta. Valtion hallinnassa olevien suojelualueiden yhteispinta-ala on noin 1 477 000 ha. Suurin osa alueista kuuluu myös Natura 2000 -verkkoon.

LSL velvoittaa alueen haltijan laatimaan kansallispuistolle hoito- ja käyttösuunnitelman. Suunnitelman vahvistaa ympäristöministeriö. Hoito- ja käyttösuunnitelma voidaan laatia tarvittaessa myös muille luonnonsuojelualueille. Vanhan luonnonsuojelulain nojalla annetuissa perustamissädöksissä on lisäksi määrätty suunnitelma laadittavaksi eräille yksittäisille luonnonsuojelualueille. Laki velvoittaa laatimaan hoito- ja käyttösuunnitelmat kaikkiaan noin 60 luonnonsuojelualueelle. Ensimmäiset hoito- ja käyttösuunnitelmat laadittiin Metsähallituksessa vuonna 1977.

Lähes kaikilla kansallispuistoilla (33) on hoito- ja käyttösuunnitelma (85 %), mutta suunnitelmat ovat ikääntyneitä. Suunnitelmien keski-ikä on yli 11 vuotta. Lisäksi Metsähallitus on laatinut hoito- ja käyttösuunnitelman 43 luonnonsuojelualueelle.

Ensimmäinen ohje luonnonsuojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelusta annettiin Metsähallituksessa vuonna 1982. Nyt voimassa oleva suositus "Luonnonsuojelualueiden runkosuunnitelmien laatiminen" on vuodelta 1992. Sen mukaan luonnonsuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma voidaan tarvittaessa jakaa runkosuunnitelmaksi ja useiksi erityissuunnitelmiksi. Kansallispuistoille on yleensä laadittu erillinen runkosuunnitelma. Erityissuunnitelmia on laadittu mm. ennallistamisesta, luonnonhoidosta, jätehuollosta, polttopuuhuollosta, reiteistä, luontomatkailusta ym. Yksittäisistä toimenpiteistä on laadittu lisäksi toimenpidesuunnitelmat.

Luonnonsuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma on LSL:n perustelujen mukaan alueen haltijan oman toiminnan suunnitelma. Sillä ei ole alueen muita käyttäjiä koskevia suoranaisia vaikutuksia. Suunnitelmassa esitetyt alueen käyttäjiä koskevat rajoitukset toteutetaan LSL:n mukaisen järjestyssäännön avulla. Hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaminen ympäristöministeriössä tekee siitä välineen, jonka avulla ministeriö voi suoraan ohjata alueiden käyttöä. Lisäksi hoito- ja käyttösuunnitelmalla on merkittävä rooli sidosryhmille ja yleisölle tiedottamisessa.

Hoito- ja käyttösuunnitelmat on laadittu 10 vuodeksi. Käytännössä suunnitelmien päivittämiseen on kulunut aikaa vähintään 15 vuotta. Suunnitelman laatijana on ollut puistonjohtaja tai erikoissuunnittelija. Hänellä on voinut olla tukenaan suunnitteluryhmä. Saaristomeren ja Urho Kekkosen kansallispuistojen suunnittelua ovat tukeneet myös neuvottelukunnat. Suunnittelussa on viime vuosina noudatettu Metsähallituksen osallistavan suunnittelun periaatteita. Osallistamisessa on käytetty vaihtelevasti yleisötilaisuuksia, yhteistyöryhmiä ja kahdenvälistä yhteistyötä sidosryhmien kanssa. Yleensä suunnitteluhanke on kestänyt 2-3 vuotta. Suunnitelmat on vahvistettu ympäristöministeriössä. Vahvistaminen on kestänyt keskimäärin vuoden.

Metsähallituksen hoito- ja käyttösuunnittelun tavoitteena on ollut sovittaa alueiden maankäyttö niiden perustamistavoitteiden mukaiseksi. Suunnitelmat ovat olleet varsin laaja-alaisia ja kattaneet kaiken maankäytön. Ne ovat sisältäneet ajankänteeltään hyvin erimittaisia tavoitteita ja toimenpiteitä. Suunnittelua varten on tehty aluekohtaisia luonnon ja käytön perusselvityksiä. Alueet on jaettu maankäytön vyöhykkeisiin ja liikkumis- ja retkeilyvyöhykkeisiin. Suunnitelmat ovat sisältäneet luonnonsuojelun, opastuksen, palveluvarustuksen, luonnon hyödyntämisen maankäyttömuodoittain ja tutkimuksen tavoitteet ja toimenpiteet. Lisäksi niissä on määritelty toteuttamisen tarvitsemat resurssit.

Vuodesta 1993 alkaen Metsähallituksessa laaditut hoito- ja käyttösuunnitelmat on julkaistu Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja -sarjassa. Vuodesta 2001 alkaen ne ovat olleet saatavissa myös Metsähallituksen verkkosivuilta (www.metsa.fi). Suunnitelmien yhteydessä tehtyjä perusselvityksiä on julkaistu erikseen Metsähallituksen ja muissa julkaisusarjoissa.

2.1.2 Yksityiset luonnonsuojelualueet

LSL 24§:ssä säännellään luonnonsuojelualueen perustamista yksityiselle kuuluvalla alueella. Yksityinen suojelualue voidaan perustaa kahdessa tapauksessa: joko maanomistajan hakemuksesta tai suostumuksella taikka ilman maanomistajan suostumusta, mikäli alue sisältyy valtioneuvoston hyväksymään luonnonsuojeluohjelmaan. Tämä koskee myös ns. vanhoja suojeluohjelmia, eli ennen nykyisen LSL:n voimaan tuloa hyväksytyjä suojeluohjelmia tai -päätoiksiä. Perustamismenettely voidaan siis käynnistää joko maanomistajan tai alueellisen ympäristökeskuksen aloitteesta.

Alueen perustamisen yleisenä edellytyksenä on LSL 10§:n 2 momentin mukaisen perustamisedellytyksen olemassaolo: esimerkiksi alueella elää uhanalainen eliöla-

ji, alueella on harvinainen luonnonmuodostuma, alue on erityisen luonnonkaunis tai alueella on harvinaistuva perinneluontotyyppi. Alueen perustamista harkittaessa on otettava huomioon myös yleinen etu. Tällä pyritään estämään tilanteet, joissa maanomistaja hakee perustamista tarkoituksenaan vain esimerkiksi estää jokin tietty hanke tai vaikkapa kieltää naapurin liikkuminen alueella.

Lisäedellytyksenä yksityismaan suojelualueen perustamiselle maanomistajan hakemuksesta tai suostumuksella on, että alueellinen ympäristökeskus ja maanomistaja ovat sopineet alueen rauhoitusmääräyksistä sekä aluetta koskevista korvauksista. Rauhoitusmääräyksiin sisältyy tarvittaessa kohta, jossa sovitaan alueen vaatimista hoitotoimista. Yksityistä maanomistajaa ei voida velvoittaa hoitotoimiin, joihin hän ei itse ole suostunut.

LSL 24 §:ssä ei ole mainintaa hoito- ja käyttösuunnitelmista, mutta niitä on laadittu myös yksityisille suojelualueille. Työryhmän alueellisille ympäristökeskuskille osoittaman kyselyn mukaan vain 16 yksityiselle Natura 2000 -verkostoon kuuluvalla luonnonsuojelualueella on tehty hoito- ja käyttösuunnitelma (koskee alueita, joille on koko alueelle tai koko LSL:lla toteutetulle alueelle tehty suunnitelma). Suunnitelmat kattavat 3 220 hehtaaria. Määrä on vähäinen ja osaltaan siihen on todennäköisesti syynä se, että monilla suojeluohjelmakohteilla luonnonsuojelualueiden perustaminen on vielä kesken. Tämän vuoksi ei hoitosuunnitelmien laatiminenkaan ole ollut ajankohtaista. Suunnitelmia ovat laatineet pääasiassa joko alueelliset ympäristökeskukset tai kuntien ympäristöviranomaiset yhdessä maanomistajan kanssa. Yksityiset maanomistajat eivät ole juurikaan itse laatineet suunnitelmia. Näiden lisäksi joillekin valtion haltuun siirtyneille yksityisille luonnonsuojelualueille on tehty hoito- ja käyttösuunnitelmia. Suunnitelmien käytännön toteuttamista on vaikeuttanut varojen puute; ympäristöministeriöstä jaettavissa olleet varat riittävät lähinnä vain suojelualueiden maastoon merkintään. Kuntien rahallinen panos on ollut arviolta saman suuruinen kuin valtion määrärahat. Satunnaisesti suunnitelmia on laadittu ja toteutettu myös muiden rahoituslähteiden avulla kuten Life -Luonto -projekteina.

Hoito- ja käyttösuunnitelmia laadittaessa alueellisten ympäristökeskusten noudattamat kuulemiskäytännöt ovat vaihdelleet; toisinaan suunnitelma on tehty pelkästään yhteistyössä ko. maanomistajan kanssa ja toisinaan viranomaiset ovat kuulleet myös lähiseudun asukkaita ja muita intressiryhmiä, jolloin kuulemisista ja keskusteluista on saatu hyödyllistä tietoa alueen käytön suunnitteluun.

2.1.3 Uhanalaisten lajien suojelusuunnitelmat

LSL:n nojalla annettavalla asetuksella voidaan säätää uhanalaiseksi lajiksi sellainen luonnonvarainen eliölaji, jonka luontainen säilyminen Suomessa on vaarantunut. Sellainen uhanalainen eliölaji, jonka häviämishuhto on ilmeinen, voidaan asetuksella säätää erityisesti suojeltavaksi lajiksi. Voimassa olevassa luonnonsuojeluasetuksessa (160/1997) uhanalaisiksi on säädetty 1300 lajia ja näistä erityisesti suojeltaviksi 485 lajia.

Ympäristöministeriön on tarvittaessa laadittava lajikohtainen ohjelma erityisesti suojeltavien lajien kantojen elvyttämiseksi. Sen tarkoituksena on koota yhteen kaikki lajin suojelussa tarvittava tieto. Tämä suojelusuunnitelma sisältää kuvaukset lajin historiasta, biologiasta ja nykyisistä tiedossa olevista esiintymistä sekä esiintymien tilasta. Edelleen suunnitelmaan sisältyy arvio kunkin esiintymän suojelu- ja hoitotarpeesta sekä suositukset käytännön toimenpiteistä lajin suojelun, hoidon, tutkimuksen ja seurannan järjestämiseksi. Mahdollisuuksien mukaan suunnitelmaan sisällytetään ehdotukset tarvittavien toimien toteuttajista ja kiireellisyysjärjestyksestä sekä arvio aiheutuvista kustannuksista.

Suojeluohjelma on viranomaisten toimintaa ohjaava asiakirja, joka ei sellaisenaan aiheuta maanomistajalle oikeusvaikutuksia. Erityisesti suojeltavan lajin säilymiselle tärkeän esiintymispaikan hävittäminen tai heikentäminen voidaan kuitenkin

kin kieltää alueellisen ympäristökeskuksen erikseen antamalla esiintymispaikan rajauspäätöksellä.

Lajikohtaisen suojelusuunnitelman perusteella on mahdollista arvioida ja seurata lajin tilannetta sekä suunnitella ja kohdentaa suojelutoimia kokonaisuuden kannalta järkevällä tavalla. Uhanalaisten lajien II seurantatyöryhmän raportin mukaan suojelusuunnitelmia on toistaiseksi valmisteltu vajaalle kolmannekselle erityisesti suojeltavista lajeista (putkilokasvit 54 kpl, sammalet 11 kpl, jäkälät 19 kpl, sienet 23 kpl ja eläimet 22 kpl).

2.2 Erämaa-alueet

Erämaa-alueet on perustettu erämaalailailla (62/1991). Niitä on 12, yhteensä 1 487 228 hehtaaria. Erämaa-alueiden tärkeimmät tavoitteet ovat alueiden erämaaluonteen säilyttäminen, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaaminen ja luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittäminen. Erämaa-alueet kuuluvat lähes kokonaan Natura 2000 -verkostoon, lukuun ottamatta Hammastunturin ja Puljun erämaiden luonnonmukaisesti hoidettavia osia. Erämaat muodostavat noin kolmanneksen Natura 2000 -verkoston kokonaispinta-alasta. Kaikki erämaat sijaitsevat Metsä- ja Tunturi-Lapissa Metsähallituksen hallinnoimilla alueilla. Suurin osa niistä sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella.

Erämaalaki velvoittaa Metsähallituksen laatimaan kaikille erämaa-alueille hoito- ja käyttösuunnitelmat, jotka ympäristöministeriö vahvistaa. Metsähallituksessa suunnitelmien laatiminen on annettu Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen tehtäväksi. Yksikössä on ollut tätä työtä varten kaksi päätoimista erikoissuunnittelijaa. Suunnitelmia on vahvistettu tähän mennessä kolme.

Erämaiden hoito- ja käyttösuunnitelmissa on noudatettu soveltuvin osin Metsähallituksen ohjeita luonnonsuojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelusta. Alueiden luonteen takia suunnitelmien rakennetta on kehitetty selkeämmin maankäyttömuotojen pohjalle. Alueiden laajuuden ja käyttäjäryhmien moninaisuuden takia suunnittelu on organisoitu useampivuotisiksi projekteiksi. Osallistamisella on ollut tärkeä osuus suunnittelussa. Suunnittelun tueksi on perustettu yhteistyöryhmiä, ja yleisötilaisuuksia on pidetty runsaasti.

Viidessä erämaassa – Hammastunturissa, Vätsärissä, Kemihaarassa, Tuntsassa ja Puljussa – on mahdollista harjoittaa luonnonmukaista metsätaloutta Erämaakomitean esitysten mukaisesti yhteensä noin 98 000 hehtaarilla. Luonnonmukaisen metsätalouden tavoitteena on erämaa-alueiden luonnonmukaisesti hoidettavien metsien käsittelystä annetun ohjeen mukaisesti ikä- ja puulajirakenteen monipuolistaminen. Yksityiskohtainen metsien käsittelyohje tehdään kun alueen hoito- ja käyttösuunnitelma on vahvistettu. Hammastunturin ja Puljun luonnonmukaisesti hoidettavat metsät eivät kuulu Natura 2000 -alueisiin. Kemihaaran vahvistetussa hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetään luonnonmukaista metsänhoitoa 12 074 hehtaarille ja Vätsärin vielä vahvistamattomassa hoito- ja käyttösuunnitelmassa 9 900 hehtaarille.

Vuodesta 2001 alkaen erämaiden hoito- ja käyttösuunnitelmiin on liitetty arvio vaikutuksista niihin luontotyyppeihin ja lajeihin, joiden perusteella alue on otettu Natura 2000 -verkostoon. Alueiden perusselvityksiin on jouduttu käyttämään resursseja aikaisempien tietojen vähäisyyden takia. Ylä-Lapin valtion maista on vuosina 1998-2001 tehty yhtenäinen ilmakuvatulkintaan perustuva biotooppi-inventointi. Siinä ei kuitenkaan ole erikseen inventoitu luontodirektiivin luontotyyppejä. Lajiesiintymistä on joukko erillisiä selvityksiä.

Erämaiden hoito- ja käyttösuunnitelmat on julkaistu Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja -sarjassa ja Metsähallituksen verkkosivuilla. Perusselvitykset on julkaistu erikseen.

2.3 Valtion retkeilyalueet

Valtion retkeilyalueet on perustettu valtion maalle valtioneuvoston päätöksillä ulkoilulain (60/1973) nojalla. Alueita on perustettu kaikkiaan seitsemän, yhteensä noin 36 000 ha, josta noin 10 000 hehtaaria on vettä. Alueiden perustamisen tavoitteena on retkeily- ja ulkoilumahdollisuuksien parantaminen. Myös metsätalouden harjoittaminen on mahdollista. Osassa valtioneuvoston perustamispäätöksistä veloitetaan Metsähallitus alueiden haltijana laatimaan hoito- ja käyttösuunnitelma. Pääosa, yhteensä noin 32 000 hehtaaria, retkeilyalueista kuuluu Natura 2000 -verkostoon.

Metsähallitus on antanut 1978 ohjeen retkeilyalueiden hoidon ja käytön suunnittelusta. Lisäksi vuonna 2000 on annettu uusi ohje niiden suunnittelun periaatteista. Sen mukaan retkeilyalueiden suunnitelmat tehdään luonnonsuojelun tulosalueen johtamina projektiryhmissä, joissa metsätalouden ja Villin Pohjolan tulosalueet ovat edustettuina. Suunnitelmien sisältö noudattelee samoja linjoja kuin luonnonsuojelualueiden suunnitelmat. Tällä hetkellä kolmella retkeilyalueella on voimassa oleva hoito- ja käyttösuunnitelma. Kaikki retkeilyalueet sisältyvät lisäksi alueellisesti laajempiin Metsähallituksen alue-ekologiisiin suunnitelmiin. Niiden yhteydessä on kartoitettu arvokkaita luontokohteita ja lajiesiintymiä.

Ensimmäinen retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma, jossa alueen kuuluminen Natura 2000 -verkostoon on otettu huomioon, vahvistettiin Ruunaan retkeilyalueelle kesällä 2002. Uusimmat valtion retkeilyalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat on julkaistu Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja -sarjassa ja internetissä.

Natura 2000 -verkostoon kuuluvien retkeilyalueiden suunnittelua koskevat pääosin samat arviot kuin edellä luonnonsuojelu- ja erämaa-alueita. Luonnonsuojelu ei kuitenkaan ole kuulunut retkeilyalueiden perustamistavoitteisiin. Valtioneuvoston päätöksessä suojelun toteuttamistavaksi on esitetty ulkoilulakia. Tämä on aiheuttanut ongelmia sellaisten luontodirektiivissä mainittujen luontotyyppien suojelemissa, jotka eivät kuulu metsälain suojelemiin elinympäristöihin. Retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma sisältää periaatteessa kuitenkin välineet näiden luontotyyppien inventointiin ja suojeluun sekä Natura-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman laadintaan.

2.4 Maankäyttö- ja rakennuslain kaavajärjestelmä

2.4.1 Kaavatasot

Maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) mukaiseen kaavajärjestelmään kuuluvat maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava. Tämän suunnittelujärjestelmän mukaan yleispiirteinen ja laaja-alainen kaava ohjaa yksityiskohtaisempaa kaavaa. MRL:n yleisenä tavoitteena on hyvä elinympäristö ja kestävä kehitys. Kaikkien kaavamuotojen yhteiset tavoitteet on lueteltu MRL 5 §:ssä.

Maakuntakaava on yleispiirteinen suunnitelma alueiden käytöstä maakunnassa tai sen osa-alueella. Maakuntakaavassa osoitetaan aluevarauksia valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta tarpeellisessa laajuudessa ja toimintoja varten, joilla on valtakunnallista tai maakunnallista merkitystä taikka vaikutuksia useamman kuin yhden kunnan alueelle. Maakunnan liitto laatii ja hyväksyy maakuntakaavan, joka vahvistetaan ympäristöministeriössä.

Yleiskaava ohjaa yhdyskuntarakennetta ja maankäyttöä kunnassa tai sen osa-alueella. Yleiskaavassa osoitetaan alueiden käytön pääpiirteet kunnassa ja siinä sovitetaan yhteen olemassa olevan yhdyskuntarakenteen ja tulevan kehityksen edellyttämät aluevaraukset. Yleiskaava ohjaa maankäyttöä pääsääntöisesti yleispiirteisesti mutta yleiskaava voidaan laatia myös ohjaamaan suoraan rakentamista tietyllä

lä alueella. Pääsääntö on, että yleiskaavat ovat oikeusvaikutteisia eli niillä on MRL 42 §:ssä säädetyt oikeusvaikutukset. Yleiskaavan hyväksyy kunnanvaltuusto.

Kunnilla on mahdollisuus laatia myös yhteinen yleiskaava.

Asemakaava ohjaa kunnan alueiden käytön yksityiskohtaista järjestämistä, rakentamista ja kehittämistä. Asemakaavan hyväksyy kunnanvaltuusto. Pääasiassa loma-asutusta ohjaavana kaavana voidaan käyttää **ranta-asemakaavaa**, joka voi olla kunnan tai alueen maanomistajan toimesta laadittu. Myös maanomistajan laatiman ranta-asemakaavan hyväksyy kunnanvaltuusto.

2.4.2 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Valtioneuvoston hyväksymät valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet täydentävät maankäyttö- ja rakennuslain mukaista kaavajärjestelmää.

Tavoitteet koskevat asioita, joilla on

- aluerakenteen, alueiden käytön taikka liikenne- tai energiaverkon kannalta kansainvälinen tai laajempi kuin maakunnallinen merkitys,
- merkittävä vaikutus kansalliseen kulttuuriperintöön tai
- valtakunnallisesti merkittävä vaikutus ekologiseen kestävyys, aluerakenteen taloudellisuuteen tai merkittävien ympäristöhaittojen välttämiseen.

Tavoitteet on ryhmitelty asiasisällön perusteella (esimerkiksi kulttuuri- ja luonnonperintö, virkistyskäyttö ja luonnonvarat; luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityiset aluekokonaisuudet) ja jokainen tavoite on jaettu *yleistavoitteisiin* ja *erityistavoitteisiin*.

Yleistavoitteet ovat luonteeltaan alueidenkäyttöä ja alueidenkäytön suunnittelua koskevia periaatteellisia linjauksia. Erityistavoitteet ovat alueidenkäyttöä ja alueidenkäytön suunnittelua koskevia velvoitteita.

MRL 24 § 1 momentin mukaan valtion viranomaisten tulee toiminnassaan ottaa huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, edistää niiden toteuttamista ja arvioida toimenpiteidensä vaikutuksia aluerakenteen ja alueiden käytön kannalta. Tämä koskee valtion viranomaisten ohjelmia, suunnitelmia ja muita linjauksia samoin kuin konkreettisia alueidenkäyttöön vaikuttavia toimenpiteitä.

Maakuntakaavaa laadittaessa on valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet otettava huomioon. Maakuntakaavoituksen kautta alueidenkäyttötavoitteet tulee otettavaksi huomioon kuntakaavoituksessa. Yleistavoitteet voivat koskea suoraan myös yleiskaavan laatimista ja erityistavoitteet kaikkia kaavatasoja, myös asemakaavoitusta.

2.4.3 Vuorovaikutus

Yksi MRL:n keskeisistä tavoitteista on vuorovaikutteinen ja avoin kaavoitusprosessi. Kun kaavan laatimistyö aloitetaan, laaditaan suunnitelma osallistumis- ja vuorovaikutusmenettelystä sekä kaavan vaikutusten arvioinnista. Suunnitelmassa määritellään kaavoituksen kohteen ja keskeisimpien vaikutusten lisäksi osalliset, joilla tulee olla mahdollisuus osallistua kaavan valmisteluun. Tämä mahdollisuus järjestetään kaavoitustyön aloitusvaiheessa. Vuorovaikutuksen laajuus ja muoto sovitetaan kunkin kaavahankkeen merkityksen ja vaikutusten mukaisesti. Osallistumis- ja arviointisuunnitelmassa määritellään myös osallistumisen ja vuorovaikutuksen tavat.

Osallisilla tarkoitetaan maanomistajia ja niitä, joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaava saattaa huomattavasti vaikuttaa sekä niitä viranomaisia ja yhteisöjä, joiden toimialaa suunnittelussa käsitellään.

Kaavoituksen vireille tulosta ilmoitetaan sillä tavoin, että osallisilla on mahdollisuus saada tietoja kaavoituksen lähtökohdista ja osallistumis- ja arviointimenettelystä sekä kaavan vaikutusten arvioinnista.

Lisäksi kaavaehdotus asetetaan julkisesti nähtäville, ja kunnan jäsenille ja osallisille varataan tilaisuus esittää mielipiteensä asiassa (muistutus).

2.4.4 Vaikutusten selvittäminen

Kaikkea kaavoitusta koskee MRL 9 §, jonka mukaan kaavan tulee perustua riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvitettävä suunnitelman toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset. Selvitykset on tehtävä koko siltä alueelta, jolla kaavalla voidaan arvioida olevan olennaisia vaikutuksia. Arvioitaessa selvitysten riittävyttä voidaan ottaa huomioon alueen laajuus ja se, miten merkittävästi suunniteltu käyttö muuttaa aluetta tai miten merkittävä kaavan vaikutus on ympäristöön.

Kun kaavaa laaditaan alueelle, jonka suunnitellulla käytöllä voi olla vaikutusta Natura 2000 -verkostoon kuuluvan alueen luonnonarvoihin, on kaavan vaikutusten laatua ja laajuutta selvitettävä ensin sen toteuttamiseksi, onko LSL 65 §:n mukainen erityinen arviointi tarpeen. Jos kaavan toteuttaminen todennäköisesti merkittävästi heikentää niitä luonnonarvoja, joiden suojelemiseksi alue on sisällytetty Natura 2000 -verkostoon, LSL 65 §:ssä tarkoitettu arviointi tulee tehdä. Vaikka arviointi tällöin tehdään osana kaavan vaikutusten arviointia, sen tulee täyttää LSL:n sille asettamat vaatimukset.

2.4.5 Kaavojen sisältövaatimuksista

Kaavojen laatimista ohjaavat sisällöllisesti MRL 1 §:n kestävä kehityksen vaatimukset sekä 5 §:n alueiden käytön suunnittelun tavoitteet. Lisäksi kaavaa hyväksyttäessä ja vahvistettaessa on noudatettava, mitä LSL 10 luvussa säädetään. Kullakin kaavatasolla on vielä omat sisältövaatimuksensa.

Maakuntakaavan sisältövaatimukset on esitetty MRL 28 §:ssä. Kaavaa laadittaessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota mm. maakunnan tarkoituksenmukaiseen alue- ja yhdyskuntarakenteeseen, alueiden käytön ekologiseen kestävyys, vesi- ja maa-ainesvarojen kestäväan käyttöön, maiseman, luonnonarvojen ja kulttuuriperinnön vaalimiseen sekä virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyys.

LSL 7 ja 77 §:ssä tarkoitettujen luonnonsuojeluohjelmien ja -päätösten sekä 32 §:ssä tarkoitettua maisema- aluetta koskevien perustamispäätösten tulee olla ohjeena maakuntakaavaa laadittaessa.

Yleiskaavaa laadittaessa (MRL 39 §) on maakuntakaava otettava huomioon. Lisäksi on otettava huomioon mm. yhdyskuntarakenteen toimivuus, taloudellisuus ja ekologinen kestävyys, olemassa olevan yhdyskuntarakenteen hyväksikäyttö, sekä rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen.

Asemakaavaa laadittaessa (MRL 54 §) on maakuntakaava ja oikeusvaikutteinen yleiskaava otettava huomioon. Asemakaava on laadittava mm. siten, että luodaan edellytykset terveelliselle, turvalliselle ja viihtyisälle elinympäristölle. Rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä tulee vaalia eikä niihin liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää.

2.4.6 Kaavojen oikeusvaikutuksista ja viranomaisvaikutuksesta

Kaikkia kaavamuotoja koskee MRL 197 §, jonka mukaan kaavaa hyväksyttäessä ja vahvistettaessa on noudatettava, mitä LSL 10 luvussa säädetään.

MRL 32 §: mukaan *maakuntakaava* on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa yleiskaavaa ja asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Viranomaisten on suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista.

Maakuntakaavan huomioon ottaminen ja edistämismuutokset koskee kaikkia sellaisia valtion ja kunnan viranomaisia, joilla on alueiden käyttöön liittyviä suunnittelu- tai toteuttamistehtäviä, velvoite koskee myös valtion liikelaitoksia.

Kun Metsähallitus tai muu viranomainen laatii valtion omistamalle Natura 2000 -verkostoon kuuluvalla alueella hoito- ja käyttösuunnitelmaa, tulee maakuntakaava ottaa huomioon ja lisäksi pyrkiä edistämään kaavan toteuttamista. Kun hoito- ja käyttösuunnitelmaa ympäristöministeriössä vahvistetaan, tulee maakuntakaava myös tällöin ottaa huomioon ja edistää sen toteuttamista.

MRL 42 §:n mukaan *yleiskaava* on ohjeena laadittaessa ja muutettaessa asemakaavaa sekä ryhdyttäessä muutoin toimenpiteisiin alueiden käytön järjestämiseksi. Viranomaisten on suunnitellessaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta yleiskaavan toteutumista.

Velvoite tarkoittaa toimimista tavalla, joka on yleiskaavan kanssa samansuuntaista eikä vähennä mahdollisuuksia yleiskaavan toteuttamiseen. Hoito- ja käyttösuunnitelmien osalta tämä merkitsee sitä, että yleiskaavassa osoitettu maankäyttö tulee viranomaistoiminnassa ottaa huomioon suunnitelmaa laadittaessa. Myös vahvistettaessa hoito- ja käyttösuunnitelmaa, tulee yleiskaava ottaa huomioon.

MRL 58 §:n mukaisesti *asemakaavan* tärkein oikeusvaikutus koskee rakentamista ja muuta ympäristöä muuttavaa toimenpidettä. Asemakaava-alueella hoito- ja käyttösuunnitelma tulee laatia siten, että asemakaavan aluevaraukset otetaan huomioon.

2.5 Metsäsuunnittelu

2.5.1 Alue-ekologinen suunnittelu valtion mailla

Alue-ekologinen suunnittelu on osa Metsähallituksen metsien suunnittelujärjestelmää. Suunnittelun avulla pyritään sellaiseen metsien käyttöön, jossa niin ekologinen, taloudellinen kuin sosio-kulttuurinenkin kestävyys tulee turvattua. Suunnittelumenetelmän kehittämisessä on pyritty ottamaan huomioon eri alojen olemassa oleva tutkimustieto sekä laajasti sidosryhmiltä ja kansalaisilta tulleet näkemykset.

Metsähallitus on laatinut alue-ekologiset suunnitelmat hallinnassaan oleville yhtenäisille valtion maille vuoden 2000 loppuun mennessä. Ne kattavat yhteensä 6,4 milj. ha (pinta-ala ei sisällä Pohjois-Lapin suuria suojelualueita). Suunnitelmat tehtiin Metsähallituksen alueissa tulosalueitten välisenä yhteistyönä. Suunnitelma-alueita on yhteensä 112 kpl. Metsähallituksen talousmetsissä on Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueiden toteuttamistapana metsälaki, maa-aineslaki tai maankäyttö- ja rakennuslaki.

Kuhunkin suunnitelmaan nimettiin vastuullinen suunnittelija ja hänelle tueksi suunnitteluryhmä Metsähallituksen eri tulosalueista. Maastotöitä varten palkattiin lisätöivoimaa erityisesti biologisen osaamisen lisäämiseksi. Tiedot tallennettiin paikkatietojärjestelmään analysointia ja karttojen tulostusta varten. Varsinaisen suunnittelun tehtiin suunnitteluryhmän yhteistyönä. Yleisö ja sidosryhmät osallistettiin yleisötilaisuuksiin ja kahdenkeskisiin palavereihin. Lähes kaikkiin suunnitteluhankkeisiin nimettiin sidosryhmistä alueelliset yhteistyöryhmät, jotka ohjasivat suunnittelutyötä. Suunnittelun aikana pidettiin yli 430 erilaista osallistavan suunnittelun tilaisuutta, joihin on osallistui yli 6 200 henkilöä. Suunnittelun yhteydessä on kehitetty paikkatietojärjestelmää vastaamaan paremmin monitavoitteista metsä-suunnittelua. Suunnitelmia ylläpidetään paikkatietojärjestelmän avulla ja niitä aiotaan jatkossa täydentää uusilla kohteilla. Tällaisia ovat esim. pienialaiset luontokohteet, jotka tulevat esiin toimenpidesuunnittelussa.

Suojelualueet sisältyivät suunnittelupinta-alaan, mutta pääpaino työstä kohdistui talous- ja virkistymetsiin. Erityyppisiä luontokohteita suunnittelussa löydettiin 168 000 ha, josta 101 000 ha on metsämaalla. Eniten luontokohteiksi merkittiin puronvarsi- ja aarnimetsiköitä. Metsämaalla olevista luontokohteista noin 20 % on metsä- tai luonnonsuojelulain mukaisia kohteita. Erityyppisiä lajesiintymiä

kirjattiin lähes 7 000 kpl. Lisäksi suojelualueita ja arvokkaita luontokohdekeskitty- miä yhdistettiin toisiinsa ns. ekologisilla yhteyksillä. Suunnittelun tuloksena met- sien käsittelyn ulkopuolelle jää 137 000 ha talous- ja virkistysmetsien metsämaata. Tämä on 4,1 % suunnittelun piirissä olleesta talous- ja virkistysmetsien metsämaan pinta-alasta. Ns. rajoitetun käsittelyn kohteita on suunnittelussa määritelty talous- metsiin 187 000 ha. Tämä on 5,6 % talous- ja virkistysmetsien pinta-alasta. Tähän sisältyvät mm. metson soidinalueet, maisemakohteet sekä mäntyvaltaisten kasvu- paikkojen ekologiset yhteydet. Metson soidinpaikkoja on 65 000 ha, josta 54 000 ha on metsämaata. Yhteensä erityyppisiä rajoitetun metsänkäsittelyn kohteita on määritetty talous- ja virkistysmetsiin 205 000 ha. Virkistysmetsissä myös muut maan- käyttöpäätökset rajoittavat metsien käsittelyä.

Alue-ekologinen suunnittelu evaluoitiin vuonna 2001 (Helsinki Consulting Group Ltd 2001). Raportissa todetaan suunnittelu oikeansuuntaiseksi toimenpi- teeksi, mutta annetaan myös joukko kehittämissuosituksia. Niissä esitetään mm., että alue-ekologisen suunnittelun teoreettista ja tutkimuksellista pohjaa selkeyte- tään ja kehitetään. Menetelmistä annetaan lukuisia yksityiskohtaisia parannuseh- dotuksia. Osallistamisesta todetaan mm. seuraavaa: Osallistuvien tahojen kanssa yhteistyössä täsmennetään suunnittelun tavoitteet, tarve, suunnitteluongelma ja vaikutusmahdollisuudet. Osallistumisen menetelmät ja lähestymistavat systema- tisoidaan. Metsähallituksen osallistavan suunnittelun oppaassa (Loikkanen ym. 1997) mainitut käyttökelpoiset menetelmät otetaan tehokkaammin käyttöön suun- nitteluprosessissa.

Alue-ekologisen suunnittelun yhteydessä ei ole määritelty ja kartoitettu Natu- ra 2000 -alueiden suojeltavia luontotyyppisiä ja lajiesiintymiä. Osittain ne sisältyvät suunnitelmissa säilytettäviin luontokohteisiin. Suunnittelumenetelmä sisältää kui- tenkin välineet Natura 2000 -luontotyyppien ja lajiesiintymien kartoitukseen ja suo- jelemiseen. Suunnitelmien vaikutusta Natura 2000 -luontotyyppihin ja -lajeihin ei ole arvioitu koska suunnitelmiin ei liittynyt viranomaisvahvistusta. Osallistami- sen kannalta menetelmä täyttää direktiivien vaatimukset.

Valtioneuvoston 8.5.2002 tekemään Natura 2000 -verkostoehdotuksen täyden- tämispäätökseen sisältyy alue-ekologista suunnittelua koskeva erityismaininta kos- kien Malahvian (FI1201012), Moilasenvaaran (FI1201013) ja Jämsävaaran (FI1201002) alueita. Ensin mainitun alueen toteuttamistapana on metsälaki ja kah- den jälkimmäisen ulkoilulaki. Näille alueille Metsähallitus laatii alue-ekologista suunnitelmaa tarkentavat hoito- ja käyttösuunnitelmat, joiden avulla alueilla ole- vien, liitteen I luontotyyppien säilyminen tulee erityisesti turvatuksi. Metsähallitus hankkii asiasta ympäristöministeriön lausunnon ennen kuin se hyväksyy suunni- telman.

2.5.2 Yksityismaiden metsäsuunnittelu

Metsäkeskukset tekevät alueellista metsäsuunnittelua noin 950 000 yksityismetsä- hehtaarille vuosittain. Samalla suunnittelualueiden metsänomistajille tarjotaan ti- lakohtaisia metsäsuunnitelmia. Tilakohtaiset metsäsuunnitelmat kattavat suun- nittelutarpeesta riippuen 50-80 % yksityisten omistamista metsistä ja niitä tehdään 9 000-11 000 kappaletta vuosittain.

Yksityiset maanomistajat voivat halutessaan tilata tilakohtaisen metsäsuun- nitelman. Metsäsuunnitelmien lähtökohta on alunperin ollut puuntuotannollinen koskien lähinnä hoito- ja hakkuutoimenpiteitä, mutta yhä enenevässä määrin niissä otetaan huomioon myös luonnonsuojelullisia näkökohtia. Maanomistajan halutes- sa voidaan laatia luontopainotteinen metsäsuunnitelma, joita ei toistaiseksi kuiten- kaan ole juurikaan tehty.

Metsäsuunnitelma on metsänomistajan vapaaehtoisesti tilattavissa, eikä sen sisältöä säädellä lainsäädännöllä. Maanomistaja teettää suunnitelman yleensä met- säkeskuksella tai metsänhoitoyhdistyksellä. Suunnitelman tekemisen yhteydessä

kartoitetaan metsien hoito- ja hakkuutarpeet sekä metsäluontoarvot, ja suunnitelma tehdään metsänomistajan toiveita ja tavoitteita vastaavaksi. Metsäsuunnitelmassa kasvupaikkojen kuvaus sekä hakkuuehdotukset ja metsänhoitoehdotukset ovat kulloinkin voimassa olevien metsänhoitosuosituksen mukaiset.

Natura 2000 -alueiden talousmetsien käyttöä ja suojelutarpeita voidaan sovittaa yhteen metsäsuunnittelulla ottamalla suunnitelmiin tarpeelliset merkinnät alueen luontotyypeistä ja lajien elinympäristöistä. Natura 2000 -verkostoon kuulumisen vuoksi omistajalle voi olla epäselvää, miten metsää voi käsitellä, joten suunnitelma palvelee sekä metsänomistajaa että tukee Natura-alueiden luontoarvojen säilymistä.

Metsäkeskukset ovat tehneet yksityismaiden Natura 2000 -alueiden talousmetsien metsäsuunnittelua muun muassa Keski-Suomessa, Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa. Metsäsuunnittelussa on otettu huomioon metsälain erityisen tärkeän elinympäristöt ja muut arvokkaat elinympäristöt sekä ympäristökeskuksesta saadut sijaintitiedot luontotyypeistä ja lajien elinympäristöistä. Näille erityiskohteille on laadittu luontoarvot säilyttävät hoito- ja toimenpide-ehdotukset.

Suunnittelu on tehty monitavoitteisen metsäsuunnittelun mukaisesti. Maanomistaja ja valtio ovat rahoittaneet tavanomaisen metsäsuunnitelmaosan. Luontoarvojen erityisselvitykset ja erityisen tärkeiden elinympäristöjen hoidon suunnittelu on toteutettu ja rahoitettu kestävän metsätalouden rahoituslain 20 §:n mukaisena erillisenä luonnonhoitohankkeena.

Metsälain 10 §:n mukaisten elinympäristöjen ja muiden arvokkaiden elinympäristöjen turvaamisessa voidaan käyttää rahoituslain 19 §:n mukaista metsätalouden ympäristötukea. Lisäksi EU:n Life-rahasto on rahoittanut Natura 2000 -alueilla tehtyä metsäsuunnittelua ja sen myötä esiin tulleita muita suojelun edellyttämiä rahoitustarpeita.

2.6 Vesienkäytön ja -suojelun suunnittelu

Laajoja vesialueita käsittäviin Natura 2000 -alueisiin kohdistuva käyttö on usein luonteeltaan muista alueista poikkeavaa. Alueisiin kohdistuvaa käyttöä säädellään myös hyvin eri tyyppisissä menettelyissä. Keskeistä näihin alueisiin kohdistuvien vaikutusten osalta, erityisesti veden laadun suhteen, on valuma-alueisiin perustuva tarkastelu. Käytön kannalta tarkasteltavaksi tulevat usein rantojen rakentamiseen liittyvät kysymykset, joihin voi liittyä myös vesialueeseen kohdistuvia muutostarpeita, kuten rantojen ruoppauksia. Paikallisesti merkittäviä luontoa muuttavia hankkeita, voivat olla mm. merihiekan otto tai väylien ruoppaukset. Vesialueille on luonteenomaista lisäksi laaja yleiskäyttö, kuten veneily- ja muu virkistyskäyttö ja kalastus. Myös metsästyksellä voi olla eräiden alueiden käytössä tärkeä merkitys.

2.6.1 Merialueet

Merialueiden käytön järjestelylle ei ole olemassa valmista suunnittelujärjestelmää, joka ohjaisi laajempien aluekokonaisuuksien käyttöä. Kansallinen lainsäädäntö kuitenkin ohjaa myös meri- ja rannikkoalueiden suojelun ja käytön suunnittelua, vesialueiden osalta etenkin vesilaki, ympäristönsuojelulaki sekä YVA-laki ja rantaluonnon osalta maankäyttö- ja rakennuslaki sekä luonnonsuojelulaki. Näiden ohella myös kansainvälisillä sopimuksilla on merkitystä Natura 2000 -alueiden suojelussa.

Rannikkoalueet voidaan jakaa neljään vyöhykkeeseen: manner-, sisäsaaristo-, ulkosaaristo- ja merivyöhykkeeseen (Häyrén 1900, 1940, 1948). Mannervyöhykkeeseen sisältyvät mantereen ranta-alueet. Sisäsaaristovyöhykkeessä saarien pinta-ala on vesialueen pinta-alaa suurempi, kun taas ulkosaaristovyöhykkeessä vesialueet ovat saaria laajempia. Merivyöhyke on aivan uloimpia luotoja ja saarien ulkoreunoja lukuun ottamatta avomerta. Sijainnistaan johtuen on manner- ja sisäsaaristovyö-

hykkeen rantojen käyttöaste ja käyttöpaine huomattavasti ulkosaaristo- ja merivyöhykettä suurempi ja veden laatu näihin verrattuna selvästi huonompi (Kauppila ja Bäck 2001). Suomen Itämeren rantaviivasta 37 % on katsottu olevan "sulkeutunutta" eli rakennettua (Granö ym. 1999). Sulkeutuneesta rantaviivasta suurin osa on manner- ja sisäsaaristovyöhykkeillä. Sinne kohdistuu myös suurin osa muusta käyttöpaineesta kuten tie- ja vesiliikenne, retkeily, satamatoiminta yms.

Natura 2000-verkoston kuuluu merkittävässä määrin meri- ja rannikkoalueita, joista osa ei aiemmin ole kuulunut suojelun piiriin. Natura 2000-verkoston ehdotettavien kohteiden yhteenlaskettu rantaviivan pituus on noin 8900 km eli noin 19 % koko merialueen rantaviivasta. Merialueiden suojelua ja käytön suunnittelua ja ohjausta voidaan tarkastella kansainvälisen, valtakunnallisen sekä alueellisen ja hanketason näkökulmasta.

Kansainvälinen yhteistyö etenkin Itämeren suojelukomissiossa on ollut aktiivista usean vuosikymmenen ajan. Itämeren suojelusopimus vuodelta 1992 (HEL-COM II), jonka Suomi ratifioi samana vuonna, huomioi 15 artiklassa myös luonnonsuojelun ja luonnon monimuotoisuuden sekä terrestrisen rannikkoympäristön. HEL-COM-yhteistyössä sovelletaan artiklan 3 mukaisesti varovaisuusperiaatetta, ja vaikka HELCOMin suositukset eivät ole juridisesti sitovia, Itämeren rannikkovaltiot ovat pääsääntöisesti noudattaneet niitä. Luonnonsuojelu, luonnon monimuotoisuus sekä yhdenmety rannikon käytön suunnittelu on keskitetty HELCOM Habitat -ryhmään. Tämä ryhmä on julkaissut raportin uhanalaisista meri- ja rannikkobiotoopeista ja koordinoi Itämeren suojelualueverkoston muodostamista (Baltic Sea Protected Areas, BSPA). Viime vuosina Habitat-ryhmä on käsitellyt hankalasti yhteen sovitettavia kysymyksiä kuten hylkeiden suojelua ja lohen pyyntiä. HELCOM-suosituksia on huomioitu myös esimerkiksi meriveden laatuun ja merenkulkuun liittyen.

Kansainvälinen yhteistyö merialueiden suojeluun ja käytön ohjaukseen liittyen on korostunut EU-jäsenyyden myötä. EU:n keskeisinä ohjaukskeinoina ovat luontodirektiivi ja vesipuidedirektiivi ja lähitulevaisuudessa myös yhdenmety rannikkovyöhykkeen käytön (Integrated coastal zone management, ICM) suunnittelu. EU:n tähän liittyvä suositus tulee myös Suomessa johtamaan kansallisen ICZM-strategian laatimiseen ja Natura 2000-alueiden hoidon ja käytön suunnittelu tulee olemaan tärkeä osa tätä työtä. Kansainväliseen meriensuojelu- ja luonnonsuojeluyhteistyöhön kuuluu myös bilateraalin yhteistyö Suomen, Viron, Ruotsin ja Venäjän kesken.

Kansainvälisten sopimusten merkitys korostuu Natura 2000-verkoston ehdotettujen avomerialueita sisältävien kohteiden suojelussa, käytön suunnittelussa ja toteutuksessa joko vaikuttamalla suoraan ohjaten viranomaisten toimintaa tai epäsuorasti vaikuttaen kansalliseen lainsäädäntöön ja lupakäytäntöön. Sopimusten merkitys korostuu myös sen vuoksi, että avomerialueet ovat yleisinä vesialueina valtion omistuksessa ja hallinnassa.

Valtakunnallisella tasolla ohjataan koko maan meriensuojelun ja merialueiden käytön tavoitteita joko osana koko maata koskevaa vesiensuojelua tai nimenomaan merialueiden suojeluna. Vesiensuojelua koskevasta valtioneuvoston päätöksistä yksi keskeisimpiä on "Vesiensuojelun tavoitteet vuoteen 2005" vuodelta 1998 (VNP 19.3.1998) ja sen perustaksi tehdyt selvitykset "Ehdotus vesiensuojelun tavoitteiksi vuoteen 2005" (Anon. 1995) ja "Vesiensuojelun tavoitteet vuoteen 2005" (Marttunen 1998) sekä "Vesi- ja rantaluonnon monimuotoisuuden säilyminen" (Bäck ja Lindholm 1999). Tämä periaatepäätös sekä mainitut kaksi tavoiteohjelmaa keskittyvät ravinnekuormitukselle asetettujen suositusten ja rajoitusten vaikutuksiin vesistöjen ravinnepitoisuuksiin ja rehevöitymiseen. Bäckin ja Lindholmin selvitys huomioi rehevöitymisen, mutta nostaa lisäksi esille vesi- ja rantaluonnon monimuotoisuuden suojelun ja tähän vaikuttavat uhat sekä suojeluun tarvittavat ohjaukskeinot.

Vuonna 2002 valtioneuvosto on tehnyt tärkeän periaatepäätöksen toimista Itämeren suojelemiseksi (VNP 26.4.2002), joka perustuu Suomen Itämeren suojeleohjelman työryhmän mietintöön (Anon. 2001). Siinä nostetaan esille useita alueiden käyttöön liittyviä tavoitteita ja ohjeita kuten maakunta- ja rantayleiskaavojen käyttö

Itämeren ja sen merellisen tilan parantamisessa ja säilyttämisessä sekä meriliikenteen, kalankasvatuksen ja merihiekan noston aiheuttamien haittojen vähentäminen. Periaateohjelmassa on huomioitu myös suojelualueverkoston arviointi- ja inventointitarve.

Alueellisella ja paikallisella hankesuunnittelutasolla korostuvat alueellinen kokonaissuunnittelu ja paikalliset tavoitteet (esimerkiksi Anon. 2000, Höglund et al. 2000, Mikkilä 2001). Käytännössä konkreettisin osa Natura 2000 -alueiden hoidon, käytön ja suojelun suunnittelusta toteutuu tällä tasolla. Toteutusta ohjaavat aikaisemmin mainitut kansainväliset sopimukset ja kansalliset periaatteet sekä lainsäädäntö.

Monen meri- tai rannikkoalueella sijaitsevan Natura 2000 -alueen vesialueiden suojelukeinoksi on valtioneuvoston päätöksessä mainittu vesilaki, ympäristönsuojelulaki tai luonnonsuojelulaki. Luonnonsuojelulaki toteutuskeinona antaa luonnollisesti parhaat edellytykset suojelun toteuttamiselle, mutta useissa tapauksissa vesilaki ja ympäristönsuojelulaki ovat riittävän tehokkaita. Käytännössä hyvä veden laatu onkin välttämätöntä niin luontotyyppien kuin lajien säilymiselle. Ongelman muodostaa kuitenkin se, että vesilainsäädännön mukainen säätely on tyypillisesti hankekohtaista eikä järjestelmään liity Natura 2000 -alueen kaltaisten kokonaisuuksien luontoarvojen suojelun ja käytön järjestelyn suunnittelua. Näin on siitä huolimatta, että LSL 65 § edellyttää Natura 2000 -alueisiin kohdistuvien hankkeiden yhteisvaikutusten arviointia. Yksittäisten hankkeiden tasolla ongelmia voi lisäksi aiheutua esim. siitä, että pienimuotoisten ruoppausten yhteydessä ei aina tiedosteta riittävästi Natura 2000 -alueiden säilyttämisen kannalta tarpeellisia toimenpiteitä.

Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnittelun keskeiset toimijatahot meri-alueella

Metsähallitus hallinnoi merialueilla yhteensä yli 2,6 milj. ha yleisiä vesialueita, yli 0,74 milj. ha Natura 2000 -verkostoon ehdotettuja alueita ja yli 55000 ha suojeltuja vesi- ja maa-alueita (Anon. 2001). Metsähallituksella on näiden alueiden myötä keskeinen rooli Suomen meri- ja rannikkoalueiden suojelussa yhdessä alueellisten ympäristökeskusten ja valtion tutkimuslaitosten kanssa.

Avomerialueen tutkimustoimintaa, kartoitusta ja seurantaa harjoittavat Merentutkimuslaitos, Geologian tutkimuskeskus, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, yliopistojen tutkimusasemat sekä Suomen ympäristökeskus. Lisäksi Merenkulkulaitos, Puolustusvoimat ja Rajavartiolaitos keräävät etenkin kartografista ja hydrografista tietoa. Rannikon läheisten vesien tutkimusta, merenpohjan ja ranta-alueiden kartoitusta ja / tai seurantaa suorittavat em. tahojen lisäksi alueelliset ympäristökeskukset, Maanmittauslaitos ja Luonnontieteellinen keskusmuseo.

Alueellisella ja paikallisella tasolla mukana on lisäksi lukuisia muita toimijoita kuten kunnat ja maakunnalliset liitot. Velvoitetarkkailuja suorittavat ympäristö- ja luonnonsuojelualan konsulttiyritykset. Alueellisesti tai paikallisesti toimivia tahoja ovat lisäksi vesiensuojeluyhdistykset, kalatalousjärjestöt, riistanhoitopiirit sekä ulkoilu- ja virkistysyhdistykset. Näiden toimijoiden merkitys käytön ohjaukseen ja suojeluun tarvittavan taustatiedon hankkimisessa ja alueiden käytön ja suojelun suunnittelussa kasvaa koko ajan, etenkin paikallisella tasolla.

Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnittelua ajatellen tarvetta on eri toimijoiden yhteistyön kehittämisessä ja suunnittelussa tarvittavan tiedonhallinnan ja -välityksen parantamisessa.

2.6.2 Sisävesistöt

Vesienkäytön ja -suojelun suunnittelua on tehty viime vuosikymmeninä kolmella eri tasolla: valtakunnallisella (valtakunnan tason tavoitesuunnittelu), alueellisella (kokonaissuunnittelu ja alueellinen yleissuunnittelu) ja hanketasolla (hankesuunnittelu). Vesistöalueittain laadituissa vesien käytön kokonaissuunnitelmissa, joita tehtiin

1970- ja 1980 -luvuilla, tarkasteltiin kaikkia vesialueeseen vaikuttavia toimintoja. Kokonaissuunnitelmien suositusten perusteella laadittiin lähinnä 1980-luvulla tärkeimmille alueille vesiensuojelun yleissuunnitelmia. Niitä ei kuitenkaan viime aikoina ole enää laadittu, vaan niiden sijasta on keskitytty vesistökuormituksen vähentämistä ja vesien kunnostamista toteuttaviin projekteihin ja hankkeisiin. Vesiensuojelun yleissuunnitelmien sijalle ollaan parhaillaan kehittämässä vesipuitedirektiivin mukaisia vesipiirin (osa-alueen) hoitosuunnitelmia. Maatalousalueiden vesiensuojelusuunnitelmia, erityisesti suojavyöhykesuunnitelmia, on laadittu etenkin viime vuosikymmenen aikana.

2.6.2.1 Vesiensuojelun yleissuunnitelmat

Vesiensuojelun alueellinen suunnittelu on viranomaisten ja toimijoiden väliseen ohjelmaan perustuva vapaaehtoinen keino sovittaa yhteen erilaisia vesien käyttömuotoja. Suunnitelma palvelee lähinnä hallinnollisoikeudellista ohjausta lupakäsittelyissä. Se voi palvella myös taloudellista ohjausta esimerkiksi yhteiskunnan tuella toteutettavista kunnostuksista päätettäessä sekä avustuksia myönnettäessä. Ne voivat edistää myös vapaaehtoista vesiensuojelua ja informaatio-ohjausta, sillä suunnittelun ansiosta hallinnon ja toimijoiden vesiensuojelutieto lisääntyy.

Vesiensuojelun yleissuunnitelma sisältää kuvauksen vesistöalueen tilasta, sen käytöstä eri tarkoituksiin ja selvityksen vesistöä muuttavasta toiminnasta. Vesistöä muuttava toiminta voidaan selvittää usein varsin yksityiskohtaisesti erillisselvityksin. Suunnitelmassa esitetään yhteisesti sovitut tavoitteet vesistön tilalle ja suojelulle sekä esitetään toimenpiteet, keinot ja menettelytavat tavoitetilan saavuttamiseksi. Tavoitteet voidaan määrittellä vesistön tilan, ominaisuuksien, käyttötarpeiden ja luonnonsuojelun perusteella. Tavoitetilan saavuttamiseksi esitetään toimenpidesuosituksia, jotka voivat koskea esimerkiksi jonkun vesistön tai sen osan kunnostamissuunnitelman laatimista. Suunnitelmassa ohjelmoidaan sen toteuttaminen ja seuranta. Vesien tilaa seurataan tarkkailu- ja seurantaohjelmien mukaisesti.

Aloite suunnitelman laatimiseen tulee tavallisesti paikalliselta taholta, esimerkiksi kunnasta. Tätä voidaan pitää merkinä siitä, että tarvetta suunnitelman laatimiseen on, ja että siihen ollaan valmiita käyttämään myös resursseja. Koska suunnitelman laatimiseen käytetään myös valtion varoja, ympäristökeskukset ovat tiiviisti mukana suunnittelussa. Suunnitteluprosessi on osallistava ja se perustuu asianosaisista valittujen työryhmien valmisteluun ja julkisiin kokouksiin. Suunnittelua ohjaa yleensä ohjaus- tai johtoryhmä, jonka alaisuudessa toimii tarpeen mukaan alaryhmiä. Suunnitelman hyväksyy lopullisesti johtoryhmä.

2.6.2.2 Vesistökunnostukset

Järven kunnostuksella on yleensä tarkoitettu lähinnä järvessä tehtyjä rakenteellisia toimenpiteitä kuten matalien rantojen ja veneväylien ruoppaamista tai vedenpinnan nostoa. Veden pinnan laskun tai luontaisen kehityksen seurauksena madaltunut tai umpeutunut järvi voidaan kunnostaa vesikasveja poistamalla, ruoppaamalla tai vedenpintaa nostamalla. Kun kyse on rehevöitymisestä, ravinteiden aiheuttamasta järven tilan huonontumisesta, tulee tarkastelu monitahoisemmaksi.

Järven hoidolla tarkoitetaan laadullista ja jatkuvaa parantamista tai järven hyvän nykytilan säilymistä aikaansaavia toimenpiteitä. Rehevöityminen synnyttää yleensä aina hoito- ja kunnostustarvetta.

Vesistöjä kunnostetaan ja hoidetaan lähinnä virkistyskäyttöedellytysten, luonnonarvojen tai arvokkaan maiseman säilyttämiseksi tai palauttamiseksi. Järvikunnostuksissa on useimmiten kysymys jätevesi- tai hajakuormituksen heikentämisestä veden laadusta, umpeenkasvusta tai liian alhaisesta, yleensä lasketusta vedenkorkeudesta. Jokien ja purojen kunnostuksissa on tähän asti yleensä pyritty palauttamaan kaloille suotuisia elin- ja lisääntymisympäristöjä uiton vuoksi perattuihin vir-

tapaikkoihin. Natura 2000 -alueilla tässä yhteydessä tulevat korostetusti tarkasteltavaksi hankkeiden mahdolliset merkittävät vaikutukset vesistön luontodirektiivin mukaisiin luontotyypeihin tai lajeihin kuten esim. jokihelmisimpukkaan.

Järvikunnostuksissa on keskeistä, että järveen ei enää kohdistu liiallista kuormitusta. Veden laatua parantavat ja sisäistä kuormitusta ehkäisevät kunnostustoimet kuten hoitokalastus, hapetus, haitallisten sedimenttien käsittely ja fosforin saostaminen eivät voi muutoin tuottaa tulosta. Järven kunnostus onkin usein nähtävä koko valuma-aluetta koskettavana kysymyksenä. Vedenkorkeuden nosto on varsin yleinen kunnostustoimi silloin, kun vesialueen tai rantojen käyttökelpoisuus kärsii liiallisesta mataluudesta. Vesi- ja ranta-alueen käyttökelpoisuutta voidaan parantaa myös mm. ruoppauksella ja vesikasvien poistolla.

Alueellisissa ympäristökeskuksissa suunnitellaan noin 120 ja toteutetaan noin 90 vesistökuunnostushanketta vuodessa. Kunnostushankkeista noin 70 % koskee järviä. Hankkeet toteutetaan yleensä yhdessä kuntien kanssa ja niihin käytetään myös työllisyysvaroja. Osa hankkeista on toteutettu EU:n tuella. Työvoima- ja elinkeinokeskusten kalatalousyksiköt ovat suunnitelleet vuosittain noin 40 vesistökuunnostushanketta.

Valtion osallistuminen. Valtio voi olla vesistön kunnostuksen suunnittelijana ja toteuttajana hankkeissa, joilla on huomattava yleinen merkitys vesistön käytön, hoidon tai suojelun edistämiseksi. Tällöinkään valtion osuus kustannuksista ei yleensä saa olla suurempi kuin 50 %. Eräissä tapauksissa valtion osuus voi olla tätä suurempi. Tällaisia syitä voivat Valtioneuvoston 3.5.1990 tekemän periaatepäätöksen mukaan olla mm. luonnon ja muiden ympäristönsuojeluarvojen turvaaminen alueella tai kohteessa, jonka suojelemisesta on säädetty lailla tai asetuksella taikka määrätty valtioneuvoston päätöksellä tai, jos muuten on kysymyksessä huomattavan suojeluarvon säilyttäminen. Myös uhanalaisen eläin- tai kasvilajin elinympäristön säilyttäminen tai parantaminen tai koko maalle tai asianomaiselle seudulle tärkeän kulttuuri- ja elinkeinohistoriallisen ympäristön säilyttäminen voivat olla valtion korkeamman rahoitusosuuden perusteita.

Valtioneuvoston asetusta (651/2001) vesistötoimenpiteiden tukemisesta sovelletaan tuettaessa vesistötoimenpiteitä maaseutuelinkeinojen rahoituslain (329/1999) 15 §:n nojalla valtion työnä tai myöntämällä niiden toteuttamiseen avustusta valtion varoista. Asetuksen 2 §:n mukaan alueellinen ympäristökeskus voi myöntää tukea enintään 50 % sellaiselle vesistötoimenpiteelle, jonka tarkoituksena on tulvista tai muista luonnonolosuhteista taikka vesistöön jääneistä rakenteista vesistössä tai sen ranta-alueella aiheutuvan vaaran haitan tai vahingon vähentäminen (tuki voi olla yli 50 %). Edelleen tukea voidaan myöntää valtion tuella aiemmin toteutetun vesistötoimenpiteen täydentämiseen tai parantamiseen taikka aiemmin toteutetun vesistötoimenpiteen vuoksi tarpeelliseen vesistön kunnostamiseen (tuki voi olla yli 50 %) taikka valtion tuella muualla kuin vesistössä aiemmin toteutetun toimenpiteen vuoksi tarpeelliseen vesistön kunnostamiseen (tuki voi olla yli 50 %). Tuen perusteena voi olla myös vesistön monipuolisen käytön ja sekä hoidon edistäminen.

Kunnostuksen suunnittelu. Järven kunnostustarpeen arviointi ja kunnostusmenetelmien valinta suunnitellaan aina tapauskohtaisesti. Kunnostushankkeen tavoitteet on myös määriteltävä selkeästi. Aluksi selvitetään kunnostettavan järven tila ja kunnostustarpeen syyt. Kunnostussuunnitelma tehdään yleensä usean asiantuntijan yhteistyönä. Suunnitelmia tekevät mm. kunnostuksiin perehtyneet konsultit, vesiensuojeluyhdistykset ja alueelliset ympäristökeskukset. Suunnitelman teetämisestä vastaa kunnostushankkeen vetäjä. Suunnitelman onnistuminen edellyttää lisäksi kaikkien osallisten yhteistyötä ja talkoohenkeä sekä aktiivista ja avointa tiedotusta

Kunnostusta varten kootaan runsaasti perustietoja sekä luodaan yleiskuva järven ongelmista ja niiden syistä. Lisäksi selvitetään vesistön eri käyttömuodot ja mahdolliset yhteistyö- ja asiantuntijatahot. Alustavien toimenpidevaihtoehtojen perusteella arvioidaan hankkeen toteuttamis- ja rahoitusmahdollisuudet. Seuraa-

vassa vaiheessa käynnistetään suunnittelu, jolloin määritellään hankkeen tavoitteet ja toiveet sekä vastuunjako (hankkeen vetäjä ja osapuolet, aloituskokous) Hanketta varten on syytä perustaa myös ohjausryhmä. Hankkeen toteuttaminen saattaa edellyttää vielä täydentäviä tutkimuksia ja selvityksiä. Kunnostussuunnitelmassa esiin tuotavia seikkoja ovat mm. kunnostustoimenpiteet vaihtoehtoinen, hankkeen kustannukset, vaikutusten arviointi sekä suunnitelma tiedottamisesta

Ennen hankkeen toteuttamista suunnitelmasta hankitaan asiantuntija-arviot ja lausunnot sekä suostumukset vesialueen tai rantojen omistajilta. Hanke saattaa edellyttää myös esim. vesioikeudellisia lupia.

Luvan tarve. Varsin monet vesistöön kohdistuvat ja veden käyttöä tarkoittavat toimenpiteet ovat vaikutuksiltaan sellaisia, että ne edellyttävät ympäristölupaviraston lupaa. Luvan tarvetta harkittaessa on merkitystä erityisesti hanketyypillä, yrityksen vaikutuksilla sekä tarvittavien alueiden omistussuhteilla. On suositeltavaa ennen hankkeeseen ryhtymistä ottaa yhteyttä alueelliseen ympäristökeskukseen luvan tarpeen selvittämiseksi.

Hankkeeseen tarvitaan ympäristölupaviraston lupa, jos sillä saattaa olla seurauksia, jotka rikkovat vesistön sulkemis- ja muuttamiskieltoja tai pohjaveden muuttamiskieltoa, taikka jotka edellyttävät vesilain 1 luvun 19 §:n perusteella lupaa ympäristönsuojelulain 3 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun vesialueen pilaisvaikutusten perusteella.

Ympäristölupaviraston lupa on siten tarpeen, jos hanke sulkee tai supistaa vesistössä valtavyöhykettä, yleisen tai muun säännöllisen liikenne- tai uittovyöhykettä tai kalankulkutien (ns. sulkemiskielto, VL 1:12-14), muuttaa vesistön asemaa, syvyyttä, vedenkorkeutta tai virtaamaa siten, että tästä aiheutuu vahinkoa tai haittaa yleiselle tai yksityiselle edulle (ns. muuttamiskielto, VL 1:15),

Esimerkiksi padon tai penkereen rakentaminen, vesistön säännöstely ja laaja tulvasuojeluhanke vaativat luvan, jos toimenpiteestä aiheutuu edellä mainittuja haittoja. Toimenpiteen tarvitseman, toiselle kuuluvan alueen lunastaminen tai käyttöoikeuden saaminen edellyttävät myös ympäristölupaviraston lupaa, ellei asiasta sovita.

2.6.3 Pienvedet

Vesilain (20.12.1996/1105) 15a ja 17a §:ssä on säännökset eräitä pienvesiä koskevista muuttamiskielloista. Lain 15a §:n mukaan toimenpide, joka vaarantaa enintään kymmenen hehtaarin suuruisen fladan tai kluuvijärven taikka muualla kuin Lapin läänissä enintään yhden hehtaarin suuruisen lammen tai järven säilymisen luonnontilaisena, on kielletty ilman ympäristölupaviraston lupaa. Lupa voidaan myöntää, jos vesistöjen suojelutavoitteet eivät huomattavasti vaarannu.

Lain 17 a §:n mukaan lähteen tai muualla kuin Lapin läänissä sijaitsevan luonnontilaisen ojan, noron tai vähäisen vesiuoman muuttaminen niin, että uoman säilyminen luonnontilaisena vaarantuu, on niin ikään kielletty. Ympäristölupavirasto voi yksittäistapauksessa myöntää poikkeuksen kiellosta, jos uomien tai lähteiden suojelutavoitteet eivät huomattavasti vaarannu.

Metsälain (12.12.1996/1093) 10 §:ssä säädetään eräiden metsien biologiselle monimuotoisuudelle tärkeiden elinympäristöjen ominaispiirteiden säilyttämisestä metsien hoidossa ja käytössä. Monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä elinympäristöjä ovat mm. lähteiden, purojen ja pysyvän vedenjuoksu-uoman muodostavien norojen sekä pienten lampien välittömät lähiympäristöt sekä myös rantaluhdet. Jos em. elinympäristöt ovat luonnontilaisia tai luonnontilaisen kaltaisia sekä ympäristöstään selvästi erottuvia, niitä koskevat hoito- ja käyttötoimenpiteet tulee tehdä elinympäristöjen ominaispiirteet säilyttävällä tavalla.

Fladat, kluuvijärvet, lähteet ja lähdesuot, rantaluhdet (so. rantasuot) sekä pikkujoet ja purot ovat luontodirektiivin tarkoittamia luontotyyppiä. Alle hehtaarin kokoiset lammet ja järvet ovat usein luontodirektiivin luontotyyppiä humuspitoiset

järvet ja lammet, mutta ne voivat edustaa myös muita luontodirektiivin liitteessä I lueteltuja vesistöluontotyyppisiä.

2.7 Perinnebiotooppien hoidon suunnittelu

Perinnebiotoopilla tarkoitetaan lähinnä ns. perinteisen maatalouskäytön muovaa-
mia alueita, joita luonnehtivat erilaiset kedot, niityt, nummet, hakamaat ja metsälai-
tumat, ja jotka pysyvät avoimina ja arvokkaina elinympäristöinä vain aktiivisin
hoitotoimin. Jatkuvan hoidon periaate käyttäen hyväksi esimerkiksi joko laidunta-
vaa karjaa tai mekaanista niittämistä asettaa suuria vaatimuksia hoidon suunnitte-
lulle ja toteutukselle, jotta esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä-
voitteet voidaan saavuttaa. Näihin ns. perinnebiotooppeihin liittyy usein erilaisia
perinteisiä rakenteita kuten kivi- ja risuaitoja, latoja ja puukujanteita, jolloin alueko-
konaisuutta kutsutaan perinnemaisemaksi. Paikoin perinnemaisemille on myös tyy-
pillistä, että niiden piiriin kuuluu muinaismuistolain mukaisia muinaismuistoja niitä
ympäröivine niittyineen tai muine kulttuuriympäristöineen.

2.7.1 Valtion omistamat kohteet

Perinnebiotoopit muodostavat yleensä suhteellisen pienialaisia Natura 2000 -koh-
teita tai osia suuremmasta Natura 2000 -alueesta. Niiden hoidon suunnittelu vaihi-
telee huomattavasti riippuen maanomistusoloista, suojelutilanteesta tai kuulumi-
sesta toimivaan maatalaan. Valtion suojelualueilla suunnittelu toteutuu tavanomais-
ten suojelualueita koskevien hoito- ja käyttösuunnittelun periaatteiden mukaisesti.
Peruslähdekohta on, että perinnebiotooppien hoidon erityistavoitteet on riittävästi
otettu huomioon suunnittelussa ja että hoidon vaikutusten seuranta ja jatkuvuuden
turvaaminen on varmistettu. Alueilla, joilla on muinaismuistolain mukaisia raken-
teita yms. ja niihin liittyviä perinnebiotooppeja, hoidon suunnittelusta ja käytännön
toteuttamista sovitaan Museoviraston tai ao. maakuntamuseon asiantuntijoiden
kanssa. Valtion omistamilla alueilla hoidon suunnittelun ongelmana on ollut riittä-
mättömät voimavarat. Metsähallitus on vastikään laatinut hallinnassaan olevien
perinnebiotooppien hoidon kiireellisyysohjelman (Hokkanen 2001). Valtion mailla
voidaan toteutuksessa periaatteessa käyttää myös hyvin työvoimavaltaisia perin-
teisiä menetelmiä kuten kaskeamista ja lehdesniittyjen hoitoa.

2.7.2 Yksityisten omistamat kohteet

Toimivilla maataloilla perinnebiotooppien hoitoon on mahdollista saada maatalou-
den ympäristötuen maisemanhoitoon ja luonnon monimuotoisuuden edistämiseen
tarkoitettuja erityistukia, mikäli viljelijä ja ao. maatila täyttävät tuen saamiselle
asetetut tietyt erityisehdot. Erityistukikelpoinen viljelijä voi myös vuokrata erityis-
tukeen soveltuvia alueita. Solmiessaan erityistukisopimuksen perinnebiotoopin
hoidosta viljelijä sitoutuu joko laiduntamalla tai niittämällä estämään alueen um-
peenkasvun ja metsittymisen, jolloin alueelle ominainen kasvillisuus ja eläimistö voi
säilyä tai palautua. Perinnebiotoopeille voidaan tehdä vain 5-vuotisia sopimuksia
maatalouden ohjaus- ja tukirahaston (EMOTR) ohjelmakaudella 2000-2006. Sopi-
muksia tehtäessä etusijalla ovat arvokkaiksi luokitellut ja Natura 2000 -verkostoon
kuuluvat perinnebiotoopit sekä kohteet, joilla on ollut edellisellä ohjelmakaudella
vastaava erityistukisopimus.

Maatalouden erityistuen saaminen edellyttää jo tukea anottaessa hakemukseen
liitettävää suunnitelmaa, josta yksiselitteisesti tulee käydä ilmi sopimusalue, suun-
nitellut hoitotoimet ja hoidosta viljelijälle aiheutuvat kustannukset ko. sopimuskau-
tena. Koska alueellisen ympäristökeskuksen on annettava hakemuksesta lausunton-
sa ennen sopimuksen solmimista, tulisi erityistukihakemuksen ja siihen liittyvien

asiakirjojen olla selkeitä ja riittävän kattavia. Sopimuksessa asetetaan usein myös sopimusehtoja, jotka rajaavat muun muassa tietyt, perinnebiotooppien säilymiselle haitalliset toimet sopimuksen mukaisen hoidon ulkopuolelle. Tällaisia ovat muun muassa maan muokkaus, ojitus, metsittäminen tai lisärehun antaminen taikka suoranaisten lannoitus. Sopimuksissa edellytetään lisäksi, että sopimusalueilla toteutettavista toimenpiteistä pidetään erityistä hoitopäiväkirjaa.

2.7.3 Hoitosuunnitelmat

Erityistukihakemuksiin liittyvät suunnitelmat ovat erityisesti yksityisten mailla laadultaan hyvin vaihtelevia, mikä aiheuttaa runsaasti työtä sekä ympäristökeskuksissa että TE-keskuksissa. Hankkeiden suunnittelun voi tehdä viljelijä itse, maatalouden neuvoja tai muu alan asiantuntija. Eri tahojen asiantuntemus ja taidot vaihtelevat huomattavasti riippuen kiinnostuksesta, kokemuksesta ja saadusta koulutuksesta. Neuvontajärjestöjenkin mahdollisuudet kouluttaa esim. viljelijöitä vaihtelevat maan eri osissa. Erityistukihakemuksia käsittelevät viranomaiset eivät voi toimia yksittäisten hankkeiden suunnittelijoina.

Maaseutukeskukset/maa- ja kotitalousnaisten piirikeskukset ovat valtakunnallinen maaseudun neuvontaorganisaatio, joka on ollut viljelijöiden pääkouluttaja ympäristöasioissa jo ennen EU-kautta. Tällä hetkellä valtaosa viljelijöistä osallistuu Maaseutukeskusten ympäristökoulutukseen, jota hoitavat pääasiassa maisemanhoidon neuvojat. Toiminta vaihtelee alueittain riippuen keskusten toimintasuunnitelmista ja taloudesta.

Viime aikoina yhteistyötä ympäristökeskusten, TE-keskusten, maaseutukeskusten ja viljelijöiden välillä on lisätty merkittävästi mm. vuosittaisten yhteisten neuvottelujen ja koulutustilaisuuksien muodossa. On myös pyritty siihen, että viljelijät laatisivat hoitosuunnitelmat valmiille suunnittelulomakkeille ja muutenkin suunnittelua on pyritty ohjaamaan. Erityisesti viljelijöiden itse tekemien suunnitelmien taso onkin parantunut viime vuosina tietojen ja kokemuksen karttuessa.

Monet yksityisten omistamat perinneympäristöt eivät ole ympäristötukikelpoisia. Niiden hoidon suunnittelu on useimmiten toteutettu yhteistyössä ao. alueellisen ympäristökeskuksen, maanomistajan ja jonkun kansalaisjärjestön tai kylätoimikunnan tms. yhteistyönä. Monissa tapauksissa tällaisia perinnebiotooppikohteita on hoidettu talkootyönä melko kevyen suunnitteluprosessin ohjaamana. Useiden alueiden kohdalla ei ole vielä edetty alueen inventointia pitemmälle eikä varsinaiseen hoidon suunnitteluun ja toteutukseen ole ollut mahdollisuuksia voimavarojen puutteessa. Joskus viljelijä tai maanomistaja on hoitanut omin voimin tai kustannuksin alueita säilyttääkseen asuinympäristönsä perinteisiä maisema- ja luontoarvoja.

Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnitteluvälineenä yhä tärkeämmäksi tulee myös maatalouden luonnon monimuotoisuutta turvaavien yleissuunnitelmien laatiminen, jota voidaan toteuttaa myös maatalouden ympäristötuella ja alan asiantuntijoiden ohjauksessa. Saman tyyppisenä keinona Natura-alueiden perinnebiotooppien ja vesiluontoarvojen turvaamisessa toimii myös maatalouden vesiensuojelusuunnittelu erityisesti suojavyöhykkeiden suunnittelussa. Ympäristöpainotteinen metsäsuunnittelu ja metsätalouden rahoituslain tuet tulevat kyseeseen puustoisten perinnebiotooppien hoidossa laadittaessa esimerkiksi ympäristöpainotteisia metsäsuunnitelmia sekä niinkään metsätalouden vesiensuojelussa. Tällöin ympäristökeskusten ja metsäkeskusten yhteistyö on tärkeää.

2.8 LIFE-hankkeina toteutetut yleissuunnitelmat

Suomessa on vuodesta 1995 lähtien toteutettu useita luonnonsuojeluhankkeita osittain Euroopan unionin Luonnon Life-rahaston varojen avulla. Luonnon Life-rahasto on osa Euroopan unionin Life-rahastoa ja sillä toteutetaan EU:n luonnonsuojelu-

politiikkaa, jonka perustana ovat luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen tähtäävät lintudirektiivi ja luontodirektiivi. Suomalaisia hankkeita on hyväksytty rahoitettavaksi vuosina 1995-2000 yhteensä 30 kappaletta ja niiden kautta on saatu 23,5 miljoonaa euroa.

Muutamien Suomessa toteutettujen Life-hankkeiden yhteydessä on laadittu ns. yleissuunnitelmia, joiden pääasiallisena tavoitteena on ollut sovittaa yhteen alueen suojelutavoitteita ja muita käyttömuotoja. Suunnitelmassa yleensä määritellään eri käyttömuotojen, kuten suojelun, kalastuksen, metsästyksen ja muun virkistyskäytön, periaatteet. Yleissuunnitelmien tekoon on liittynyt voimakkaasti paikallisten tahojen kuuleminen ja ottaminen mukaan suunnitelmien laatimiseen.

Tällaisia yleissuunnitelmia ovat mm. Liminganlahden ja Ison Matalan-Maasyvänlahden kestävän käytön yleissuunnitelma Oulun seudulla, Rahjan saariston Natura 2000 -alueen runkosuunnitelma Kalajoella sekä Porvoonjokisuisto-Stensböle Natura 2000 -alue -yleissuunnitelma. Edellä mainitut hankkeet ovat kestäneet 4-5 vuotta ja niiden kuluessa on mm. tutkittu alueen ekologista tilaa sekä aikaisempaa ja nykyistä maankäyttöä ja muotoiltu pääpiirteet alueen hoidolle ja käytölle. Osana hankkeita on myös kunnostettu lintuvesiä ja niittyjä ja rakennettu lintutorneja ja luontopolkuja. Alueen yleissuunnitelma muodostaa pohjan alueelle laadittaville tai uusittaville yksityiskohtaisemmille hoito- ja käyttösuunnitelmille tai erilliselle luonnonhoitosuunnitelmalle, kuten on tehty Rahjan saariston kohdalla.

Ainakin Rahjan saariston Natura 2000 -alueen runkosuunnitelmassa toteutuu ajatus siitä, että hoito- ja käyttösuunnitelma laaditaan ennen yksityisten kanssa tehtäviä sopimuksia (ks. Luku 1.2). Rahjan saariston yksityisten maiden käyttö määritellään tarkemmin vasta ympäristökeskuksen ja maanomistajien välisissä rauhoitusneuvotteluissa.

Hyvästä osallistamisesta puolestaan voidaan esimerkkinä mainita Liminganlahden ja Ison Matalan-Maasyvänlahden kestävän käytön yleissuunnitelma, jota valmisteli viisi paikallistyöryhmää, joissa oli mukana maanomistajia, riistanhoitoyhdistysten, metsästys- ja kalastusyhdistysten, luonnonsuojeluyhdistysten, lintutieteellisten yhdistysten sekä kuntien edustajia. Paikallisryhmien pohdintojen perusteella on pyritty laatimaan alueelle yleisesti hyväksytty suunnitelma, jonka toteuttamiseen eri osapuolet ja käyttäjärühmät ovat mahdollisimman laajalti sitoutuneet.

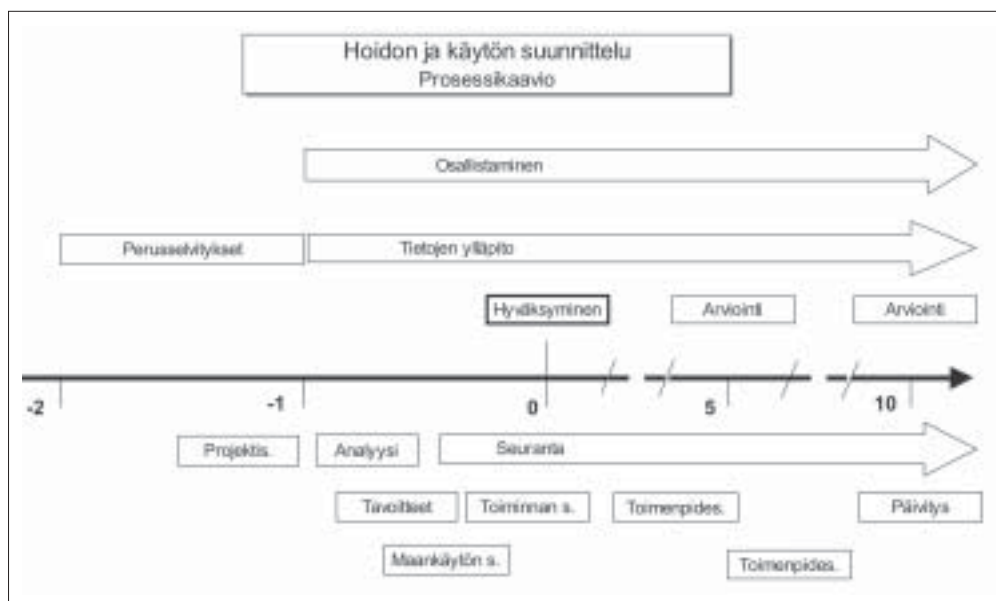
Taulukko 2. Suomen saama Luonnon Life -rahoitus 1995-2002.			
	Projektien lukumäärä	Kokonaisrahoitus Euroa	LIFE -rahaston osuus Euroa
1995	5	5 484 600	2 742 300
1996	5	10 414 251	5 207 126
1997	7	12 055 531	6 147 860
1998	1	811 622	405 811
1999	7	9 268 731	4 606 464
2000-01	5	8 607 507	4 420 407
Yhteensä	30	46 642 242	23 529 968

3

Tulossa olevat tai uudistuvat suunnittelujärjestelmät

3.1 Metsähallituksen hoito- ja käyttösuunnitelmien uudistaminen

Toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset ovat keränneet paineita Metsähallituksen hoito- ja käyttösuunnittelun uudistamiseksi. Luonnonsuojelualueiden määrä on lisääntynyt nopeasti, samoin niiden käyttö. Alueiden hoidon ja käytön suunnittelu ei ole pysynyt määrällisesti eikä laadullisesti muutoksen tahdissa. Eri lakien vaatimat suunnitelmat on pääosin tehty, mutta niidenkin keski-ikä on yli 10 vuotta. Muille erityisalueille suunnitelmia on tehty niukasti. Erämaasuunnittelua lukuun ottamatta suunnittelun ohjaus on ollut vähäistä. Natura 2000-ohjelman toteuttaminen asettaa uusia vaatimuksia suunnittelulle. Vuonna 2001 toteutettiin luonnonsuojelu-, erämaa-, retkeily- ja muiden erikoisalueiden hoidon ja käytön suunnittelujärjestelmän kehittämisprojekti. Sen tavoitteina oli Metsähallituksen kaikkien erityisalueiden hoidon ja käytön suunnittelun uudistaminen, suunnitelmien sovittaminen Metsähallituksen muuhun suunnittelujärjestelmään. Suunnittelua tarkasteltiin prosessina, joka voidaan jakaa useaksi osaprosessiksi (kuva 1).

Kuva 1. Hoito- ja käyttösuunnittelun osaprosessit.

Perusselvitysten tulee muodostaa ajantasainen tietovarasto, joka on helposti käytettävissä myös muihin tarkoituksiin. Myös osallistamisen tavoitteena tulee olla pysyvien yhteistoimintamallien luominen alueen hallinnan ja hoidon tueksi. Seurannan järjestäminen on ollut suunnittelun heikoimpia osia. Sen tulisi luoda edellytykset arvioida alueen hoidon ja käytön tavoitteiden toteutumista ja tarvittaessa reagoida suunnitelmassa ennakoimattomiin muutoksiin alueen luonnossa ja käytössä. Yksityiskohtainen toimenpidesuunnittelu tulee erottaa hoidon ja käytön suunnittelusta.

Suunnitteluprosessi tuottaa lukuisia tuloksia: alueen perustiedot, seurantajärjestelmä, osallistamisen toimintamallit ja yhteydet, maankäytön suunnitelma, toi-

minnan suunnitelma. Tulokset tulee tallentaa ja esittää käyttäjien tarpeitten edellyttämällä tavalla. Tässä tarkastelussa perinteinen suunnitelma-asiakirja voidaan nähdä vain yhtenä tuloksena tai pikemminkin esitystapana.

Projektin tuloksena laadittiin uusi hoidon ja käytön suunnittelun ohje, joka jaettiin suunnitteluprosessin ja suunnitelman sisällön ohjeeksi. Alueyryppien, yksittäisten alueiden ja maan eri osien välisistä eroista huolimatta todettiin, että suunnitteluprosessi on teknisesti lähes samanlainen. Myös suunnitelman sisällön runko voi olla yhteinen, jos sitä sovelletaan aluekohtaisesti.

Tärkeimmät projektin esittämät muutokset nykyiseen suunnitteluprosessiin ovat seuraavat:

1. Nimistön yksinkertaistaminen hoito- ja käyttösuunnitelmiksi ja toimenpidesuunnitelmiksi.
2. Suojeluohjelma- ja muut erityisalueet otetaan tarvittaessa suunnittelun piiriin.
3. Hoito- ja käyttösuunnitelma-alueen rajausta tehdään toiminnallisista ja maankäytöllisistä perusteista.
4. Alueiden perustietojen inventointi ja ylläpito erotetaan varsinaisesta suunnittelusta.
5. Kaikille hankkeille laaditaan projektisuunnitelma.
6. Suunnitelman painopiste siirtyy toimenpide-ehdotuksista tavoitteiden tarkempaan määrittelyyn.
7. Suunnitelman ja tavoitteiden toteutumista arvioidaan 5 vuoden välein.
8. Osallistamisen suositeltavat menetelmät sisältyvät ohjeeseen.
9. Ympäristövaikutusten arvioinnin liittäminen suunnitelmiin.
10. Metsähallituksen alueyksiköiden rooli suunnittelun ohjauksessa kasvaa.

Suunnitteluohjeen osalta merkittävimmät muutokset ovat:

1. Suunnitelmaan lisätään tiivistelmä
 2. Uudet maankäytön vyöhykkeet
 3. Suunnitelmaan liitetään sen vaikutusten arviointi
 4. Palveluvarustus siirretään pääotsikosta retkeilyn toimenpiteisiin
 5. Aluekokonaisuuden ja eri maankäyttömuotojen tavoitteita korostetaan
 6. Yksityiskohtaiset toimenpide-ehdotukset siirretään toimenpidesuunnitelmiin
- Näiden ehdotusten mukaisesti hoito- ja käyttösuunnitelmia laadittaisiin lakisääteisten suunnitelmien lisäksi maankäytöllisen ja toiminnallisen tarpeen mukaisesti. Suunnitelmiin voitaisiin yhdistää useita, jopa erityyppisiä ja toisistaan erillään olevia alueita. Lukumääräisesti suurimmalle osalle luonnonsuojelualueista ei olisi tarvetta laatia aluekohtaista hoito- ja käyttösuunnitelmaa. Niillä toimittaisiin kaikilta alueilta kerättävien yhtenäisten perustietojen ja erillisten toimenpidesuunnitelmien mukaisesti. Perustietojen inventoinnin erottaminen keventäisi myös muiden alueiden suunnittelua. Suunnitelman laatimisen aikataulu määräytyisi kuitenkin tarpeen mukaisesti ja voisi vaihdella yhdestä kolmeen vuoteen (erämaasuunnitelmat). Työryhmän ehdotukset merkitsisivät hoito- ja käyttösuunnittelun vuotuisen työpanoksen säilymistä suunnilleen nykyisellä tasolla. Tämä edellyttää kuitenkin selvää lisäpanostusta alueiden perustietojen inventointiin lähivuosina.

Projektin aikana ympäristöministeriö asetti Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön työryhmän. Päällekkäisen työn välttämiseksi sovittiin, että Metsähallituksen suunnitteluprojekti keskittyy suunnitteluprosessin ja suunnitelman sisällön kehittämiseen. Natura 2000 -alueita ja suunnittelun työnjakoa koskevat kysymykset jätettiin ministeriön työryhmälle. Metsähallituksen projektipäällikkö Pertti Itkonen kutsuttiin asiantuntijaksi kaikkiin työryhmän kokouksiin.

Projektin työn tuloksen syntyä loppuraportti ja uusi hoidon ja käytön suunnittelun ohje. Ohje koskee luonnonsuojelua, erämaa, valtion retkeily- ja muita Metsähallituksen erityisalueiden suunnittelua. Ohje ja projektiryhmän loppuraportti päivitetään ja julkaistaan ministeriön työryhmän työn valmistumisen jälkeen. Ohje on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2003 alussa.

3.2 Metsähallituksen metsäsuunnittelu

Metsähallitus käynnisti vuoden 2002 alussa projektin, missä kehitetään uusi monitavoitteinen suunnittelujärjestelmä, joka yhdistää nykyiset Metsähallituksen luonnonvarasuunnittelun ja alue-ekologisen suunnittelun. Projektin pilottikohteena on Kainuun alue, jolle laaditaan ensimmäinen uusimuotoinen luonnonvarasuunnitelma vuonna 2002. Samalla testataan uutta suunnittelujärjestelmää ja hiotaan se tuotantokäyttöön.

Projektin keskeisenä tavoitteena on selkiyttää luonnonvarasuunnittelun asemaa ja roolia Metsähallituksen päätöksentekojärjestelmässä, määritellä uuden suunnitelman sisältö, rakenne ja maantieteellinen kohdealue sekä kehittää vaikutusten arviointia ja yhtenäistää niiden mittaamista. Myös osallistamista ja monitavoitteisiin päätöstilanteisiin soveltuvien päätöstukimenetelmien käyttöä pyritään kehittämään.

Uudessa suunnitelmassa käsitellään Metsähallituksen hallinnassa olevien maiden, metsien ja vesien muodostamaa kokonaisuutta ja ennustetaan luonnonvarojen tulevaa kehitystä toimittaessa nykyisen toimintamallin mukaisesti. Tuloksia tarkastellaan ja arvioidaan kestävyuden eri osa-alueiden ja Metsähallituksen eri toimintojen näkökulmista. Nykyisen toimintamallin hyvyttä arvioidaan laatimalla muutamia vaihtoehtoja, joissa käytön ja hoidon painotukset poikkeavat jossain määrin nykymallista. Vertailemalla vaihtoehtojen tuloksia nykymallin tuloksiin voidaan arvioida tuottaako nykyinen toimintamalli kokonaisuutena parhaan lopputuloksen vai onko luonnonvarojen käytön ja hoidon linjauksia ja toimenpiteitä tarpeen tarkistaa. Suunnittelun konkreettisia lopputuotteita ovat kohdealueen luonnonvarojen käytön ja hoidon linjaukset seuraavalle 10-vuotiskaudelle ja toimintaohjelma lähivuosille.

Suojelualueet ja Natura 2000-alueet ovat tärkeä elementti myös luonnonvarasuunnitelmassa. Ne muodostavat ekologisten verkostojen rungon ja monet ekologiset kehitys- ja vaikutusarviot perustuvat näillä alueilla tapahtuviin ilmiöihin. Tästäkin syystä olisi toivottavaa, että näiden alueiden perustiedot ja luontoarvotiedot saataisiin ajan tasalle siinä vaiheessa kun uusi luonnonvarasuunnittelu otetaan varsinaiseen tuotantoon. Tämä on välttämätöntä myös sitä varten, että voidaan varmistaa Natura 2000 -alueiden valintaperusteina olevien luontotyyppien ja lajien elinympäristöjen säilyminen suunnitelmia toteutettaessa.

3.3 Vesipuitedirektiivin mukainen suunnittelujärjestelmä

Euroopan unionissa vastikään voimaan tullut uusi vesidirektiivi on laaja-alainen puitedirektiivi (direktiivi 2000/60/EY). Sen tarkoituksena on luoda puitteet Euroopan yhteisön jäsenmaiden vesiensuojelulle. Sen avulla halutaan estää vesiekosysteemien huononemista sekä suojella ja parantaa niiden tilaa, edistää kestäväää, vesivarojen pitkän ajan suojeluun perustuvaa vedenkäyttöä, vähentää pohjavesien pilaantumista, tehostaa vesiensuojelua pilaavien ja vaarallisten aineiden päästöjä vähentämällä sekä vähentää tulvien ja kuivuuden vaikutusta.

Keskeinen tavoite on saavuttaa pintavesien hyvä ekologinen ja kemiallinen tila sekä pohjavesien hyvä määrällinen ja kemiallinen tila 15 vuoden kuluessa direktiivin voimaantulosta. Vesien tilan huononeminen on ehkäistävä. Järviä, jokia, rannikkovesiä ja pohjavesimuodostumia pitää suojella, parantaa niiden tilaa ja ennallistaa niitä. Pilaavien aineiden pääsyä pohjaveteen on ehkäistävä tai rajoitettava.

Direktiivissä määritellään perusyksiköksi vesien hoitoa varten vesipiiri. Vesipiiri on maa- ja merialue, joka koostuu yhdestä tai useasta vesistöalueesta niihin yhteydessä olevine pohjavesineen ja rannikkovesineen. Pieniä vesistöalueita voidaan yhdistää suuriin vesistöalueisiin tai useita pieniä alueita yhdeksi alueeksi. Pohjavedet vesistöalueen rajoilla tarkistetaan ja liitetään lähimpään tai soveltuvimpaan vesipiiriin. Samoin käydään läpi rannikkovedet.

Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön järjestämisen kannalta mielenkiintoisia ovat vesipuitedirektiiviin sisältyvät suunnittelujärjestelmät. Vesipiirien luontaiset ominaisuudet, vesien tila pääpiirteissään ja ihmistoiminnan vaikutukset kartoitetaan neljän vuoden kuluessa direktiivin voimaantulosta. Näiden selvitysten perusteella suunnitellaan tarvittavat toimenpiteet ja seurannat.

Direktiivin mukaan laaditaan kullekin vesipiirille toimenpideohjelma, jonka on oltava valmiina viimeistään yhdeksän vuoden kuluttua direktiivin voimaantulosta. Jäsenmaat voivat panna täytäntöön kaikkia vesipiirejä koskevia toimia myös yhteisen kansallisen lainsäädännön avulla. Säädökset voivat koskea esim. vesiin vaikuttavien toimintojen lupamenettelyjä.

Vesipiirejä koskevien ohjelmien, seurantojen ja tilaraporttien yhteenvedot sisällytetään hoitosuunnitelmaan. Hoitosuunnitelman on oltava valmiina viimeistään yhdeksän vuoden kuluttua direktiivin voimaantulosta. Hoitosuunnitelmissa kuvataan myös, miten jäsenmaat ovat ottaneet huomioon direktiivin mukaisesti kustannusten kattamisen periaatteen vesien käytössä.

Toimenpideohjelmien ja hoitosuunnitelmien laadinnalla saattaa olla tärkeitä yhtymäkohtia Natura 2000 -verkoston alueiden suojeluarvojen turvaamisen kannalta. Suunnitteluyksikkönä olevat vesipiirit ovat kuitenkin usein yksittäisen Natura 2000 -alueen käytön järjestelyn kannalta varsin laajoja. Aluekohtaisiin hoitosuunnitelmiin vesipuitedirektiivin järjestelmässä päästäneen vasta vuoden 2009 jälkeen. Vesipuitedirektiivin vaikutukset Natura 2000 -verkoston toteuttamisen kannalta Suomessa ovat paremmin selvillä, kun sen toimeenpanemiseksi aloitettu valmistelu-, tutkimus- ja kokeilutyö on pääosin tehty kahden-kolmen vuoden kuluessa.

4

Suunnittelujärjestelmät suojeluperusteittain tarkasteltuna

Natura 2000-alueiden suojeluperusteina ovat luontodirektiivin liitteen I luontotyypit ja liitteen II lajit sekä lintudirektiivin liitteen I lajit ja säännöllisesti esiintyvät muuttolinnut. Suojeluperusteita voidaan tarkastella luontotyyppi- ja lajiryhmittäin. Lajien osalta on otettava huomioon myös niiden elinympäristöt, jotka ovat usein samalla luontodirektiivin luontotyyppinä. Suojeluperusteista johtuvaa hoidon ja käytön suunnittelun tarvetta voidaan tarkastella esimerkiksi ottamalla huomioon ennallistamis- tai hoitotarve sekä Natura 2000 -alueen ulkopuolelta tulevan vaikutuksen, esim. vesistön valuma-alueelta tulevan kuormituksen suuruus.

Eri suunnittelujärjestelmillä pystytään vaikuttamaan hyvin eri tavalla alueiden käyttöön ja tätä kautta suojeluperusteiden turvaamiseen. Seuraavassa on arvioitu eri suunnittelujärjestelmien tarjoamia keinoja eri luontotyyppi- ja lajiryhmien turvaamiseen. Erillisen hoito- ja käyttösuunnitelman tarvetta lisää, jos käytävissä olevat suunnittelujärjestelmät eivät sovellu Natura 2000 -alueelle tärkeiden luontotyyppien tai lajien vaatiman suunnittelun välineeksi, tai jos eri järjestelmiä on niin paljon, että niiden hallinta ja työnjako vaatii kokonaistarkastelua.

4.1 Luontodirektiivin liitteen I luontotyypit

Luontotyypit voidaan jakaa ryhmiin taulukon 3 mukaisesti. Taulukossa on arvio eri ryhmien pinta-alasta Natura 2000 -alueilla sekä niiden Natura 2000 -alueiden lukumäärä, joilla esiintyy ainakin jokin ko. ryhmään kuuluvista luontotyypeistä. Puus-toiset suot on luettu metsiin tässä jaottelussa. Taulukon alaosassa on eri suunnittelujärjestelmien osalta esitetty niiden käyttökelpoisuus luontotyyppiryhmittäin. Merkinällä x tarkoitetaan kohtuullisen käyttökelpoista suunnittelumenettelyä ja merkinällä (x) suunnittelumenettelyä, joka toimii edes osalla kohteita jollakin tavalla.

Taulukko 3. Luontotyyppiryhmien esiintyminen Natura 2000 -alueilla ja eri suunnittelujärjestelmien soveltu-vuus näiden suojeluarvojen turvaamisessa (x = soveltuu, (x) = voi soveltua).

	Meri	Rannikko	Sisävedet	Nummet, niityt ja pensastot	Tunturit	Suot	Kallioiset luonto- tyypit	Metsät
Luontotyyppien pinta- ala Natura-alueilla (ha)	53 000	19 000	468 000	8 000	1 023 000	941 000	52 000	1 077 000
Natura-alueet, joilla esiintyy (ha)	643 000	711 000	4 113 000	1 494 000	2 586 000	4 091 000	3 355 000	4 623 000
Natura-alueet, joilla esiintyy (kpl)	104	126	800	230	42	957	373	1394
Luonnonsuojelualueet	x	x	(x)	(x)	x	x	x	x
Erämaat			x		x	x	x	x
Kaavoitus	(x)	(x)	(x)		(x)	(x)	x	x
Metsäsuunnittelu yksityismailla			(x)			x	x	x
Alue-ekologinen suunnittelu valtionmailla			(x)			x	x	x
Vesiensuojelusuunnittelu	(x)		(x)					

Useimmilla luontotyyppiryhmillä suojelun toteuttamistapana on ainakin osittain luonnonsuojelulaki. Näillä alueilla Natura 2000 -verkoston luonnonarvot tulevat turvatuiksi hieman kehiteltyllä luonnonsuojelualueiden suunnittelulla. Tosin pelkkä suunnittelu ei useissa tapauksissa riitä luonnonarvojen turvaamiseen, vaan niiden säilyminen edellyttää jatkuvia hoitotoimia tai laaja-alaista ennallistamista.

Meret

Meriluontotyypeillä tarkoitetaan joko kokonaan tai osittain vedenalaisia luontotyyppejä. Niitä on tyypillisesti Natura 2000 -alueilla, jotka ovat pinta-alaltaan hyvin laajoja, mutta luontotyypit kattavat vain osan vesialueesta, koska ne sijoittuvat rannikon ja saarten läheisyyteen matalan veden alueille.

Meriluontotyyppien säilymiselle olennaista on veden laatu, jonka vaikutukset leviävät laajalta alueelta. Siksi suojelussa on otettava huomioon paitsi suoraan luontotyyppien esiintymiin vaikuttavat paikalliset hankkeet ja tekijät, myös veden laatuun vaikuttavat toiminnot, vaikka ne sijaitisivatkin etäämmällä varsinaisista luontotyyppiesiintymistä. Vesilaki tarkastelee veden laatuun vaikuttavia hankkeita yksittäin sitä mukaa kuin niitä koskevia hakemuksia tulee viranomaisten käsiteltäviksi. Hoito- ja käyttösuunnitelmat sen sijaan mahdollistavat laajojen kokonaisuuksien tarkastelun ja suuntaviivojen luomisen eri hankkeiden ja käyttömuotojen sijoittelulle.

Meriluontotyyppien tilaan voidaan vaikuttaa myös kaavoituksella, esimerkiksi rantarakentamisen sijoittelulla, joka vaikuttaa veneilyn ja ruoppausten sijoittumiseen. Kaavoituksella voidaan myös vaikuttaa veden laatuun mm. antamalla vesikäymäläkieltoja tai ruoppausrajoituksia.

Rannikko

Useat rannikkoluontotyypit (esim. hiekkarannat, dyynit, merenrantakalliot) ovat luonteeltaan sellaisia, että niihin kohdistuu virkistyskäyttöpaineita. Hoidon ja käytön suunnittelutarpeessa korostuu tällöin loma-asumisen ja virkistyskäytön sijoittelu. Kaavoitus toimii tässä osittain, mutta ei ole riittävän yksityiskohtaista, jos tarvitaan virkistyskäytön käytännön ohjaamista polkuineen, opastuksineen, suojarakenteineen ja mahdollisine liikkumisrajoituksineen. Tällainen suunnittelu vaatii yhteistyötä kuntien ja matkailuyrittäjien kanssa, mikä puoltaa hoito- ja käyttösuunnitelman laatimista. Luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeä rannikkoluontotyyppi on merenrantaniityt, joiden hoidon järjestäminen ei välttämättä onnistu maatalouden ympäristötuen avulla, koska niityt eivät aina kuulu aktiivisesti maataloutta harjoittaviin tiloihin.

Sisävedet

Sisävesien luontoarvojen turvaaminen edellyttää useimmiten vesialueen lisäksi rantojen ja valuma-alueen suunnittelua. Ranta-alueiden luontoarvoja painottava kaavoitus yhdistettynä valuma-alueen vesiensuojelusuunnitteluun turvaisi usein luontoarvot. Suuret Natura 2000 -verkostoon kuuluvat joet ulottuvat usean kunnan alueelle, jolloin hoito- ja käyttösuunnitelma on käytännössä ainoa tapa tarkastella koko vesistöä ja sen valuma-aluetta.

Pienvesien luonnonarvoja voidaan turvata metsä- ja vesilailla. Virtaavat vedet – niin joet kuin purotkin – saattavat tarvita ennallistamista uoman rakenteen ja hydrologian palauttamiseksi. Ennallistaminen samoin kuin järvien kunnostus voi olla perusteena hoito- ja käyttösuunnitelman laatimiselle, koska nämä toimenpiteet vaikuttavat usein myös vesistön ulkopuolelle esimerkiksi tulvia ja vettymistä lisäämällä. Vesistöjen kunnostuksessa ja ennallistamisessa tulee tarkastella vaikutuksia kaikkien arvokkaiden luontotyyppien ja lajien kannalta, mikä korostaa kokonaisvaltaisen suunnittelun tarvetta.

Nummet, niityt, pensastot

Tämän luontotyyppiryhmän keskeinen suunnitteluongelma on se, että lähes kaikki alueet vaativat hoitotoimenpiteitä luontoarvojen säilymiseksi. Tämän vuoksi esimerkiksi pelkästään kaavoituksella ei voida turvata luontoarvojen säilymistä, mutta sillä voidaan estää kuitenkin esim. haitallinen rakentaminen. Toisaalta perinnetuomien hoidossa käytettävä maatalouden ympäristötuen erityistuki toimii kiinteistökohtaisesti. Mikään nykyinen suunnittelujärjestelmä ei yksinään toimi, vaan luontoarvojen turvaaminen edellyttää aluekokonaisuuden kattavaa erityissuunnittelua.

Tunturit

Tunturialueilla erämaalain tai luonnonsuojelulain mukainen suunnittelu turvaa useimmiten keskeisten tunturialueiden luonnonarvojen säilymisen. Tämän lisäksi eräillä muilla alueilla on kaavoitus riittävä suunnittelujärjestelmä, koska luontoarvojen turvaaminen tunturiluontotyypeillä ei edellytä hoitotoimia.

Tunturiluontotyypeillä maaston kulumisesta johtuva luontotyyppien muuttuminen suosituimpien virkistysreittien läheisyydessä sekä laajemmin porolaidunnuksen vuoksi on ongelma, jonka vaikutuksia hoidon ja käytön suunnittelulla tulisi pyrkiä lieventämään.

Suot

Luonnonsuojelulain toteuttamisen ja sen suunnittelujärjestelmän ulkopuolelle jää suhteellisen vähän soiden luontotyyppisiä. Ehkä keskeisimmät ulkopuolella olevat arvot liittyvät pienialaisiin kohteisiin kuten lähteisiin ja lettoihin, jotka voivat kuuluvat myös metsälain erityisen tärkeisiin elinympäristöihin ja joiden luonnonarvoja voidaan säilyttää luontopainotteisella metsäsuunnittelulla.

Kallioiset luontotyypit

Kallioiden osalta yleisimmin käytetyt suojelun toteuttamistavat ovat maa-aineslaki ja metsälaki. Maa-aineslakiin perustuvia suunnittelujärjestelmiä ei ole olemassa. Kaavoitus toimii joissakin tapauksissa myös maa-ainesten ottamisen suunnittelussa siten, että luontoarvot tulevat tältä osin turvatuiksi. Metsälain 10 §:n erityisen tärkeistä elinympäristöistä rotkot ja kurut, jyrkänneet sekä kalliot, kivikot ja louhikot käsittävät vain osan Natura 2000-verkostossa olevista kallioluontotyypeistä, joten metsälakikaan ei usein käytännössä riitä turvaamaan luontoarvojen kokonaisuuden säilymistä. Kallioisilla luontotyypeillä kasvillisuudeltaan arvokkaimpien keski- ja runsasravinteisten tyyppien tunnistaminen ja kasvillisuuden ympäristövaatimusten tuntemus vaatii yleensä erityisasiantuntemusta. Kallioiset luontotyypit ovat herkkiä kulumiselle, joten retkeilyn, kalliokiipeilyn ja muun virkistyskäytön ohjaaminen on tarpeen.

Metsät

Metsien luontotyyppien turvaaminen edellyttää useimmiten luonnontilan säilyttämistä ja siten luonnonsuojelulain mukaista toteuttamista. Natura 2000-verkostossa on kuitenkin myös muita kuin luonnonsuojelulla toteutettavia metsäluontotyyppisiä sisältäviä kohteita. Näillä kohteilla valtion mailla voidaan useimmissa tapauksissa ohjata alueen käyttöä uudistetulla alue-ekologisella suunnittelulla. Yksityismailla luontopainotteinen metsäsuunnittelu toimii vain osittain, koska metsälailla ja sen nykyisten tulkintojen mukaisilla rahoitusjärjestelmillä ei voida toteuttaa kaikkien metsäisten luontotyyppien luonnonarvojen säilyttämistä. Hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen voi olla perusteltua esimerkiksi laajoille harjualueille, joilla on tarvetta tiettyjen erityiskohteiden kuten paisterinteiden ja harjulehtojen turvaamiseen sekä metsänhoitomenetelmien laajempaankin kehittämiseen siten, että harjumetsien ominaispiirteet voisivat palautua niillekin alueille, joilta ne metsäpalojen puuttuessa ovat jo hävinneet.

4.2 Luontodirektiivin liitteen II lajien elinympäristöt

Liitteen II lajit ovat EU:n tärkeinä pitämiä lajeja, joiden suojelemiseksi on osoitettava Natura 2000 -alueita. Suomessa näistä lajeista esiintyy nisäkkäitä 13, sammakkoeläimiä 1, kaloja 6, hyönteisiä 26, nilviäisiä 5, putkilokasveja 30 ja sammalia 13 lajia. Suomella on kuitenkin poikkeama euroopanmajavasta ja eräistä suurpedoista ja kaikista kalalajeista eikä niille osoiteta Natura 2000 -alueita. Osa liitteen II lajeista on lisäksi luontodirektiivin liitteen IV (a) lajeja, joita koskee ns. tiukan suojelun järjestelmä (LSL 49 §). Se tarkoittaa mm. sitä, että niiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen heikentäminen ja hävittäminen on kiellettyä myös Natura 2000 -verkoston ulkopuolella.

Useiden lajien tarvitsemaa elinympäristöjen hoitoa, ennallistamista tai muita erityistoimenpiteitä on käytännössä mahdollista suunnitella yleensä vain luonnonsuojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelun tai siihen liittyvän erityissuunnittelun yhteydessä. Lajien elinympäristövaatimuksiin perustuva suunnittelu vaatii erityisasiantuntemusta, joten niiden ottaminen huomioon muiden suunnittelujärjestelmien yhteydessä toimii vain rajallisesti. On kuitenkin tärkeää, että suunnittelun yhteydessä tunnistetaan erityisasiantuntemuksen tarve, jolloin sitä voidaan pyytää ympäristöviranomaisilta tai tutkimuslaitoksilta. Ongelmana useilla lajeilla on myös tarkkojen esiintymätietojen puutteellisuus. Etenkin monilla laajalti liikkuvilla lajeilla Natura 2000 -alueilla voidaan ratkaista vain osa lajien suojelutarpeista.

Nisäkkäät

Nisäkkäistä Suomella on poikkeama suden, euroopanmajavan, ilvekseen ja karhun osalta. Naalin suojelua voidaan toteuttaa pääosin erämaalain hoito- ja käyttösuunnittelun kautta. Luonnonsuojelualueiden suunnittelu soveltuu ainakin osaksi harmaahylkeen ja liito-oravan, mutta myös metsäpeuran suojeluun. Etenkin liito-oravan osalta on niin valtion maiden kuin yksityismaiden metsäsuunnittelu käyttökelpoinen menetelmä suojelussa. Kaavoitus toimii saimaannorpan osalta varsin hyvin, mutta se ei yksinään takaa riittävää suunnittelun tasoa, koska myös kalastuksen, pesimäalueilla liikkumisen ja vesien säännöstelyn pelisääntöjen sopiminen on tarpeen.

Sammakkoeläimet

Rupiliskon suojelua edesauttaa, että laji on luonnonsuojeluasetuksella säädetty erityisesti suojeltavaksi lajiksi, jonka säilymiselle tärkeän esiintymispaikan hävittäminen tai heikentäminen on kielletty, sen jälkeen kun alueellinen ympäristökeskus on määritellyt päätöksellään esiintymispaikan rajat ja antanut päätöksen tiedoksi. Päätöksessä tulee selostaa ne toimet, jotka saattavat vaarantaa esiintymispaikan säilymisen. Muita rupiliskon suojelussa periaatteessa toimivia suojelujärjestelmiä ovat luonnonsuojelualueiden suunnittelu, kaavoitus ja jossain määrin vesistöjen kunnossuunnittelu.

Kalat

Kaloista on Suomella poikkeama kaikista liitteen II lajeista, joten niiden huomioon ottaminen tässä yhteydessä ei ole tarpeen. Ko. lajit tulisi kuitenkin ottaa huomioon kaikissa vesiin liittyvissä suunnitteluasioissa. Useat niistä ovat virtaavien vesien lajeja, joiden elinympäristöjä voidaan palauttaa jokia ennallistamalla. Ennallistamisen tavoitteissa on kuitenkin otettava huomioon myös muut luontodirektiivin lajit ja luontotyypit, joiden kannalta toimenpiteet saattavat olla jopa kielteisiä.

Hyönteiset

Luontodirektiivin liitteen II hyönteiset on lajiryhmä, jota on tarkasteltava usein välillisesti elinympäristöjen tilan kautta, koska hyönteisten suora havainnointi on työlästä ja etenkin uhanalaisilla lajeilla tuloksiltaan epävarmaa. Noin puolet liitteen

II hyönteisistä on luonnonmetsien lajeja, joista osa on riippuvaisia tuoreista palaoiloista. Tällaisten lajien elinympäristövaatimukset ovat niin tiukat, että ne voidaan parhaiten ottaa huomioon luonnonsuojelualueilla, joille saattaa olla tarpeen laatia ennallistamissuunnitelmia. Useat näistä lajeista ovat myös luonnonsuojeluasetuksella määriteltyjä erityisesti suojeltavia lajeja tai Uhanalaisten lajien II seurantaryhmän (2000) sellaisiksi ehdottamia. Vesien, niittyjen ja tuntureiden lajeja voidaan ottaa huomioon myös muissa suunnittelujärjestelmissä, kuten erämaasuunnittelussa, vesistöjen kunnostussuunnittelussa ja perinnemaisemasuunnittelussa.

Nilviäiset

Virtaavissa vesissä elävien jokihelmisimpukan ja vuollejokisimpukan osalta toimivia suunnittelujärjestelmiä ovat vesien suojelun yleissuunnitelmat ja pienvesien kunnostussuunnitelmat, kaavoitus ja jossain määrin luonnonsuojelualueiden suunnittelu. Jokihelmisimpukka on lisäksi määritelty luonnonsuojeluasetuksella erityisesti suojeltavaksi lajiksi, jonka esiintymispaikan rajat alueellinen ympäristökeskus voi määritellä ja siten estää paikan hävittämisen tai heikentämisen. Kolmen kosteissa lehdoissa ja lettomaisilla soilla elävän kotilon osalta toimivia ovat luonnonsuojelualueiden suunnittelu, metsäsuunnittelu ja kaavoitus.

Putkilokasvit

Luontodirektiivin liitteen II putkilokasvit on laaja lajiryhmä, jolle sopivat suunnittelujärjestelmät vaihtelevat lajien elinympäristöjen mukaan. Useat lajeista elävät merenrannoilla ja rantavedessä, ja monet niistä ovat riippuvaisia tai ainakin hyötyvät rantaniittyjen laidunnuksesta. Tällaisille lajeille Natura 2000 -alueiden hoidon järjestäminen on olennaista. Soiden ja tuntureiden lajit taas voidaan ottaa huomioon luonnonsuojelualueiden ja erämaa-alueiden suunnittelussa, ja kallio- ja lehtolajeja voidaan turvata luonnonsuojelusuunnittelun lisäksi myös metsälain avulla. Lisäksi kaavoitus voi olla toimiva suunnittelujärjestelmä kuten muillakin aluesuojelua tarvitsevilla lajeilla.

Järvien vesikasveille olennaista on veden laadun turvaaminen ja ruoppausten välttäminen, mihin voidaan vaikuttaa vesiensuojelun suunnittelulla ja kaavoituksella. Lajeja on kaikkiaan 30, ja 10 niistä on luonnonsuojeluasetuksella erityisesti suojeltuja tai Uhanalaisten lajien II seurantaryhmän (2000) sellaisiksi ehdottamia, joten alueellinen ympäristökeskus voi estää esiintymispaikkojen hävittämisen tai heikentämisen esiintymispaikkojen rajaamispäätöksillä.

Sammalet

Luontodirektiivin liitteen II sammalet ovat pääasiassa soiden ja kosteikkojen, metsien ja kallioiden lajeja, ja luonnonsuojelualueiden suunnittelun lisäksi etenkin metsäsuunnittelu on käyttökelpoinen suunnittelujärjestelmä. Myös erityisesti suojeltavien lajien esiintymispaikkojen rajaaminen on käyttökelpoinen suojelukeino, sillä yli puolet liitteen II sammallajeista on luonnonsuojeluasetuksella erityisesti suojeltuja tai Uhanalaisten lajien II seurantaryhmän (2000) sellaisiksi ehdottamia. Lisäksi kaavoitus voi olla toimiva suunnittelujärjestelmä kuten muillakin aluesuojelua tarvitsevilla lajeilla.

4.3 Lintudirektiivin liitteen I lajien ja muuttavien lajien elinympäristöt

Lintudirektiivin liitteen I lajeja on Suomessa 60. Lintudirektiivin mukaan jäsenvaltioiden on osoitettava näiden lajien suojelemiseksi erityisesti suojelualueiksi lukumäärältään ja kooltaan sopivimmat alueet. Vastaavat toimet on toteutettava säännöllisesti esiintyvien muuttolintujen, erityisesti kosteikkolajien osalta.

Koska kyseessä on jo pelkästään liitteen I lajien osalta hyvin monimuotoinen ryhmä, niin kaikki nykyiset suunnittelujärjestelmät soveltuvat ainakin jonkin lajin osalta käyttöön. Säännöllisten muuttolintujen osalta korostuu kosteikkojen suojelu, jossa etenkin vesistöjen kunnostussuunnittelu on tärkeällä sijalla. Suomen ympäristökeskuksesta valmistuukin vuoden 2002 aikana kiireellisyysslistaus lintuvesien kunnostuksista, jota voidaan käyttää luvussa 6.1 tarkoitetussa painopisteiden valinnassa.

Kosteikkojen suojelun yhteydessä tulee ratkaistavaksi myös metsästysrajoitusalueiden verkoston suunnittelu. Tämän vuoksi kosteikkojen hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen tulisi olla myös painopisteiden joukossa. Tämä verkostosuunnittelu sopii myös osaksi alueellista yleissuunnitelmaa.

5

Suunnittelutarpeet

5.1 Yleiset tavoitteet

5.1.1 Suojeluarvojen selvittäminen

Natura 2000-verkoston kuuluvien alueiden hoidon ja kestävän käytön järjestämisen kannalta on tarpeen olla selvillä luontotyyppien ja lajien elinympäristöjen sijainnista alueiden sisällä. Monilla alueilla ne esiintyvät mosaiikkimaisina laikkuina eivätkä kata koko aluetta. Natura 2000-verkoston alueita valittaessa näitä on selvitetty olemassa olevien selvitysten ja maastoinventointien avulla, jolloin on voitu identifioida verkoston kannalta tärkeät alueet ja arvioida alueiden merkitys Natura 2000-tietokannassa esitettävien tietojen avulla. Tässä työssä ei kuitenkaan ole useinkaan vielä menty tarkkaan paikkatietoon yksittäisten luontotyyppien ja lajiesiintymien osalta. Natura 2000-tietokannassa esitettävät tiedot eivät siten ole käytännön toimenpiteiden suunnittelun kannalta aina riittäviä. Sen vuoksi selvityksiä on tarpeen jatkaa. Erityisesti tämä tarve kohdistuu niille alueille, joilla tullaan harjoittamaan erilaista taloustoimintaa, eikä alueesta ole tarkoitus muodostaa luonnonsuojelualueita. Seurannan ja suotuisan suojelutason ylläpidon näkökulmasta sekä suojelualueiden hoidon ja käytön ohjausta varten vastaavien tietojen kerääminen myös luonnonsuojelualueilta on tarpeen, vaikka niillä tietoja ei taloustoiminnan ohjaamiseen tarvitakaan.

Käytännössä verkoston toteuttamisen alkuvaiheessa hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinnan yhteydessä joudutaan selvittämään myös näitä perustietoja. Varsinaisesti hoidon ja käytön suunnittelu tulisi voida pitää erillään varsinaisista inventoinneista. Alueiden valinnan perusteena olevien tietojen tulisi olla uhanalaisiin lajeihin liittyvät suojaustarpeet huomioon ottaen vapaasti suunnittelijoiden käytettävissä ympäristöhallinnon yhteisissä tietolähteissä. Selvää kuitenkin on, että jokaisen hoito- ja käyttösuunnitteluhankkeen yhteydessä alueiden suojeluarvoja koskevat tiedot tarkentuvat ja niiden yhteydessä kootaan arvokasta tietoa suojeluarvojen tilasta ja muutoksista. Sen vuoksi olisi tarpeen olla varsinaisen Natura 2000-tietokannan ohella yhtenäisin periaattein koottu tietorekisteri, johon yksittäisen alueen tarkemmat tiedot koottaisiin. Tästä rekisteristä kaikki halukkaat voisivat saada julkisuussäännösten puitteissa tarvitsemiaan tietoja ja sen tietoja täydennettäisiin suunnittelun kautta saatavilla lisätiedoilla.

5.1.2 Suojeluarvojen turvaaminen ja kestävän käytön järjestäminen

Natura 2000-verkoston toimeenpano edellyttää paitsi suojeluarvojen turvaamisen kannalta välttämättömien rajoitusten määrittämistä suojelualueita perustamalla myös alueiden käytön järjestelyä ja toimenpiteiden hyväksyttävyyttä, joka on saavutettavissa vain yhteistyöllä ja vuorovaikutuksella monien eri sidosryhmien ja toimijatahojen kesken.

Esimerkiksi vesialueisiin liittyy niin laajoilla merialueilla kuin sisävesistöilläkin monia käyttömuotoja, joiden jatkuminen Natura 2000-alueilla on itsestään selvää. Suojeluarvojen turvaamiseksi on kuitenkin tarpeen ohjata tätä toimintaa kestäväällä tavalla. Vastaavia tarpeita esiintyy myös kaikilla maa-alueilla, joista ei ole tarkoitus-

kaan muodostaa luonnonsuojelualueita, kuten erämaalain, ulkoilulain, maa-aineslain, metsälain tai maankäyttö- ja rakennuslain säätelyn avulla toteutettavilla Natura 2000-alueilla. Myös luonnonsuojelualueiden käytön järjestämiseen liittyy suunnittelutarpeita erityisesti matkailu- ja virkistyskäytön ohjailun näkökulmasta.

Näissä tehtävissä hoito- ja käyttösuunnitelmat voivat olla oleellisen tärkeitä ja toimiva väline, jolla kaikki toimijat pääsevät vaikuttamaan valittaviin ratkaisuihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Alhaalta ylöspäin suuntautuva suunnittelu ja toteuttaminen luo edellytyksiä toiminnan hyväksyttävyydelle ja eri toimijatahojen sitoutumiselle hoidon toteutukseen. Hoito- ja käyttösuunnitelmilla alueiden suojelun ja käytön tarpeet on sovittavissa yhteen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestäväällä tavalla.

5.1.3 Osallistaminen

Eri toimijoiden ja intressiryhmien kannalta on tärkeää, että heille varataan mahdollisuus osallistua suunnitteluun. Eri tahojen kiinnostus voi kohdistua esimerkiksi suojelun toteuttamisen taloudellisiin vaikutuksiin, kuten maanomistajille maksettaviin korvauksiin, hoidon ja kunnossapidon rahoitukseen tai suojelutoimien suhteeseen paikallisten elinkeinojen harjoittamiseen ja kuntien tai muiden paikallisyhteisöjen taloudelliseen tilaan. Sosiaaliselta kannalta henkilöt, joiden työntekoon, asumiseen tai muihin oloihin alueen hoidon ja käytön järjestelyllä voi olla vaikutuksia, ovat luonnollisesti tärkeitä osallistujatahoja suunnitteluprosessissa. Myös kulttuuriset taustatekijät, kuten luonnon perinteisten käyttömuotojen selvittäminen ja alueen suhde paikallishistoriaan, puoltavat paikallisten toimijoiden huomioon ottamista suunnittelussa. Luonnonharrastajilla ja muilla ympäristöstään kiinnostuneilla kansalaisilla voi myös olla arvokasta ja monialaista lisätietoa alueiden paikallisista erityispiirteistä.

Vuorovaikutteisessa suunnittelussa keskeistä on, että edellä mainituille tahoille varataan mahdollisuuksia osallistua suunnitteluun. Samalla eri toimijoille tarjoutuu tilaisuus myös keskinäiseen vuoropuheluun. Laaja kuuleminen hälventää ennakokuluja ja helpottaa suunnitelman tekemistä, kun kaikki alueeseen vaikuttavat tekijät ovat tiedossa. Näin toteutetaan myös luontodirektiivin 2 artiklan 3 kohdan velvoitetta ottaa huomioon taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset vaatimukset sekä alueelliset ja paikalliset erityispiirteet.

5.1.4 Vaikutusten arviointi

Eräissä tilanteissa sekä aluekohtaisen hoito- ja käyttösuunnitelman laatimista että laajaa kehityshanketta kuten kaavoitusta voi koskea myös laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (YVAL;468/1994, 267/1999), joka edellyttää, että hankkeen tai toiminnan aiheuttamat välittömät ja välilliset vaikutukset selvitetään. Hankkeet, joihin menettelyä sovelletaan on mainittu ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun asetuksen (268/1999) 6 §:ssä. Lisäksi yksittäistapauksessa arviointia sovelletaan muuhunkin hankkeeseen, joka todennäköisesti aiheuttaa laajuudeltaan ja laadultaan sellaisia haitallisia ympäristövaikutuksia, että ne on rinnastettavissa asetuksessa tarkoitettujen hankkeiden aiheuttamiin vaikutuksiin.

YVAL:n mukaan ympäristövaikutusten arviointimenettelyä ei sovelleta, jos vaikutukset on selvitetty muun lain mukaisessa menettelyssä YVAL:n edellyttämällä tavalla ja selvityksistä on kuultu kaikkia niitä, joiden etuihin tai oloihin hanke saattaa vaikuttaa. Yhteysviranomainen, yleensä alueellinen ympäristökeskus, arvioi selvitysten ja kuulemisten riittävyyden.

Suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutuksista annettu ns. SEA-direktiivi (2001/42/2001), joka koskee viranomaisen valmistelemaa ja/tai hyväksymiä suunnitelmia ja ohjelmia, joilla on todennäköisesti merkittäviä ympäristövaikutuksia, tuli voimaan 21.7.2001. Jäsenmaiden on pantava direktiivi täytäntöön 21.7.2004

mennessä. Direktiiviä tultaneen soveltamaan ainakin sellaisiin suunnitelmiin ja ohjelmiin, jotka viranomaisen valmistelee tai hyväksyy ja joita laki, asetus tai hallinnollinen määräys edellyttää. SEA-direktiivi voi tulla huomioon otettavaksi ainakin osassa laadittavia hoito- ja käyttösuunnitelmia.

Natura 2000 -alueisiin on sovellettava hankkeiden ja suunnitelmien arviointia ja lupamenettelyä koskevia LSL:n 65 ja 66 §:n säännöksiä. Tämä koskee myös alueiden hoidon ja käytön suunnitteluun liittyviä hankkeita. Esimerkiksi ennallistamis-, tai vedenpinnannostohankkeissa on tarpeen selvittää mahdolliset vaikutukset kaikkiin alueen valinnan perusteina oleviin luontoarvoihin, ts. luontodirektiivin liitteen I luontotyyppeihin tai liitteen II lajien elinympäristöihin tai lintudirektiivin tarkoittamien lintulajien elinympäristöihin. Näitä luontoarvoja merkittävästi heikentävillä hankkeilla ei saa myöntää lupaa eikä niitä koskevia suunnitelmia saa vahvistaa, ellei valtioneuvosto päättä, että hanke on erittäin tärkeän yleisen edun vuoksi kuitenkin toteutettava. Käytännössä hoitohankkeet on suunniteltava ja toteutettava siten, ettei merkittävästi heikentäviä vaikutuksia synny.

5.2 Suojelutavoitteiden ja alueiden käyttötarpeiden yhteensovittaminen

Valtioneuvoston päätöksissä on alustavasti ilmoitettu se lainsäädäntö, jonka nojalla kunkin Natura 2000 -alueen suojelu tullaan toteuttamaan. Toteuttamistavat on pyritty valitsemaan sen mukaan, millainen maankäytön ohjaus on tarpeen kyseisen Natura 2000 -alueen suojeluarvojen turvaamisen kannalta. Näin ollen valitulla toteuttamistavalla on merkitystä myös suunnittelutarpeiden kannalta.

Toteuttamistavat saattavat vaihdella alueen eri osissa. Useissa tapauksissa nämä toteuttamistavat on määritelty myös karttaesityksinä. Eräillä alueilla eri toteuttamistapoja kuitenkin sovelletaan myös päällekkäin tai niiden alueellista jakautumista ei ole tarkemmin määritelty. Sen vuoksi eri toteuttamistapojen tarkkojen hehtaanimäärien laskenta ei ole suoraan mahdollista käytettävissä olevasta aineistosta. Lisäksi on huomattava, etteivät nämä toteuttamistavat välttämättä ole pysyviä vaan ne voivat muuttaa esimerkiksi suojeluohjelmien toteuttamisen myötä. Taulukossa 4. esitetään työryhmän arvioimat eri toteuttamistapojen pinta-alat.

Taulukko 4. Natura 2000 -alueiden toteuttamistapojen arvioidut pinta-alat.		
Toteuttamistapa	Arvioitu pinta-ala, hehtaaria	Osuus koko verkostoehdotuksen pinta-alasta, %
Luonnonsuojelulaki	2 300 000	47
Erämaalaki	1 487 000	30
Vesilaki ja ympäristönsuojelulaki	975 000	20
Maa-aineslaki	50 000	1
Ulkoilulaki, valtion retkeilyalueet	32 000	0,8
Maankäyttö- ja rakennuslaki	25 000	0,5
Metsälaki	15 000	0,4
Muut	10 000	0,3

Luvuista on ensinnäkin pääteltävissä, että valtaosa Natura 2000 -verkoston alueista on luonnonsuojelulain tai erämaalain säättämien suunnittelujärjestelmien piirissä. Luonnonsuojelualueilla rauhoitusmääräykset takaavat pääsääntöisesti jo sellaiseen luontoarvojen säilymiseen. Näissä tapauksissa ei juurikaan ole kyse maanomis-

tajien käyttötarpeiden ja suojelutarpeiden yhteen sovittamisesta, vaan lähinnä erilaisen yleiskäytön ja matkailukäytön ohjaamisesta. Toiseksi on todettavissa, että sellaisia vesialueita, joista ei ole tarkoitus muodostaa luonnonsuojelualueita, sisältyy verkostoon paljon ja näillä alueilla on yksityisten käyttötarpeiden ja suojelun yhteensovittamistarvetta. Maa-alueilla sen sijaan ns. joustavampien suojelukeinojen, kuten maa-aineslain, ulkoilulain, maankäyttö- ja rakennuslain tai metsälain piirissä oleva pinta-ala kokonaisuutena on verkoston kokonaispinta-alaan nähden varsin vähäinen, vaikka keinovalikoima onkin laaja. Toisaalta juuri näillä alueilla yksityisten maankäyttöintressien ja suojeluarvojen turvaamisen kannalta tarpeellisten toimien yhteensovittamistarve on ilmeinen.

Työryhmä selvitti alueellisille ympäristökeskuksille ja Metsähallitukselle suunnatulla kyselyllä hoito- ja käyttösuunnitelmien tarvetta ja kiireellisyyden perusteita. Hoito- ja käyttösuunnittelun käsite ymmärrettiin tässä yhteydessä varsin laajasti siten, että kyseeseen voivat tulla perinteisten luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien lisäksi myös muun tyyppiset aluekohtaiset suunnitelmat sekä laaja-alaisemmat kehityssuunnitelmat kuten kaavat. Vastausten mukaan noin 1,1 miljoonalla hehtaarella ei katsottu olevan suunnittelutarvetta. Näillä alueilla suunnittelu oli joko äskettäin toteutunut tai alueiden suojelu ja käyttö ei ylipäätään edellyttänyt mitään suunnittelua. Osa pienialaisista kohteista on todennäköisesti järkevä yhdistää suunnittelullisesti osaksi laajempia kokonaisuuksia. Työryhmä on arvioinut kyselyn perusteella, että noin 3,3 miljoonaa hehtaaria, eli 2/3 verkoston pinta-alasta edellyttäisi jonkin asteista suunnittelua.

Suunnittelutarpeiden taustalla olevien syiden tarkemmaksi kartoittamiseksi kyselyyn vastaajia pyydettiin myös valitsemaan toimialueeltaan viisi kiireellisimmän hoito- ja käyttösuunnitelmaa tarvitsevaa aluetta ja perustelemaan juuri näiden alueiden valitsemisen. Vastauksia saatiin 61 alueelta, joiden perustelut vaihtelivat laajasti. Kaikilla alueilla kiireellisyyteen vaikuttavia syitä oli useita. Selkeiden johtopäätösten tekeminen kyselyaineistosta on siten vaikeaa. Perusteluissa esiin nousseet kiireellisyyden syyt voidaan kuitenkin jakaa selkeästi kolmeen pääryhmään: käyttöpaineet, luonnontieteelliset syyt ja muut syyt.

Käyttöpaineet muodostavat merkittävimmän ja yleisimmän ryhmän. Ne mainittiin perusteeksi yli puolella alueista. Tärkeimpänä tähän liittyvänä tekijänä on nähty virkistyskäyttöpaine, joka useimmiten kytkeytyy kaupungin tai muun pysyvän asutuksen läheisyyteen. Myös metsästykseseen, kalastukseen, veneilyyn ja metsien käyttöön liittyvät käyttötarpeet ovat nousseet esille. Erilaiset loma- tai vakituiseen asutuksen rakentamiseen liittyvät ongelmat mainittiin useimmin. Suurin piirtein vastaavan ongelman tuntuvat muodostavan virkistyskäyttöpaineet, kuten liikkuminen, metsästys ja kalastus. Liikkumista olisi tarpeen ohjata tietyille reiteille ja vähemmän herkille alueille. Alueiden luontoarvoihin kohdistuvina uhkina pidettiin myös erilaisia hankkeita, mm. ruoppauksia, venesatamia, ojituksia ja metsätaloutta ja siihen liittyvää maanmuokkausta.

Luonnontieteellisistä syistä tärkeimmäksi nousee ennallistamis- ja hoitotarve, joka mainittiin perusteeksi noin puolella kiireellisistä kohteista. Yleisimmin ennallistamis- tai kunnostustarvetta on umpeen kasvavien järvien kohdalla, seuraavaksi metsien, kuten lehtojen ja valkoselkätikkametsien sekä niittyjen osalta. Myös suot ja harjut kaipaavat usein ennallistamista tai hoitotoimenpiteitä. Muina tähän ryhmään luokiteltavina syinä mainittiin kasvillisuuden ja lajiston arvokkuus, tietyn yksittäisen erityisen uhanalaisen lajin, kuten esimerkiksi saimaannorpan tai kylmänkukan esiintyminen alueella, sekä alueen sirpaleisuus tai laajuus. Eräillä alueilla myös perusselvitysten puutteellisuus voi olla suunnittelun käynnistämistä kiirehtivä peruste.

Muita syitä ovat olleet mm. alueen toteuttamistapojen moninaisuus. Näissä tilanteissa alueen suojeluarvojen turvaamisen on tarkoitus toteutua eri tavoin alueen eri osissa ja on tarvetta tarkemmin määritellä ja esittää suojelutoimet konkreettisemmin. Tällaiset alueet ovat useimmiten myös varsin laajoja kokonaisuuksia ja niiden

yhteydessä on usein muitakin suunnittelutarvetta lisääviä tekijöitä, kuten erilaisia käyttö- ja hoitotarpeita. Muita syitä ovat olleet lisäksi mm. alueen laaja yksityisomistus tai sijoittuminen useamman kunnan tai useamman alueellisen ympäristökeskuksen alueelle. Satunnaisesti syinä voivat lisäksi olla muista syistä alueelle kohdistuva tutkimustoiminta tai ajankohtaisten hankkeiden tarjoamat rahoitusmahdollisuudet.

Luonnonsuojelualueita hallinnoivan Metsähallituksen vastauksissa korostuivat luonnollisesti virkistyskäyttöpaineet ja ennallistamis- ja luonnonhoitotarpeet sekä alueen luonnontieteelliset arvot, kuten norpat ja muu uhanalaiset lajit. Muuhun maankäyttöön liittyvillä syillä on näillä alueilla vähemmän merkitystä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että on vaikeaa määritellä kriteereitä, joiden mukaan tietyt seikat aina ajaisivat kiireellisyydessä muiden seikkojen ohitse. Maan eri osissa myös suurta vaihtelua sekä luontoon liittyvän taloudellisen toiminnan että suojeluarvojen luonteen osalta. Kiireellisyyden luokitteluun liittyviä kysymyksiä näyttäisikin sen vuoksi olevan tarpeen tarkastella alueellisesti esimerkiksi kunkin alueellisen ympäristökeskuksen toimialueiden puitteissa tehtävän Natura 2000-verkoston alueellisen yleissuunnitelman puitteissa. Valtakunnallisen tason ohjeita voitaisiin antaa esim. siitä, mikä luontotyyppi tai laji olisi erityisesti otettava huomioon hoito- ja käyttösuunnitelmatarvetta arvioitaessa. Kyselyn perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että selvästi tärkeimmät syyt ovat kunnostustarve ja käyttöpaineet. Molemmat ovat luontodirektiivin tavoitteita ajatellen yhtä relevantteja perusteita, sillä kumpikin voi johtaa luonnonarvojen menettämiseen ja edellyttävät toimenpiteisiin ryhtymistä. Sen sijaan luontodirektiivin kannalta vähemmän merkitystä on sellaisilla seikoilla, jotka liittyvät esimerkiksi alueilla meneillään oleviin tutkimuksiin tai hallinnollisiin syihin tai alueen Natura 2000-verkoston liittyvien luontoarvojen kannalta merkityksettömään maankäyttöön.

5.3 Verkostosuunnittelun tarpeet

Hoito- ja käyttösuunnitelma laaditaan yleisimmin yhdelle Natura 2000 -alueelle kerrallaan. Yksittäisen alueen hoitoa ja käyttöä suunniteltaessa olisi kuitenkin tarpeen ottaa huomioon Natura 2000 -verkosto laajemmin. Mikäli kutakin Natura 2000 -aluetta tarkastellaan vain omana kokonaisuutenaan, on vaara, että alueista suunnitellaan keskenään samantyyppisiä kohteita, joilla kaikilla tehdään esimerkiksi pienipiirteistä ennallistamista ja rakennetaan virkistyskäyttöä palvelevaa varustusta. Tämä ei ole kustannustehokas tapa hoitaa alueita eikä myöskään toivottavaa luonnonarvojen säilyttämisen kannalta. Sen sijaan alueellisella tasolla tarvittaisiin linjausta, mille kohteille kannattaa erityisesti keskittää tiettyjen luontotyyppien ja lajien hoitoa ja ennallistamista, mihin virkistyskäyttöä ja mitkä kohteet jätetään mahdollisimman koskemattomiksi. Verkostosuunnittelua tarvitaan siten sekä luonnonarvojen säilyttämisen että alueiden käytön ohjaamisen kannalta.

5.3.1 Luonnonarvojen säilyttäminen ja verkostosuunnittelu

Verkostonäkökulmaa tarvitaan luontotyyppien ja lajien suojelutason arviointiin sekä hoito- ja ennallistamiskohteiden painopisteiden valintaan. Luontodirektiivin avainkäsite on *suotuisa suojelutaso*, joka pitää turvata direktiivin liitteissä luetelluille luontotyypeille ja lajeille. Luontotyyppien ja lajien suotuisan suojelutason säilyttäminen tai sen palauttaminen on Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön tärkeimpiä tavoitteita.

Luonnontieteellisenä lähtökohtana verkostosuunnittelun tarpeelle voidaan pitää suotuisan suojelutason määritelmää, joka on esitetty luontodirektiivissä erikseen luontotyypeille ja lajeille. *Luontotyypin suojelutason* arvioidaan sen levinnäisyysalueen, esiintymien, luontotyypin rakenteen ja toiminnan sekä luontotyypille

ominaisen lajiston suojelutason perusteella. *Lajin suojelutason* arvioinnissa taas käytetään tietoja lajin kannan kehityksestä, luontaisesta levinneisyysalueesta ja sopivan elinympäristön riittävydestä.

Luontotyyppin tai lajin suojelutasoa ei ole mielekäästä arvioida yksittäisen esiintymän osalta, koska arvioinnissa on tarkasteltava mm. levinneisyysalueen ja esiintymien kehitystä. Yksittäistä esiintymää kuvaamaan sopii paremmin käsite "tila". Luontodirektiivin mukaan suojelutason arvioinnissa pitäisi ottaa huomioon myös ennakoitavissa oleva tulevaisuus. Tällaisessa tarkastelussa esiintymäverkoston merkitys korostuu, koska pitkällä aikavälillä luontotyyppin tai lajin esiintymien säilymiseen vaikuttaa myös, kuinka eristyneitä ne ovat muista esiintymistä. Jotta tietty luontotyyppi voi todennäköisesti säilyä pitkällä aikavälillä, sen lajiston pitäisi pystyä siirtymään esiintymien välillä ja korvaamaan ajoittaisista epäsuotuisista olosuhteista tai satunnaistekijöistä johtuvat lajien häviämiset. Sopivien elinympäristölaikkujen verkosto on erityisen tärkeä metapopulaatioina esiintyville lajeille.

Koska luontotyyppien ja lajien esiintymät muodostavat vuorovaikuttaisen dynaamisen verkoston, luontotyyppin tai lajin suojelutasoa tulisi arvioida valtakunnallisesti tai ainakin alueellisesti. Tämä edellyttää ainakin yleispiirteisiä tietoja myös muista kuin suunnittelun kohteena olevasta esiintymästä. Luontotyyppin tai lajin esiintyminen ja tila pitäisi tuntea ainakin muilla läheisillä Natura 2000 -alueilla, mieluiten myös Natura 2000 -alueiden ulkopuolella. Verkostosuunnittelua ja kokonaisuuden hahmottamista helpottaa huomattavasti, jos Natura 2000 -alueiden luonnonarvot on selvitetty jo ennen hoidon ja käytön suunnittelun aloittamista.

Luontotyyppien ja lajien hoitoa ja ennallistamista suunniteltaessa olisi tiedettävä ainakin yleisellä tasolla, millaisen esiintymäverkoston tietyt tärkeät luontotyyppit ja lajit muodostavat esimerkiksi ympäristökeskuksen toimialueella. Tällä perusteella voidaan valita alueelliset painopisteet, mihin näiden luonnonarvojen hoitoa ja ennallistamista kannattaa keskittää, jotta se olisi mahdollisimman tehokasta arvojen turvaamisen ja resurssien käytön kannalta. Esimerkiksi luonnonmetsille on tarpeen muodostaa Etelä-Suomeen nykyistä laajempia ydinalueita, joilla metsien luontaiset prosessit voivat toimia. Tällöin luonnonmetsien ennallistamista kannattaa keskittää tietyille alueille, missä laajojen kokonaisuuksien syntyminen on mahdollista. Hoito- ja ennallistamistoimien tasainen sirottelu joka alueelle vaatii paljon resursseja ja voi olla myös riski, koska toimien vaikutuksia ei täysin pystytä ennustamaan. Varovaisuusperiaatteen mukaan on tällöin parempi jättää osa kohteista kehittymään kokonaan luontaisesti. Hoitamatta ja ennallistamatta jätettäviä kohteita tarvitaan myös toimenpiteiden onnistumisen vertailualueiksi ja seurannan kontrollikohteiksi.

Verkostosuunnittelu auttaa myös hahmottamaan, miten Natura 2000 -verkkoon kuuluvat alueet voisivat täydentää toisiaan siten, että tiettyjen luontotyyppien ja lajien esiintymäverkosto olisi laadultaan mahdollisimman edustava. Kunkin esiintymän hoidon ja ennallistamisen suunnittelu täysin erillään muista alueista voi johtaa siihen, että luontotyyppijä aletaan hoitaa kaavamaisesti keskenään samantyyppisiksi ideaalikohteiksi. Kokonaislajistoltaan melko vaatimaton ja rakenteeltaan hieman epätyypillinen kohdekin voi olla tärkeä osa esimerkiksi lehtojen suojelualueverkostoa, jos se täydentää verkostoa vaikkapa jonkin harvoin esiintyvän lajin osalta.

5.3.2 Alueiden käyttö ja verkostosuunnittelu

Natura 2000 -verkkoston yhtenä lähtökohtana on, että luonnonsuojelun asettamissa rajoissa alueilla voi olla myös merkittävää taloudellista käyttöä. Myös muun käytön kannalta alueverkostoa on usein hyödyllistä tarkastella kokonaisuutena. Erityisesti tämä koskee alueiden käyttöä virkistys- ja matkailutarkoituksiin.

Aluekohtainen suunnittelu voi johtaa tilanteeseen, jossa saman tyyppistä palveluvarustusta rakennetaan kaikille alueille. Palveluiden kehittämisen tulee kuitenkin

perustua luonnonsuojelunäkökohtien ohella kysyntään ja tarjontaan ja niiden arviointuun kehitykseen. Kysynnän rakenne on maan eri osissa erilainen: Lapissa se syntyy ensisijaisesti matkailusta ja kohdistuu matkailukeskusten ympäristöön, Etelä-Suomessa selvästi enemmän paikalliseen kysyntään ja suuntautuu kaupunkien lähiympäristöön. Hyvän pohjan tarkastelulle antavat tuore luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) sekä valtakunnallinen luontomatkailustrategia (VILMAT). Luontomatkailun kehittämishankkeiden tärkeimpien rahoittajien (EU, työministeriö) tavoitteena on yleensä aluetalouden ja työllisyyden tukeminen. Myös tämä ohjaa palveluiden sijoittumista.

Edellä mainituista syistä matkailun ja virkistyskäytön ohjaaminen verkostosuunnittelun avulla on tärkeää. Palveluita keskittämällä saavutetaan lisäksi kustannussäästöjä rakenteiden ylläpidossa.

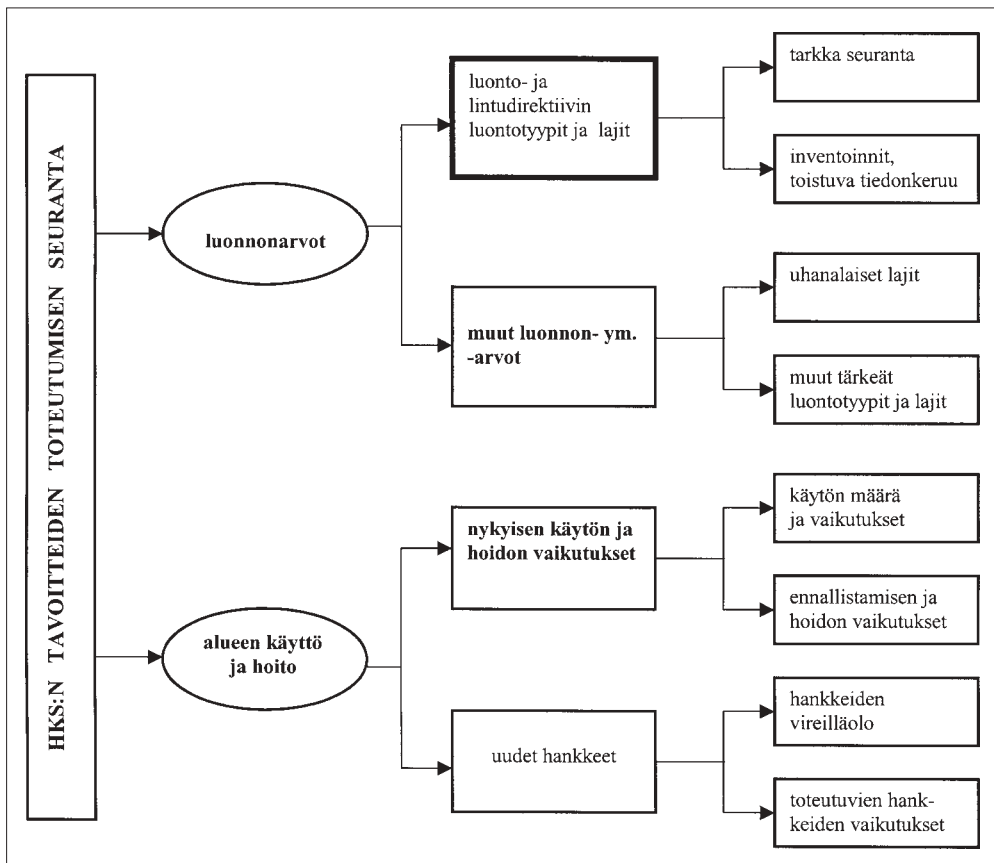
Myös tutkimus- ja opetusikäytön keskittäminen tähän tarkoitukseen soveltuville alueille on järkevää. Useilla luonnonsuojelualueilla on vahva tutkimusperinne. Tutkimuslaitoksilla ja yliopistoilla on useita tutkimusasemia alueiden sisällä. Samoilla alueilla tehty tutkimukset tukevat toisiaan ja antavat hyvän perustan alueiden opetusikäytölle. Tutkimus- ja opetusikäyttöä voidaan myös ohjata rakentamalla sitä tukevaa palveluvarustusta sekä tutkimuksen rahoituksella. Niidenkin tulisi pohjautua arvioon kysynnän määrästä ja suuntautumisesta.

Verkostonäkökulman tulee olla mukana myös suojelualueiden käytön suunnittelussa, kuten matkailun, virkistyskäytön ja metsästyksen ohjauksessa. Luonnonsuojelualueiden verkostoon tulisi siten kuulua alueita, jotka olisivat rauhoitettuja esimerkiksi metsästykseltä, mutta myös sellaisilta toiminnoilta kuten kalastukselta tai Pohjois-Suomessa porojen laidunnukselta, vaikka nämä eivät kokonaisuutena uhkaisikaan alueiden luonnonsuojelullisia tavoitteita. Muutoin niiden vaikutusta luontotyyppeihin ja lajeihin on mahdotonta tarkastella.

5.4 Seurannan tarpeet

Seuranta tarvitaan, jotta hoito- ja käyttösuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteutumista voidaan arvioida. Seurannan tulosten analysoinnin perusteella päätetään, jatketaanko hoito- ja käyttösuunnitelman toteuttamista sellaisenaan vai onko tarvetta uudelleenarviointiin ja toimenpiteiden muutoksiin. Natura 2000 -alueiden seurannassa on myös valtakunnallisia tarpeita, jotka liittyvät lähinnä luonto- ja lintudirektiivin luontotyyppien ja lajien sekä uhanalaisten lajien seurantaan.

Natura 2000 -alueilla voi olla monenlaisia seurantarpeita, joita on koottu kuvaan 2. Jokaisella Natura 2000 -alueella ei ole tarpeen seurata näitä kaikkia tekijöitä, vaan seurantojen tarve on arvioitava aluekohtaisesti ja ottaen huomioon myös Natura 2000 -alueverkoston kokonaisuus. Seuranta voidaan jakaa kahteen aihepiiriin: luonnonarvojen kehityksen seurantaan ja alueen käytön ja hoidon vaikutusten seurantaan. Seuranta käsitetään tässä laajasti: se sisältää sekä tarkan, erityisiin seurantaohjelmiin perustuvan seurannan että muun toistuvan tiedonkeruun ja alueelle asetettujen tavoitteiden toteutumisen arvioinnin.

Kuva 2. Natura 2000 -alueisiin kohdistuvia seurantarpeita.

Luonnonarvojen seuranta

Natura 2000 -alueiden seurannan tärkein valtakunnallinen tavoite on tuottaa tietoa luontodirektiivin luontotyyppien ja lajien tilan kehityksestä. Luontodirektiivin mukaan direktiivin liitteissä lueteltujen luontotyyppien ja lajien suojelutason kehitystä on seurattava, ja seurannan tuloksista tulee raportoida EU:n komissiolle kuuden vuoden välein. Suomessa esiintyy 69 liitteen I luontotyyppiä ja 94 liitteen II lajia. Lisäksi lintudirektiivin liitteessä I on 57 Suomessa säännöllisesti pesivää lintulajia, joiden seurantaan on myös tarvetta. Direktiiviluontotyyppien ja -lajien suojelutason vaikuttavat myös Natura 2000 -alueiden ulkopuolella olevat esiintymät, joten seuranta ei voi rajoittua pelkästään Natura 2000 -alueille.

EU ei ole vielä antanut ohjeita luontodirektiivin mukaisen seurannan toteuttamisesta tai vaatimustasosta. Suomessa seurantaan on tähän mennessä suunniteltu sillä periaatteella, että samalla seurannalla voitaisiin kattaa myös kansallisia biodiversiteettiseurannan tarpeita. Luontotyyppien osalta kansainvälisten ja kansallisten seurantarpeiden yhtymäkohta on selkeä, sillä luontodirektiivin luontotyytit kattavat varsin hyvin Suomen biodiversiteetin kannalta tärkeät ja harvinaiset luontotyytit. Luontodirektiivin lajien luettelo sen sijaan on selvästi suppeampi kuin Suomen uhanalaisten lajien luettelo.

On tulkittavissa, ettei luontodirektiivi edellytä jokaisen Natura 2000 -alueen jokaisen direktiiviluontotyyppien ja -lajien seuranta. Tällainen seuranta olisi Suomen oloissa mahdotonta muutoin kuin yleispiirteisiä subjektiivisia arvioita tekemällä. Luotettavampaa ja ekologisesti käyttökelpoisempaa tietoa luontotyyppien ja lajien tilasta saadaan tarkoin suunnatuilla, otokseen perustuvilla ja toistettavilla menetelmillä tehtävillä seurannoilla. Tällaiset seurannat ovat kuitenkin niin työläitä, että niitä voidaan perustaa vain tärkeimmille luontotyypeille ja lajeille. Tarkkaa seuranta täydentämään tarvitaan kevyempää seuranta, joka voi olla toistuvaa inventointia ja havaintojen keruuta.

Luontodirektiivin mukainen seuranta voidaan jakaa kahteen tasoon:

A) Tarkka seuranta

- vain tärkeimmille luontotyypeille ja lajeille (priorisointi)
- toistettava, ennalta suunniteltu ja selvästi kuvattu menetelmä
- tuottaa eri aikoina vertailukelpoista tietoa luontotyyppien ja lajien tilasta
- pohjautuu luontotyyppi- ja lajiryhmäkohtaisiin seurantasuunnitelmiin
- työläs toteuttaa, mutta luotettavin tapa tuottaa tietoa muutoksista ja niiden mahdollisista syistä
- seurataan edustavaa otosta esiintymistä tai populaatioista (ei kaikilla Natura 2000 -alueilla).

B) Toistuvat inventoinnit ja muu tiedonkeruu

- kaikille direktiiviluontotyypeille ja -lajeille
- tuottaa tietoa mm. esiintymien sijainnista, pinta-aloista, edustavuudesta, lajien runsaudesta
- kaikilla Natura 2000 -alueilla
- kuvaa luontotyyppien ja lajien tilaa yleisellä tasolla
- tietojen analysointi ja raportointi on ehtona sille, että voidaan pitää seurantana
- tietojen oltava saatavilla yhteenvetoja varten (tietokanta).

Luontodirektiivin mukaista seurantaa suunnitellaan parhaillaan Suomen ympäristökeskuksessa. Ympäristöministeriön asettama Tutkimus, seuranta ja tietojärjestelmät -asiantuntijaryhmä valmistelee ehdotusta biodiversiteetin erityisseurantojen järjestämisestä, joihin luontodirektiivin luontotyyppien ja lajien sekä uhanalaisten lajien seuranta luetaan. Myös EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin mukaiset seurannat ovat suunnitteilla. Tämä direktiivi tuo vesistöseurantoihin lisää ekologisen tilan seurantaa, minkä jälkeen vesistöseurannat voivat kattaa myös luontodirektiivin vesiluontotyyppien seurantarpeita, mikäli nämä tarpeet otetaan suunnitteluvaiheessa riittävästi huomioon.

Natura 2000 -alueiden muita seurattavia luonnonarvoja voivat olla uhanalaiset lajit sekä muut kyseiselle alueelle tärkeät lajit tai luontotyyppit. Joillakin alueilla voi olla tarvetta seurata myös kulttuuri- tai maisema-arvoja. Uhanalaisten lajien seuranta edellyttää valtakunnallista koordinaatiota.

Käytön ja hoidon vaikutusten seuranta

Natura 2000 -alueiden käytön ja hoidon vaikutusten seuranta voidaan jakaa nykyisten toimintojen vaikutusten seurantaan sekä uusien, vireille tulevien hankkeiden seurantaan (kuva 2). Nykyisten toimintojen seuranta voi sisältää tarpeen mukaan maankäytön ja taloudellisten toimintojen vaikutusten seurantaa, virkistyskäytössä olevilla alueilla taas kävijämäärien seurantaa sekä retkeilyyn liittyvän kulutuksen ja häiriön vaikutusten seurantaa. Hoito- ja käyttösuunnitelman yhteydessä suunnitellaan usein myös luontotyyppien tai lajien elinympäristöjen hoitoa ja ennallistamista, joiden vaikutuksia on seurattava. Käytön ja hoidon vaikutusten seurantarpe ja seurannan kohteet vaihtelevat aluekohtaisesti huomattavan paljon, joten valtakunnallisia ohjeita seurantaan on vaikea luoda.

Uusien, vireille tulevien hankkeiden ja niihin liittyvien suunnittelu- ja lupaprosessien seuranta on tärkeää etenkin niillä Natura 2000 -alueilla, joista ei perusteta luonnonsuojelualueita. Jotta hankkeiden etenemistä ja yhteisvaikutusta voidaan tarkastella, tiedot hankkeista ja niihin liittyvät asiakirjat on tarkoitus koota ympäristöministeriön verkkosivuille. Taulukko on katseltavissa osoitteessa www.ymparisto.fi/luosuo/n2000/65/ympkes.htm, ja alueelliset ympäristökeskukset vastaavat jatkossa sen tietojen täydentämisestä. Tiedot ovat käyttökelpoisia alueen hoito- ja käyttösuunnitelman tarvetta arvioitaessa, koska ne antavat viitettä alueeseen kohdistuvista käyttöpaineista. Vaikka yksittäiset hankkeet olisivat pieniä, niiden yhteisvaikutus voi olla niin suuri tai vaikeasti ennustettava, että kokonaisvaltaista käytön suunnittelua tarvitaan. Taulukon tietoja voidaan jatkossa käyttää myös sen arvioimiseen, miten hyvin käytön suunnittelu on onnistunut. Mikäli Natura 2000 -alueella

tai sen läheisyydessä toteutetaan jokin uusi YVAL:n tarkoittama hanke, hankkeesta vastaava voidaan velvoittaa seuraamaan hankkeen vaikutuksia Natura 2000 -alueen luonnonarvoihin.

Seurantasuunnitelma

Hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen on seurannan kannalta merkittävä vaihe, koska tässä yhteydessä on luontevaa määritellä alueen seurantarpeet ja laatia seurantasuunnitelma. Luonto- ja lintudirektiivin luontotyyppien ja lajien seurannan sekä uhanalaisten lajien seurannan vaatima valtakunnallisen koordinaation tarve on otettava huomioon, mutta muutoin seurantaa voidaan suunnitella aluekohtaisten tarpeiden mukaan. On tunnistettava, mitkä käyttömuodot ovat sellaisia, että ne saattavat vaikuttaa haitallisesti alueen luonnonarvoihin. Mikäli vaikutuksia ei voida suunnittelulla poistaa, seurantaa tulee kohdistaa erityisesti niihin.

Natura 2000 -alueiden seurantarpeet vaihtelevat huomattavasti eri alueiden välillä. Varsinkin luonnonarvojen seurannan suunnittelussa kannattaa tarkastella yksittäistä aluetta laajempaa alueverkostoa ja keskittää tarkkaa seurantaa tärkeiden luontotyyppien ja lajien esiintymisen ydinalueille tai merkittävillä ääriesiintymillä. Kaikilla alueilla ei tarvita muuta seurantaa kuin hoito- ja käyttösuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteutumisen arviointi sekä luontodirektiivin luontotyyppien ja lajien esiintymä- ja edustavuustietojen tallennus.

6

Työryhmän ehdotukset

Työryhmän esitykset keskittyvät olemassa olevien suunnittelujärjestelmien kehittämiseen. Muilla kuin sellaisilla alueilla, joilla jokin säädös edellyttää suunnittelua, suunnitelmien laatiminen on vapaaehtoista. Suunnitelmien laatimisella voi kuitenkin olla lupamenettelyjen ja toimenpiteiden rahoituksen helpottumiseen liittyviä kannustavia kytkentöjä. Suunnittelun ohjaus perustuu sisältösuositusten ja painopisteiden määrittelyyn.

Vaikka luontodirektiivin hoito- ja käyttösuunnittelua koskeva 6 artiklan 1 kohta ei suoranaisesti koskekaan lintudirektiivin mukaisia erityisiä suojelualueita (SPA-alueet), käytännössä hoito- ja käyttösuunnitelmien tekemiseen lienee kuitenkin yhtä vahvat luonnontieteelliset perusteet sekä luonto- että lintudirektiivin mukaisilla alueilla. Suunnitelmien tekeminen on monilla alueilla tarpeellista luontotyyppien ja lajien elinympäristöjen ennallistamiseksi, säilyttämiseksi tai suojaamiseksi esim. virkistyskäytön aiheuttamilta paineilta. Suunnitelmat ovat siten tehokas keino molempien direktiivien velvoitteiden täyttämiseksi. Tämän vuoksi suunnittelun tarpeellisuutta ja laajuutta harkittaessa ei ole syytä tehdä eroa SPA-alueiden ja SCI-alueiden kesken, vaan tarvetta on harkittava luonnontieteellisistä ja alueiden käyttöön liittyvistä lähtökohdista.

Työryhmä ehdottaa seuraavassa kehittämistoimenpiteitä suunnittelun valtakunnallisen ja aluetason ohjaukseen ja tarkastelee nykyisten suunnittelujärjestelmien soveltuvuutta Natura 2000 alueiden hoidon ja käytön suunnittelussa. Työryhmä tekee lisäksi ehdotuksia aluekohtaisten suunnitelmien sisällöstä ja suunnitteluprosessissa noudatettavista periaatteista, luontotietojen kokoamisesta, seurannasta, voimavaroista sekä lainsäädännön kehittämistarpeista.

6.1 Suunnittelun valtakunnallinen ja aluetason ohjaus

Hoidon ja käytön suunnittelussa voidaan erottaa kolme tasoa; 1) valtakunnallinen 2) alueellinen ja 3) aluekohtainen suunnittelu. Järjestelmää voidaan kuvata "avoimeksi ohjausjärjestelmäksi", joka ei perustu yhden toimijan hierarkkiseen organisaatiomalliin, vaan pikemminkin yhteistyöverkkoon, jossa on vaihteleva määrä eri toimijoita. Näin ollen käytännön sovellukset ja toteutus voivat alueellisten erojen vuoksi vaihdella tiettyjen raamien puitteissa melko laajastikin. Eri tasojen suunnittelu etenee osin ajallisesti limittäin. Kaikki luontotyyppit ja lajit kattavia katsauksia ei voida heti koota valtakunnallisesti, vaan on keskityttävä tärkeimpiin ja täsmennettävä tarvittaessa painopisteitä myöhemmin. Vastaavasti alueellisella ja aluekohtaiselle tasolla käyttöpaineisiin liittyvät tekijät voivat ajan myötä muuttua.

Valtakunnallisella tasolla ympäristöministeriön johdolla määritellään Natura 2000 -alueiden aihekohtaiset suunnittelun painopisteet, jotka perustuvat luontotyyppi- ja lajiryhmittäisiin sekä alueellisiin tarpeisiin ja niiden priorisointiin. Tavoitteena on aluetason suunnitteluprosessien yhtenäistäminen ja resurssien mitoitus ja ohjaaminen yleisellä tasolla. Painopisteiden määrittelyn tulisi käynnistyä heti ja sen tulisi olla merkittävä osin valmiina alkuvuodesta 2003.

Työryhmä pitää tärkeimpinä painopisteinä sellaisia alueita, joiden kestävä käytön järjestäminen edellyttää suunnittelua. Tällaisia ovat erityisesti ne luonnonsuojelualueet, joihin kohdistuu suurta käyttöpainetta sekä alueet, joista ei muodosteta luonnonsuojelualueita ja joihin kohdistuu esim. metsätaloudellisia, matkailullisia tai vesialueisiin liittyviä käyttötarpeita.

Luontotyyppiryhmistä priorisoidaisiin perinneympäristöjä ja ennallistamistarpeiden kohteena olevia tyyppisiä, kuten luonnonmetsiä ja soita, sekä harjumetsiä ja pienvesisiä. Laajat vesialueet ovat myös painopistealueita, koska niillä tarvitaan suojeluarvoja täsmentävää ja alueiden käytön yleisperiaatteita selventävää yleissuunnittelua, jolla luodaan lupamenettelyjä ja viranomaistoimintaa ohjaavia suosituksia.

Lajiston osalta painopisteitä voidaan etsiä esim. tarkastelemalla luonto- ja lintudirektiivin lajeja, joita Uhanalaisten lajien II seurantaryhmä (2000) on esittänyt erityisesti suojeltaviksi lajeiksi tai Suomen kansainvälisiksi vastuulajeiksi. Painopisteissä on syytä ottaa huomioon myös kansallisia tarpeita uhanalaisten lajien suojelussa. Lintudirektiivin lajeja tarkasteltaessa voidaan käyttää hyväksi mm. kosteikkojen kunnostuksen kiireellisyysluokitusta, joka valmistuu vuonna 2002.

Valtakunnallisen tason painopisteiden määrittely sisältäisi myös alueellista vastuunjakoja tiettyjen luontotyyppien ja lajien suojelussa. Tietoa tämän pohjaksi voidaan saada mm. uhanalaisten lajien eliötyöryhmiltä, joiden tavoitteena on selvittää kunkin ryhmän lajien kannalta tärkeimpiä keskittymäalueita eli alueita, joiden suojelulla on merkitystä erityisen suurelle joukolle ko. ryhmän uhanalaisia lajeja.

Alueellisella tasolla alueellisten ympäristökeskusten ja Metsähallituksen yhteistyönä laaditaan hoidon ja käytön suunnittelua varten *Natura 2000 -verkoston alueellinen yleissuunnitelma* vuosina 2003-2004 yhteistyössä maakunnallisten sidosryhmien kanssa.

Ympäristöministeriön ohjauksen mukaisesti Metsähallituksen ja alueellisten ympäristökeskusten yhteistyönä laaditaan *Natura 2000 -verkoston hoidon ja käytön alueelliset yleissuunnitelmat*, jotka kattavat maakunnan tai muun laajemman kokonaisuuden koko Natura 2000 -verkoston. Muita keskeisiä yhteistyötahoja ovat mm. Metsäntutkimuslaitos, maakunnalliset liitot ja eri sektoriviranomaisten alueorganisaatiot kuten metsäkeskukset, TE-keskukset ja riistanhoitopiirit sekä järjestöt. Yleissuunnitelmien laadinnassa ovat mukana luonnontieteelliset luontoarvojen turvaamisesta lähtevät tavoitteet sekä yhteiskunnalliset ja taloudelliset alueiden käyttötarpeet. Tavoitteena on määritellä suunnittelukohteille resurssit huomioon ottava prioriteettijärjestys ja määritellä vastuutahoja sekä koordinoida eri toimijatahojen suunnittelua. Lisäksi määritellään alueiden käytön tavoitteet, hoidon taso, ennallistamistarpeet jne. Yleissuunnitelmien aikajänne ulottuisi 5-10 vuodelle, jonka jälkeen ne olisi uusittava tai päivitettävä. Myös EU-rahoitusjärjestelmien muutokset voivat aiheuttaa päivitystarpeita.

Tämän tason suunnittelussa korostuu verkostonäkökulma. Osalle Natura 2000 -verkoston alueista ei edes tarvita aluekohtaisia suunnitelmia, vaan niiden hoidon ja käytön päälinjat voivat jäädä tämän aluetason suunnittelun varaan. Alueellisessa hoidon ja käytön yleissuunnitelmassa tarkastellaan yleispiirteisesti, millaisen esiintymien verkoston tärkeimmät luontotyyppit ja lajien elinympäristöt muodostavat suunnittelualueella. Tältä pohjalta määritetään painopisteet, mille Natura 2000 -alueille näiden luonnonarvojen hoitoa, ennallistamista ja seurantaa kannattaa erityisesti keskittää. Vastaavalla tavalla verkoston kokonaisuuden näkökulmasta on syytä tarkastella myös alueiden käyttöön liittyviä tekijöitä kuten matkailun ja virkistyskäytön painopisteitä.

Aluekohtaisella tasolla laaditaan yksittäisen alueen hoito- ja käyttösuunnitelma niille alueille, joille se on tarpeen. Niiden laatijat ja osallistujatohot voivat vaihdella.

Pääsääntöisesti aluekohtaisen suunnitelman tulisi kattaa kukin Natura 2000 -alue kokonaisuutena. Poikkeuksellisesti hallinnollisesti eriytyneiden tai hyvin suurten alueiden, esimerkiksi merialueiden osalta voi kuitenkin olla perustellumpaa laatia suunnitelma pienempinä osina. Tätä voi edellyttää myös osallistujatahojen määrä tai sijoittuminen. Mikäli alueeseen sisältyy eri lakeihin perustuvia erillisiin suunnittelu- ja vahvistusmenettelyihin kuuluvia osia, ne on luonnollisesti tarpeen irrottaa omiksi osikseen, vaikka sisältyisivätkin Natura 2000 -alueen kokonaisuudelle laadittavaan suunnitelmaan. Mahdollinen jaottelu osasuunnitelmiin voisi perustua esimerkiksi luonnonarvoista seuraavien suojeluperusteiden mukaan määräytyvien toteuttamistapojen mukaan. Tarvittaessa voidaan tarkastella itse suunnittelualan lisäksi myös siihen vaikuttavaa ympäristöä. Suunnitelma voi siis sisältää toimenpidesuosituksia maankäyttöön niin alueen sisällä kuin sen ulkopuolellakin.

Toisaalta hyvin pienten Natura 2000 -alueiden suunnittelu erillisuunnitelmina ei ole välttämättä tarkoituksenmukaista. Tällöin soveliaan suunnittelualan rajausta voikin olla esimerkiksi toiminnallisista tai hallinnollisista lähtökohdista lähtevä usean Natura 2000 alueen muodostama kokonaisuus.

6.2 Suunnittelujärjestelmien soveltuvuus Natura 2000 -verkoston kannalta

Tässä luvussa arvioidaan nykyisten suunnittelujärjestelmien soveltuvuutta Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueiden hoidon ja käytön suunnittelun työvälineiksi. Siinä myös tehdään ehdotuksia näiden suunnitteluinstrumenttien kehittämiseksi.

6.2.1 Luonnonsuojelulain mukaiset järjestelmät

Valtion omistamille luonnonsuojelualueille laadittavat hoito- ja käyttösuunnitelmat täyttävät jo luonteensa ja tavoitteidensa vuoksi varsin hyvin sellaisenaan Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelman tarpeet. Metsähallituksen Natura 2000 -alueilla ei kuitenkaan ole järjestelmällisesti kartoitettu erikseen luonto- ja lintudirektiivien suojelemissa luontotyyppijä ja lajeja. Osittain nämä tiedot sisältyvät tehtyihin kartoituksiin. Lajien ja luontotyyppien seuranta on myös käytännössä järjestämättä. Ympäristön maankäyttöä ja sen mahdollisesti aiheuttamia uhkia alueen suojeluarvoille ei yleensä ole tarkasteltu luontodirektiivin tarkoittamalla tavalla. Luonnonsuojelulaki ei velvoita alueen haltijaa osallistamaan yleisöä ja sidosryhmiä suunnitteluun. Metsähallituksen suunnittelussaan harjoittama osallistaminen vastaa kuitenkin käytännössä Natura 2000 -alueiden suunnittelun periaatteita, vaikka menetelmissä onkin vielä yhtenäistämistä. Vuodesta 2001 alkaen suunnitelmiin on liitetty arvio niiden ympäristövaikutuksista ja vaikutuksista Natura 2000 -alueen suojelutavoitteisiin. Pienin sisältöön ja suunnitteluprosessiin tehtävin täydennyksin Metsähallituksen hoidon ja käytön suunnittelusta on kehitettävissä luontodirektiivin tarkoittama Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnittelumenetelmä.

Valtion omistamien Natura 2000 -verkostoon kuuluvien luonnonsuojelualueiden suunnittelussa tulee luonnonarvojen turvaamiseksi noudattaa tämän työryhmän suunnitelmien sisältöä (luku 6.3) ja suunnitteluprosessia (luku 6.4) koskevia minimaatimuksia.

Käytännössä Natura 2000 -alueet koostuvat usein valtion suojelualueiksi jo perustetuista, valtionjo omistamista muista alueista tai yksityisessä omistuksessa olevista alueista, jotka on kuitenkin tarkoitus valtiolle hankkimalla liittää suojelualueeseen. Näissä tilanteissa on tarkoituksenmukaista ottaa suunnittelun piiriin koko alue. Suojeluohjelmiin kuuluvien, myös yksityismaita sisältävien Natura-alueiden suunnittelun kohdalla työnjako onkin syytä sopia alueellisen ympäristökeskuksen kanssa alueellisessa yleissuunnitelmassa.

Alueellisen yleissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovittavan työnjaon puitteissa Metsähallitus voi olla suunnitteluvastuussa myös yksityismaita sisältävillä Natura 2000 -alueilla.

Yksityismaiden luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmista ei ole luonnonsuojelulaissa määräyksiä. LSL 24 § 2 momentissa kuitenkin todetaan, että luonnonsuojelualueen perustamispäätökseen on otettava tarpeelliset määräykset alueen luonnonsuojelun perustamisesta ja tarvittaessa sen hoidosta. Hoitotoimenpiteitä edellyttävien kohteiden suojelussa ei yleensä ole tarkoituksenmukaista käyttää maanomistajan tahdon vastaisia toimenpiteitä, kuten LSL 24 § 3 momentin mukaista rauhoituspäätöstä, LSL 29-30 §:n mukaista luontotyypipäätöstä tai LSL 47 §:n mukaista erityisesti suojeltavan lajin esiintymispaikan rajaamista koskevaa päätöstä. Suunnittelutarpeet ovat usein sekä sisällöllisesti että alueellisesti suppeampia kuin valtion luonnonsuojelualueilla ja laadittavat suunnitelmat ovat useimmiten luonteeltaan enemmän toimenpidesuunnitelmia. Näissäkin on soveltavin osin syytä noudattaa jäljempänä esitettäviä suunnitelman sisältöön ja laadintaprosessiin liittyviä suosituksia. Pääsääntöisesti näillä alueilla hoitotoimien suunnittelu ja toteutus on toteutunut yhteistyössä maanomistajan ja ympäristöviranomaisten kesken. Maanomistajan hakemuksesta tai suostumuksella perustetun suojelualueen maanomistajan ei kuitenkaan tarvitse suostua hoitotoimiin, joista ei ole rauhoitusmääräyksissä sovittu. Tästä voi aiheutua ongelmia, mikäli alueen suojeluperusteiden säilyttäminen edellyttää aktiivisia hoitotoimenpiteitä, kuten esim. lehdossa, perinneluontotyypeillä tai lintuvesillä. Näissä tilanteissa suojeluarvojen turvaaminen on hoidettava siten, ettei maanomistajalle aiheudu lisäkustannuksia tai uusia velvoitteita.

Yksityismaiden luonnonsuojelualueita perustettaessa rauhoitusmääräyksiin otetaan hoidon ja käytön suunnittelua koskevat kohdat, joilla luonnonarvojen sitä edellyttäessä varmistetaan mahdollisuus toteuttaa hoitotoimia ympäristöviranomaisten toimesta.

Yksityismaiden suojelualueita voidaan suojeluohjelmiin kuuluville alueille perustaa myös ilman maanomistajan suostumusta (LSL 24 § 3 momentti). Näissä tapauksissa rajoitukset eivät saa mennä pidemmälle kuin kyseisestä suojeluohjelmasta johtuu. Useimmiten yksityiset suojelualueet ovat maanomistajakohtaisia ja käsittävät vain pieniä osia Natura 2000 -alueista, eivätkä siten välttämättä sovellu kovin hyvin laajempien kokonaisuuksien suunnitteluun. Tässä menettelyssä tullaan kuitenkin todennäköisesti perustamaan luonnonsuojelualueiksi erityisesti lintuvesiohjelmaan ja Natura 2000 -verkoston SPA-alueisiin kuuluvia kohteita. Näillä alueilla hoito- ja käyttösuunnitelmat voivat olla hyvin tarpeellisia välineitä ristiriitojen ja vastakaisten maankäyttöintressien yhteensovittamisessa ja niillä voidaan suositusluonteisesti täydentää rauhoitusmääräyksillä toteutettuja kieltoihin perustuvia suojelutoimia. Näitä suunnitelmia laadittaessa korostuvat osallistamiseen liittyvät suositukset suunnitteluprosessista. Tällaisen suunnittelun tulisikin aina edeltää rauhoituspäätösten antamista silloin, kun kyseisen alueen hoito- ja käyttö edellyttää järjestelyä.

Ilman maanomistajan hakemusta perustettaville laajoille luonnonsuojelualueille, esimerkiksi SPA-alueille, joilla on kiireellistä hoidon ja käytön järjestelyn tarvetta, laaditaan alueellisen ympäristökeskuksen johdolla hoito- ja käyttösuunnitelma ennen rauhoitus päätöksen antamista.

Uhanalaisten lajien suojelusuunnitelmat laaditaan tiettyjen Suomessa erityisesti suojeltaviksi määriteltyjen lajien elinympäristöjen turvaamiseksi. Osa näistä lajeista sisältyy myös luontodirektiivin liitteeseen II ja ne voivat siten olla myös Natura 2000 -alueiden suojeluperusteina. Koska suunnitelmat kohdistuvat vain tiettyyn lajiin, ne eivät sellaisenaan useimmiten kata Natura 2000 -alueen suunnittelun tarvetta, koska suojeluperusteina useimmiten on muitakin lajeja tai luontotyypppejä. Uhanalaisten lajien suojelusuunnitelmat toimivat kuitenkin arvokkaana ja välttämättömänä tietoaaineistona kattavampia hoito- ja käyttösuunnitelmia laadittaessa.

6.2.2 Erämaa-alueet ja valtion retkeilyalueet

Luonnonsuojelutavoitteet eivät ole suoranaisesti kuulunut erämaalakiin perustuvien erämaa-alueiden ja ulkoilulakiin perustuvien valtion retkeilyalueiden suunnittelujärjestelmiin. Käytännössä näiden alueiden hoidon tavoitteet ovat kuitenkin pitkälti yhteneväisiä Natura 2000 -verkoston suojeluperusteiden kanssa.

Erämaa-alueiden suunnittelun yhteydessä selvitetään laajasti alueiden kallio- ja maaperää vesistöjä, kasvillisuutta ja eläimistöä, tutkitaan alueiden luonnontilaa muuttaneita tekijöitä ja määritellään alueen maankäyttömuotojen periaatteet.

Valtion retkeilyalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien uusiminen on parhailaan meneillään. Tässä yhteydessä otetaan Natura 2000 -alueiden suojeluperusteet huomioon ja selvitetään niistä johtuva suunnitelmien päivitystarve.

Näille alueille laadittavat hoito- ja käyttösuunnitelmat soveltuvat siten hyvin Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelmiksi, kunhan tietyt jäljempänä esitetävät sisältöön ja suunnitteluprosessiin liittyvät Natura 2000 -verkoston edellyttämät erityispiirteet otetaan huomioon.

Metsähallitus noudattaa erämaa-alueiden ja valtion retkeilyalueiden hoidon ja käytön suunnittelussa työryhmän suunnitelmien sisältöä (luku 6.3) ja suunnitteluprosessia (luku 6.4) koskevia minimivaatimuksia.

6.2.3 Perinnebiotooppialueet

Perinnebiotooppeja sisältäville Natura 2000 -alueille on ominaista, että alueiden suojeluperusteiden säilyminen edellyttää useimmiten aktiivisia toimenpiteitä. Hoidon ja käytön järjestämisen kannalta ongelmallista on, että maanomistajakohtaiset ympäristötukisopimuksiin liittyvät suunnitelmat eivät useinkaan kata koko aluetta. Toisaalta suunnitelmien kiinteä kytkentä rahoitukseen tekee niistä tehokkaan työkalun. Vaikka perinnebiotooppien hoidon suunnittelu on tähän mennessä edennyt tilanteesta riippuen varsin eri tavoin, asiaan ei yleensä liity suuria erimielisyyksiä hoidon tavoitteista ja periaatteista. Hoidon ekologinen ja luonnontieteellinen vaatavuus ja jatkuvuuden tarve asettaa suunnittelulle suuret tiedolliset ja taidolliset vaatimukset. Yksi suurimpia ongelmia nykyisessä suunnittelujärjestelmässä on lisäksi, että hoidon vaikuttavuuden seuranta ei ole voimavarojen puutteessa voitu riittävästi liittää osaksi suunnittelua ja sen päivittämistä. Puutteet hoidon seurannan järjestämisessä ja havaittuihin epäkohtiin reagoimisessa uhkaavat monissa tapauksissa paitsi itse alueen suojeluarvojen säilymistä myös kustannustehokasta voimavarojen käyttöä. Suunnittelun tehostamisella voitaisiin parantaa edellytyksiä myös

muiden kuin Natura 2000 -verkostoon kuuluvien perinnebiotooppikohteiden hoitoon.

Alueellisissa ympäristökeskuksissa tulisi olla näihin kysymyksiin erikoistuva henkilö, joka voi ottaa vetovastuun eri toimijatahojen yhteishankkeiden käynnistämisestä. Pienten kohteiden osalta tarvitaan omistajien henkilökohtaista ohjausta ja neuvontaa. Suurilla alueilla on tavanomaisen suunnittelun lisäksi tärkeää, että niillä esiintyvien aiemmin laidunnuksesta hyötyneiden luontotyyppien, kuten esim. merenrantaniittyjen ja ketojen hoitotarpeet tulevat riittävästi otetuksi huomioon, vaikka alueisiin liittynyt perinteinen käyttö olisi päättynyt.

Alueellisiin ympäristökeskuksiin tulee suunnata lisää resursseja perinnebiotooppien hoitokysymyksiin pitäen tavoitteena koulutuksen ja asiantuntemuksen lisäämistä ja toimivien yhteistyöverkkojen aikaansaamista maatalousviranomaisten, maaseudun neuvontaorganisaatioiden ja järjestöjen kanssa.

6.2.4 Kaavajärjestelmä

Eräissä tapauksissa Natura 2000 -alueiden käytön suunnittelu liittyy laajempien alueiden käytön järjestämiseen, jossa Natura 2000 -alueet ovat yhtenä osatekijänä mukana. Luontodirektiivissä lähdetään siitä, että Natura 2000 -alueiden käytön järjestely voi perustua myös tällaisiin laaja-alaisempiin kehityssuunnitelmiin. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaiset kaavat ovat tyypillisesti tällaisia kehityssuunnitelmia, jotka voivat koskea useita eri Natura 2000 -alueita. Kyseinen laki on myös yksi Natura 2000 -verkoston toteuttamistavoista. Näissä kohteissa voi olla kyse esimerkiksi siitä, että suojeluarvojen turvaamisen kannalta keskeisintä on ohjata alueen rakentamista.

Alueiden hoidon ja käytön järjestämisen ja suojeluperusteiden turvaamisen kannalta voidaan todeta, että kaavat ovat usein välttämättömiä, mutta eivät sellaisenaan riittäviä keinoja. Vaikka niiden yhteydessä tehdään runsaasti luontoonkin liittyviä selvityksiä, ne ovat kuitenkin suunnittelun kohteesta johtuen luonteeltaan siinä määrin yleispiirteisiä, että muu tarkempi suunnittelu on lisäksi tarpeellista. Kaavojen laadintaan liittyy nykyjärjestelmässä kuitenkin merkittäviä osallistavia elementtejä, mikä voi tarjota suojelutavoitteiden toteuttamisen ja alueiden hoidon ja käytön suunnittelun kannalta synergiahyötyjä, mikäli hoidon ja käytön suunnittelukysymyksiä voitaisiin käsitellä samanaikaisesti kaavaprosessien kanssa.

Yleiskaavahankkeiden yhteydessä alueellisten ympäristökeskusten tulisi neuvotella saman aikaisesti osallisten kanssa Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön kysymyksistä. Tällöin olisi hyvä tarvittaessa käynnistää myös aluekohtaisten hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen.

Kaavoitettaessa Natura 2000 -verkostoon kuuluvaa tai sen läheisyydessä sijaitsevaa aluetta on Natura 2000 -alueiden suojeluarvojen turvaamisen kannalta keskeistä, että alueidenkäytön vaikutukset verkostoon kuuluvien alueiden suojeluperusteisiin selvitetään ja arvioidaan LSL 65 ja 66 §:n edellyttämällä tavalla. Maankäyttöä, joka merkittävästi heikentäisi näitä luonnonarvoja, ei voida osoittaa suojeluarvojen kannalta tärkeille alueille. Sellaista maankäyttöä, joka merkittävästi heikentää Natura -alueen suojeluarvoja, ei siis voida osoittaa myöskään Natura 2000 -aluerajauksen ulkopuolelle.

Kaavoja laadittaessa alueiden pääkäyttömuodot on osoitettava siten, etteivät ne merkittävästi heikennä Natura 2000 -alueiden suojeluperusteita.

Tämän varmistamiseksi myös kaavojen yhteydessä laadittavien luontoselvitysten sisältöä tulee kehittää siten, että Natura 2000 -verkoston alueiden suojeluperusteina olevat luontotyytit ja lajien elinympäristöt voidaan ottaa LSL 65 ja 66 §:n mukaisesti huomioon.

Kaavojen luontoselvityksiä tulee kehittää siten, että Natura 2000 -alueiden suojeluperusteisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi on asianmukaisesti mahdollista.

Kaavaan kuuluvat myös kaavamerkinnot ja -määräykset. Suositeltavaa on, että käytetään ympäristöministeriön asetuksen (1/2000) mukaisia merkintöjä, kuten SL, luonnonsuojelualue tai S, suojelualue. Silloin kun Natura 2000 -alue on tarkoitettu toteutettavaksi muodostamalla luonnonsuojelulain mukainen luonnonsuojelualue, tulisi kaavassa käyttää luonnonsuojelualueen merkintää SL. Koska kaavoissa usein on muitakin suojelukohteita kuin Natura 2000 -alueita, niin Natura 2000 -alue voidaan osoittaa osa-aluemerkinnällä (nat), jolloin se erottuu muista suojelukohteista.

Kun Natura 2000 -alue on tarkoitus toteuttaa muun kuin luonnonsuojelulain nojalla, kuten maankäyttö- ja rakennuslain nojalla, niin tärkeintä on osoittaa Natura 2000 -alueen sijainti ja rajat Natura 2000 -alue osa-aluemerkinnällä. Tällöin kaavasta käy selkeästi ilmi, millä alueella tulee ottaa huomioon luonnonsuojelulain 65 ja 66 §:ien määräykset. Aluevarausmerkintänä voidaan käyttää alueen luonteesta riippuen esimerkiksi merkintää MY (Maa ja metsätalousalue, jossa on erityisiä ympäristöarvoja), VR (Retkeily- ja ulkoilualue) tai W (Vesialue). Näihin kaikkiin tulisi kuitenkin sisältyä se näkökulma, että alueilla on merkittäviä luontoarvoja, jotka on kaavoituksen osoittamassa maankäyttötavassakin otettava huomioon. Tämän vuoksi vähimmäismerkintänä tulisi lisäksi olla /s, jolloin kaikilla alueilla päämaankäyttömuodon lisäksi kaavalla pyrittäisiin osoittamaan ja säilyttämään Natura 2000 -alueen luontoarvot.

Kaavamerkinnoissa Natura 2000 -alueilla tulisi noudattaa yhtenäisiä merkintätapoja ja samalla varmistaa merkinnöillä luontoarvojen turvaaminen.

Kaavamerkintöjä täsmennetään kaavamääräyksillä. Kysymys on määräyksistä, joita tarvitaan kaavatasosta riippuen kaava-alueita suunniteltaessa, rakennettaessa tai muutoin käytettäessä. Kaavamääräykset voidaan jakaa niiden kohteen ja tarkoituksen mukaisesti suunnittelu-, rakentamis- ja suojelumääräyksiin. Suojelumääräys voidaan antaa silloin, kun aluetta on suojeltava esim. sen luonnonarvojen vuoksi. Kaavamääräyksellä voidaan kieltää mm. ojitus, jos se on tarpeen tietyn aluevarauksen toteuttamiseksi, samoin ruoppaus vesialueella, kun halutaan estää alueen luonnon tilan muuttaminen. Suojelumääräys ei saa olla maanomistajalle kohtuuton.

Kaavan suojeluun varatulla alueella (SL) suojelumääräyksen tulisi turvata Natura 2000 -alueen luonnonarvot siihen asti kunnes alue on perustettu luonnonsuojelulain mukaiseksi suojelualueeksi. Tällöin määräys on määräaikainen eikä sen vuoksi ole kohtuuton. Muidenkin kaavamerkintöjen osalta luontoarvojen turvaaminen edellyttää jonkinasteisia suojelumääräyksiä.

Natura 2000 -luonnonarvojen turvaamiseksi yleisellä tasolla riittää nat-merkinnän määräys, joka viittaa luonnonsuojelulakiin. Tämän lisäksi tulisi myös päämaankäyttömuotojen osalta käyttää määräyksiä, joilla luonnonarvot voidaan turvata. Suojelumääräyksenä voisi olla esimerkiksi vesialueella (W/s), määräys, jolla kiellettäisiin ruoppaukset. Myös sellaiset kaavamääräykset voivat olla tarpeen, jot-

ka koskevat muita kuin luvanvaraisia toimenpiteitä. Suojeltavien luonnon- ja maisema-arvojen turvaamiseksi voidaan käyttää MRL 128 §:n toimenpiderajoitusta. Alueiden luonnonarvot ja niiden suojelemiseen liittyvät velvoitteet tulee esittää kaavaselostuksessa. Myös hoito- ja käyttösuunnitelman tarpeellisuus voidaan esittää kaavaselostuksessa.

Kun Natura 2000 -verkostoon kuuluvaan alueeseen kohdistuu vaikutuksia sen ulkopuolella olevasta maankäytöstä, voidaan kaavamääräyksillä määritellä aluemerkintää tarkentavia velvoitteita luonnonarvojen turvaamiseksi. Ne eivät kuitenkaan saa olla luonteeltaan sellaisia, joilla vain siirretään selvitysvastuuta alaspäin. Myös itse aluemerkinän tulee nimittäin olla Natura 2000 -vaikutusten osalta toteuttamiskelpoinen. Toisin sanoen ennen kaavan vahvistamista pitää olla asianmukaisesti selvitettyä, että aluemerkinän mukainen rakentaminen on mahdollista ilman heikentäviä vaikutuksia.

6.2.5 Metsäsuunnittelu

Metsäsuunnitelma voi luontoarvoja painottavin lisäyksin palvella myös Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnittelun työvälineenä. Se ei kuitenkaan voi turvata alueiden luontoarvoja muun maankäytön taholta kohdistuvien hankkeiden varalta, vaan ohjaa vain metsien käyttöä. Toisaalta muilta hankkeilta edellytetään LSL 10. luvun mukaista arviointia. Lisäksi useimmat metsätalouden piirissä olevista Natura 2000 -alueista ovat sen luonteisia, että muu kuin metsätaloustalouden käyttö ei ole tavallista. Käytännössä ympäristöarvot huomioon ottavat metsäsuunnitelmat olisivat siten useimmiten riittäviä turvaamaan suojelutavoitteet niillä Natura 2000 -alueilla, joilla metsien käytön ohjaus perustuu metsälakiin.

Metsäkeskusten ja alueellisten ympäristökeskusten ja tarvittaessa tutkimuslaitosten yhteistyönä laaditaan metsätalouden piirissä oleville Natura 2000 -alueiden yksityismaille metsäsuunnittelun menetelmillä luontoarvoja painottavat erityisuunnitelmat

Suunnitelmia laadittaessa yhteistyö metsä- ja ympäristöviranomaisten ja tutkimuslaitosten kanssa on keskeistä, jotta taataan riittävä asiantuntemus. Tärkeää on myös suojeltavia luontotyyppisiä ja lajeja koskevan tiedon saatavuus ja julkisuus. Tiettyjen luontotyyppien, kuten esim. harjumetsien osalta voi olla tarpeen kehittää räätälöityjä metsänhoitosuosituksia. Tässä tarvittaisiin sekä luonnonsuojelun että metsätalouden asiantuntemusta, minkä vuoksi se luontevimmin voisi tapahtua näiden alojen tutkimus- ja kehittämissyksiköiden yhteistyönä.

Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion, Suomen ympäristökeskuksen ja Metsähallituksen yhteistyönä kehitetään Natura 2000 -alueiden metsien suunnittelun ja hoidon ohjeistusta.

Myös valtion mailla on Natura 2000 -alueita, joista ei ole tarkoitus muodostaa luonnonsuojelualueita, vaan ne säilyvät metsätalouden piirissä. Metsähallituksen talousmetsiin sijoitettaville Natura-alueille laaditaan hoito- ja käyttösuunnitelma osana Metsähallituksen metsäsuunnittelua. Suunnitelmien tulee täyttää työryhmän esittämät minimivaatimukset.

Metsähallitus kehittää valtionmailla alue-ekologisia suunnitelmia siten, että ne otavat huomioon Natura 2000 -alueiden suojeluperusteiden säilyttämisen.

6.2.6 Vesialueet ja saaristo

Vedenalaiseen luontoon ja muuhun vesialueisiin liittyvien Natura 2000 -luontoarvojen turvaaminen on monitahoinen ja laaja toimijakenttää koskeva tehtävä. Suunnittelujärjestelmän pitäisi pystyä yhdistämään mm. vedenlaatuun ja siihen vaikuttavaan valuma-alueeseen, vesialueiden ja rantojen käyttöön sekä luontotyyppejen ja lajien suojeluun liittyviä kysymyksiä. Käytännössä tällaista suunnittelujärjestelmää ei ole olemassa. Eri toimijatahojen yhteistyön edistämiseen tähtäävillä hankkeilla on kuitenkin saavutettavissa vastaavia tavoitteita.

Merialueet

Metsähallitus on vuonna 2001 selvittänyt luonnonsuojelun tehtäviä ja toimintaa merialueilla. Meren ja saariston luonnonsuojelukohteet muodostavat lähes yhtenäisen vyön Perämereltä Itäiselle Suomenlahdelle. Alueet jakautuvat noin 60 rannikko- ja saaristokunnan alueille ja edelleen noin 200 maarekisterikylän alueelle. Saaristossa kylät ovat perinteisesti hyvin järjestäytyneitä, mikä liittyy niiden tehtäviin esimerkiksi yhteisten kalastus- ja laidunnusalueiden käytöstä päätettäessä.

Saariston luonnonsuojelukohteiden pituus ja vyöhykemäisyys edellyttää, että niiden opastus, virkistyksen ja matkailun ohjaus sekä palveluvarustus suunnitellaan yhtenäisesti maakunnittain. Tällöin voidaan tarkastella kokonaisuutena Metsähallituksen hallinnoimia alueita, suojeluhjelma-alueita, yksityisten omistamia luonnonsuojelualueita ja suojeluvarauksiin kuulumattomia alueita. Maakuntatasolla voidaan parhaiten suunnitella EU-hankkeita ja saada aikaa toimiva yhteistyö alueviranomaisten sekä eri intressitahojen kesken. Sen sijaan alueen asukkaiden ja maanomistajien osallistaminen edellyttää suunnittelua kunta- ja kylätasolla. Tämä on myös luonteva taso tehdä yksityiskohtaisemmat suunnitelmat, jotka koskevat alueiden hoitoa, merkintää, huoltoa, valvontaa jne. Metsähallituksen merialueita koskevan kehittämishankkeen suositusten pohjalta työryhmä ehdottaa meri- ja saaristoalueilla olevien Natura 2000 -alueille tarvittaessa kaksitasoista suunnittelua:

Laajoja merialueita käsittävillä Natura 2000 -alueille laaditaan tarvittaessa maakunta- tai kuntatasolla suunnitelmat eri tahojen yhteistyönä.

Nämä suunnitelmat laadittaisiin alueellisten ympäristökeskusten, maakunnallisten liittojen, Metsähallituksen, kuntien, virkistysalueyhdistysten, merenkulkuviranomaisten ym. intressi- ja asiantuntijatahojen yhteistyönä. Menetelmää olisi hyvä kokeilla ja kehittää esim. LIFE-rahoituksen tuella toteutettavana pilottihankkeena. Tarkempi alueiden hoidon ja käytön suunnittelu tehtäisiin normaalin aluekohtaisen suunnittelun yhteydessä.

Oleennaista on Natura 2000 -suojeluperusteiden sijainnin selvittäminen ja niiden turvaamiseen liittyvät suositukset, kytkentä saariston kehittämiseen ja EU-hankkeiden suunnitteluun ja koordinointiin, yhteistyöviranomaisten ja muiden aluetaison intressitahojen yhteistyö, opastuksen ja palveluvarustuksen yleissuunnittelu, kävijäseuranta, virkistyksen ja matkailun ohjaus.

Näillä suunnitteluhankkeilla voi olla yhtymäkohtia myös mahdollisiin meneillään oleviin maankäyttö- ja rakennuslain mukaisten maakuntakaavojen tai yleiskaavojen laadintaprosesseihin.

Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmaa laadittaessa HELCOMin BSPA-verkoston ehdotettavien alueiden osalta tulee ottaa huomioon HELCOMin niitä koskevat suositukset alueiden suojelusta ja käytöstä. Muilla merialueen Natura 2000 -alueilla suunnittelussa noudatetaan myös HELCOMin saaristoalueiden matkailukäytön ohjausta koskevaa suositusta.

Sisävesistöt

Vesiensuojelun alueellista suunnittelua on tehty viranomaisten ja toimijoiden väliseen ohjelmaan perustuvien vapaaehtoisin keinoin, joilla on pyritty sovittamaan yhteen erilaisia vesien käyttömuotoja. Laajoja joki- tai järvesistöjä käsittävät Natura 2000 -alueet voivat ulottua useiden kuntien alueille ja niillä voi olla yhtymäkohtia hyvin monenlaisiin toimintoihin. Vesiensuojelun yleissuunnitelma voisi eräissä tapauksissa olla sopiva keino Natura 2000 -alueen hoitoa ja käyttöä varten. Erityisesti laajat vesilain keinoin toteutettavaksi tarkoitetut vesialueet ja jokivesistöt, joissa suojelun tavoitteet voidaan saavuttaa veden laatu säilyttämällä, voivat olla kysymykseen tulevia kohteita. Suositusluonteisena nämä suunnitelmat lähinnä ohjaisivat lupamenettelyjä ja hallinnollisia päätöksiä.

Valuma-aluetta ja itse vesistöäkin koskevia yleissuunnitelman toimenpidesuosituksia saattaa olla kuitenkin tarpeen tehostaa myös muun maankäytön suunnittelun keinoin, kuten kaavamääräyksiin. Veden laadun säilyttäminen tai parantaminen saattaa edellyttää myös maatalouden ympäristötuen ja ympäristöpainotteisen metsäsuunnittelun kohdistamista valuma-alueelle.

Ongelmana on, että käytännössä tällä hetkellä tämän tyyppisiä vesiensuojelun yleissuunnitelmia ei enää ole tekeillä. Vesipuitedirektiivin mukaisten suunnittelu- ja järjestelmien kehittämisessä tulisi ottaa huomioon Natura 2000 -verkoston alueiden suojeluperusteiden turvaamistarpeet ottaen samalla huomioon myös sidosryhmien osallistamiseen liittyvät tarpeet.

Vesipuitedirektiivin mukaan vesienhoitoalueen (= vesipiirin) hoitosuunnitelmaa varten on määritettävä vesienhoitoalueen suojelualueet ja arvioitava niiden tila. Suojelualueita ovat mm. sellaiset elinympäristön tai lajien suojeluun määritellyt alueet, joiden suojelun kannalta veden tilan ylläpito ja parantaminen ovat tärkeitä tekijöitä. Vesipuitedirektiivin keskeisenä tavoitteena on saavuttaa pinta- ja pohjavesien hyvä tila vuoteen 2015 mennessä. Pintavesille, pohjavesille ja suojelualueille asetettujen yleisten ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi on tarvittaessa laadittava erityisiä toimenpideohjelmaa.

Vesipuitedirektiivin tarkoittamia hoitosuunnitelmia laadittaessa huolehditaan siitä, että keskeiset Natura 2000 -verkoston alueet tulevat huomioon otetuiksi vesienhoitoalueen suojelualueina. Suojelualueiden suojeluperusteet ja suotuisan suojelutason säilyminen turvataan laatimalla erityisiä Natura 2000 -suojeluarvot turvaavia toimenpideohjelmaa.

6.2.7 Muu suunnittelu

Life Luonto- ja Life Ympäristörahastoista on rahoitettu useita Natura 2000 -alueiden hoitoon ja käyttöön liittyviä hankkeita, joihin on sisältynyt myös eri tasoista suunnittelua. Tämän tyyppisistä hankkeista mielenkiintoisimpia ovat olleet ne, joissa on pyritty eräänlaisen yleissuunnitelman puitteissa yhdistämään eri alojen suunnitteluinstrumentteja saman aikaiseen työskentelyyn. Näin voidaan parhaimmillaan luoda eri sektoreiden yhteistyötä tehostava toimijaverkko, jonka toiminnan yhteisvaikutukset voivat olla huomattavasti merkittävämmät kuin erillisten osahankkeiden.

Esimerkiksi näistä sopii meneillään oleva Karjaanjoen valuma-alueen kattava Life Ympäristö- hanke, jonka tavoitteina ovat vesiluonnon tilan säilyttäminen ja parantaminen, monimuotoisuuden ja ekosysteemien turvaaminen ja vesistön kestävä käytön kehittäminen. Projektialueeseen sisältyy itse Karjaanjoen lisäksi suuri joukko erillisiä Natura 2000 -alueita. Hankkeessa on 33 yhteistyötahoa, erityisesti alueen kunnilta mukana on suuri panostus. Suunnitteluun kytketään lisäksi mukaan yrityksiä, käyttäjiä ja asukkaita. Hanke jakautuu seitsemään osahankkeeseen: 1)

Virtavesien entisöinti, 2) Lohjanjärven käyttöarvon parantaminen, 3) Mustionjokilaakson osayleiskaava, 4) Peltoviljelyn huuhtoutumien vähentäminen, 5) Metsätalouden vesiensuojelu osaksi metsäsuunnittelua, 6) Karjaanjoen kestävä virkistyskäyttö, sekä 7) Seuranta. Natura 2000-verkoston tavoitteita hanke palvelee yleisellä tasolla siten, että alueen suojeluarvojen säilyminen on lähtökohtana.

Life Luonto -rahoituksella on myös toteutunut tai toteutumassa useita hankkeita, joista on saatavissa kokemuksia laaja-alaisesta hoidon ja käytön suunnittelusta. Esimerkiksi Lammin ja Padasjoen kunnissa sijaitsevan Evon Natura 2000 -alueen hoitoa ja käyttöä varten on kesällä 2002 käynnistynyt Life Luonto -hanke, jonka tavoitteena on koota yhteen useiden meneillään olevien suunnitelmien tuloksia ja löytää yhteisesti sovitut keinot metsälailla toteutettavien alueiden metsien hoidolle ja käytölle. Kyseisen Natura 2000 -alueen suojelu on tarkoitus toteuttaa luonnonsuojelulain (valtion maiden suojelualueet, rantojensuojeluohjelman alueet), ulkoilulain (valtion retkeilyalue) ja metsälain (suojeluohjelmien ja retkeilyalueen ulkopuoliset alueet) keinoin. Alueen hoidon ja käytön järjestämiseksi on parhaillaan käynnissä useita erilaisia hankkeita: Valtion mailla sijaitsevan Evon retkeilyalueen käyttöä varten Metsähallitus laatii parhaillaan Natura-arvot huomioon ottavaa hoito- ja käyttösuunnitelmaa, Hämeen ammattikorkeakoulun Evon metsäoppilaitoksen sekä riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen Evon yksikön hallinnoimille koulutus- ja tutkimuskäytössä oleville alueille laaditaan puolestaan yleiskaavaa.

Metsähallitus on valmistellut (yhdessä Etelä-Savon ympäristökeskuksen, Maailman Luonnon Säätien, Etelä-Savon maanmittaustoimiston, Mikkelin kalatalouskeskuksen, Etelä-Karjalan luonnonsuojelupiirin, kreikkalaisen munkkihyljeyhdistyksen ja Viron Luonnon Säätien kanssa) Life Luonto-hanketta "Saimaannorpan suojelu Suomen Natura 2000 -alueilla", jonka tavoitteena on lisätä ihmisten tietoisuutta norpan elintavoista ja uhkatekijöistä ja sitä kautta vähentää ihmistoiminnasta aiheutuvaa norpan häirintää ja kuolleisuutta. Saimaannorppa on eräs maailman uhanalaisimmista hylkeistä. Suotuisan suojelun tason saavuttamisen tavoitteena on nostaa norppakannan koko nykyisestä 250 yksilöstä noin 400 eläimeen. Natura-alueiden hoidon ja käytön suunnittelu on avainasemassa norpan esiintymisalueiden turvaamisessa. Saimaannorpan suojelemiseksi sen elinpiirin Natura 2000 -alueille tulisi laatia hoito- ja käyttösuunnitelmat laajasti osallistaen mahdollisimman pian.

Lisätietoja muista LIFE-hankkeista on saatavissa mm. ympäristöhallinnon verkkosivuilta.

Useiden eri sektoreilla toteutettavien kehityshankkeiden kytkeminen saman aikaiseen tarkasteluun Natura 2000 -alueiden turvaamisen näkökulmasta voi tuoda merkittäviä synergiahyötyjä, mikä tulisi mahdollisuuksien mukaan hyödyntää.

6.3 Aluekohtaisten suunnitelmien sisältö

Suunnitelmat voivat olla eri tasoisia ja sisältää alueiden ominaispiirteistä ja käytön luonteesta johtuen hyvinkin erilaisia elementtejä. Niiden sisältö ja laajuus määräytyvät aluekohtaisten tarpeiden pohjalta. Suunnittelutarvetta määrittelevät Natura 2000-verkoston kannalta ensisijaisesti luonnonarvojen turvaamisen tarpeet. Joillakin alueilla varsinaista suunnittelua ei tarvita lainkaan ja toisissa tapauksissa riittävä suunnittelun taso saavutetaan sillä, että Natura 2000-verkoston suojeluarvojen turvaamistarpeet otetaan huomioon jonkin muun laajemman kehityssuunnitelman tai alueellisen hoidon ja käytön yleissuunnitelman yhteydessä. Yksityiskohtaista toimenpiteiden suunnittelua edellyttävillä kohteilla taas aluekohtaiset suunnitelmat ovat tarpeen. Lisäksi yksityiskohtaiset esim. luonnonhoitoon tai ennallistamiseen liittyvät toimenpidesuunnitelmat voivat edellyttää vielä erikseen tehtävää tarkempaa suunnittelua.

Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelmissa tulee selvittää alueen nykytila ja käyttö, suojelun ja käytön tavoitteet, esittää suojeluun ja käytön ohjaukseen tarvittavat toimenpiteet ja suunnitelma niiden toteuttamisesta sekä siihen osoitettavista resursseista sekä seurannasta sekä arvioida suunnitelman vaikutukset.

1. Nykytilanselvitys:
 - a) **Luontotyytit ja lajit:** Alueen suojelun perusteena olevat luontotyytit ja lajit kartoitetaan ja esitetään luetteloina (pinta-alat, runsaus ja edustavuus) ja karttoina. Tiedot tallennetaan valtakunnallisiin paikkatietojärjestelmiin.
 - b) **Käyttö:** Kuvataan ne käyttömuodot, jotka ovat merkityksellisiä alueen suojeluperusteiden säilyttämisen kannalta.
2. **Suojelun ja käytön tavoitteet:** Hoidon ja käytön tavoitteet määritellään alueen suojeluperusteiden pohjalta. Alueen käytön tavoitteet mitoitetaan suojelutavoitteet huomioon ottaen ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävällä tavalla.
3. **Toimenpiteet ja käytön ohjaus:** Esitetään suojeluperusteiden säilyttämiseksi tai ennallistamiseksi tarvittavat toimenpiteet. Esitetään alueen muuta käyttöä ja sen kehittämistä koskevat toimenpiteet. Tarvittaessa voidaan esittää luonnonarvoja turvaavia suosituksia myös ympäröivälle maankäytölle. Toimenpiteet kuvataan sillä tarkkuudella, että niiden vaikutusta luontoon voidaan arvioida.
4. **Toteuttaminen:** Esitetään toteuttamisen aikataulu, vastuutahot, toteuttamista pa, henkilöresurssit ja kustannusarvio sekä investointien että jatkuvien hoito-toimien osalta.
5. **Seuranta:** Esitetään menetelmät, joiden avulla voidaan seurata suojeltavien luontotyyppien ja lajien suojelun tasoa. Seurannassa tukeudutaan valtakunnallisiin Natura-seurantoihin, joita täydennetään aluekohtaisella ja toimenpidekohtaisella seurannalla.
6. **Suunnitelman vaikutusten arviointi:** Tehdään arviointi suunniteltujen toimenpiteiden vaikutuksesta suojeltavien luontotyyppien ja lajien elinympäristöjen tilaan. Natura 2000 -alueisiin kohdistuviin suunnitelmiin tai hankkeisiin on säännönmukaisesti sisällyttävä harkinta Natura-vaikutusten arvioinnin tarpeellisuudesta. Vaikutukset on arvioitava, mikäli hanke tai suunnitelma todennäköisesti vaikuttaisi merkittävästi alueen suojelutavoitteisiin. Tämä koskee myös alueiden hoitoon ja käyttöön liittyviä suunnitelmia ja hankkeita, vaikka niiden tarkoituksena olisi pelkästään parantaa alueiden suojeluun liittyviä olosuhteita tai edistää alueiden hoitoa ja ennallistamista. Tämä on perusteltua erityisesti sen vuoksi, että monien Natura 2000 -alueiden suojeluperusteiden kirjo on laaja ja yhden tekijän yksipuolinen suosiminen voi olla haitallista muille suojeluarvoille.

Suojelutavoitteet voivat toisinaan olla keskenään ristikkäisiä esim. siten, että SCI/SPA-alueilla linnuston kannalta tarpeelliset kunnostukset, kuten vedenpinnan nostot, voivat olla jollekin luontodirektiivin luontotyyppille epäedullisia. Ennallistamisen, kunnostuksen ja myös hoidon suunnittelun yhteydessä on Natura 2000 -alueilla arvioitava vahinkoriskien ohella toimien mahdolliset vaikutukset kaikkiin kyseisen alueen verkostoon valinnan perusteena oleviin suojelutavoitteisiin.

Toimenpidealueiden luontoarvot on selvitettävä riittävän tarkasti, jotta suojelun perusteena olevia luontoarvoja ei heikennetä. Kun luontoarvot ovat tiedossa, riskien mahdollisimman huolellinen arvioiminen ja välttäminen osana toimenpidesuunnitelmaa kattaa yleensä riittävästi Natura 2000 -alueelta edellytettävän vaikutusten arvioinnin ja varmistaa, ettei toiminta merkittävästi heikennä alueen valinnan perusteena olevia luontoarvoja.

Ainakin pitemmällä aikavälillä ennallistamisen, kunnostuksen tai hoidon tarkoitus on luonnollisesti turvata tai lisätä alueelle ominaisia ja toivottavia luontoar-

voja. Tavoitteeksi asetettu lopputulos on tarpeen kuvata toimenpidesuunnitelman Natura 2000 -arvioinnin yhteydessä, jotta vaikutuksia pystytään arvioimaan.

Aina ei huolellisella suunnittelullakaan pystytä välttämään ristiriitatilannetta, jossa jokin luontotyyppi tai laji kärsii toisen luontotyypin tai lajin hyväksi suunnitelluista toimenpiteistä. Tällöin on selkeästi esitettävä, mihin päätös toimenpiteiden toteuttamisesta perustuu. Tietyn luontotyypin tai lajin suosiminen tietyllä Natura 2000 -alueella voi perustua esimerkiksi kyseisen luontotyypin tai lajin harvinaisuuteen, nykyiseen edustavuuteen tai toimenpiteiden avulla todennäköisesti saavutettavaan edustavuuteen. Tärkeä priorisoinnin peruste on myös se, kuinka merkittävä luontotyyppi tai lajin esiintymä on osana laajempaa esiintymäverkostoa, ja mikä on kyseisen Natura 2000 -alueen suojelun ensisijainen tavoite, ts. minkä luonnonarvojen perusteella alue on valittu Natura 2000 -verkostoon.

Ennallistamisen, kunnostuksen ja hoidon suunnittelussa otetaan huomioon kaikki kyseisen Natura 2000 -alueen suojeluperusteina olevat luontoarvot. Toimenpiteitä voidaan kuitenkin perustelluista syistä toteuttaa, vaikka ne jossain määrin muuttaisivat joitakin luontoarvoja, jotka ovat kyseisellä alueella suojelutavoitteiden kannalta vähemmän tärkeitä.

6.4 Aluekohtaiseen suunnitteluprosessiin liittyvät suositukset

6.4.1 Aikataulu ja organisointi

Hoito- ja käyttösuunnitelmat on hyvä laatia ohjelmoituina projekteina, joilla on vastuullinen vetäjä. Hänellä voi olla tarvittaessa apunaan eri tahojen asiantuntijoita ja asianosaisista nimetty projektiryhmä. Projektiryhmään tulisi kuulua ympäristöhallinnon edustaja. Suunnitteluhankkeesta laaditaan projektisuunnitelma. Projektisuunnitelman osana laaditaan suunnitelma osallistamisesta ja tiedottamisesta.

Eräissä tilanteissa voi olla perusteltua käynnistää hoito- ja käyttösuunnitelmien tekeminen jo ennen suojelupäätöksiä tai ennen kuin tehdään yksityisten kanssa sopimuksia alueen suojelemisesta. Suomessahan on yleensä laadittu luonnonsuojelulain mukainen hoito- ja käyttösuunnitelma vasta sitten, kun alue on jo hankittu valtiolle ja perustettu suojelualueeksi päätöksellä tai säädöksellä. Tältä osin lähempänä direktiivin tavoitteita on ennakolta tehtävä vuorovaikutteinen suunnittelu, jolla samalla valmistellaan suojelualan perustamispäätöstä. Hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen heti aluksi voi myös edistää maanomistajien tasapuolista kohtelua ja hälventää ennakkoluuloja sekä selventää suojeluun ehkä liittyviä vääriä tietoja, mikä voisi osaltaan helpottaa suojelun suunnittelua ja toteutusta yksityisillä alueilla.

Hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen suositellaan toteutettavaksi ohjelmoituna projektina. Suunnittelun tulisi käynnistyä aikaisessa vaiheessa, eikä sitä tulisi kytkeä ainoastaan jo toteutettujen suojelualan suunnitteluun.

6.4.2 Osallistaminen

Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueiden suunnittelun yhtenä keskeisenä periaatteena on kansalaisten ja sidosryhmien kuuleminen ja osallistaminen suunnitteluun. Osallistamisen tavoitteet voidaan kirjata seuraavasti:

1. **Informoida** maanomistajia, kansalaisia ja sidosryhmiä suunnittelusta ja sen tavoitteista.
2. Saada tavoitteille ja suunnitelmalle **mahdollisimman laaja hyväksyntä**.

3. **Vähentää ristiriitoja** alueen käyttäjäryhmien välillä.
4. Saada paikallista **tietoa, taitoa ja näkemyksiä** pohjaksi ratkaisuille.
5. Luoda **pysyvä yhteistyö** maanomistajien, viranomaisten, muiden toimijoiden ja yhteiskunnan välille.

Sidosryhmät ovat aina aluekohtaisia. Osallisten piiri saattaa olla joskus hankalasti määritettävissä. Erityisesti vesistöalueilla joudutaan osallisten piiriä tarkastelemaan suunnitelman vaikutusalueen määrittelyn kautta.

Osallistamisen menetelmät täytyy myös päättää hankekohtaisesti. Se on syytä tehdä osana projektisuunnitelmaa maankäyttö- ja rakennuslain hengen mukaisesti. Osallistamisessa voidaan noudattaa esimerkiksi Metsähallituksen julkaisemaa Osallistavan suunnittelun opasta. Seuraavia menetelmiä suositellaan käytettäväksi:

1. **Yleisötilaisuudet** sopivat lähinnä tietojen keräämiseen ja yleisön informointiin. Koska ne ovat työläitä järjestettäviä, niitä tulee käyttää harkitusti. Suunnitteluhanke on hyvä aloittaa yleisötilaisuudella.
2. **Kirjallisella kyselyllä** voidaan kerätä mielipiteitä ja tietoja alueesta. Samalla voidaan kertoa suunnittelun aloituksesta ja tavoitteista. Vastausprosentti saattaa jäädä alhaiseksi, jos asia ei ole erityisen tärkeä ja ajankohtainen. Kysely soveltuu lähinnä hankkeisiin, joissa sidosryhmät on helppo rajata maantieteellisesti tai joissa on käytettävissä valmis osoitteisto sidosryhmistä ja asiakkaista.
3. **Internet-sivuja** voidaan käyttää yleisön tavoittamiseen suunnitelmasta tiedottamista ja palautteen keräämistä varten. Menetelmä soveltuu lähinnä laajoihin hankkeisiin, joilla on laajaa yleistä mielenkiintoa (esimerkiksi kansallispuistojen ja erämaiden hoito- ja käyttösuunnitelmat). Näissä hankkeissa on syytä perustaa suunnitteluhankkeen oma verkkosivu.
4. **Kahdenkeskinen työskentely** on usein osallistamisen kannalta tehokkainta. Se mahdollistaa yhteisen, tavoitteellisen ongelmien ratkomisen sidosryhmien edustajien kanssa. On tärkeätä, että kaikkia sidosryhmiä kohdellaan tasapuolisesti. Tämän tyyppinen työskentely soveltuu kaikkiin suunnitelmiin ja se saattaa riittää ainoaksi menetelmäksi pienissä hankkeissa.
5. Suunnittelun tueksi voidaan perustaa **yhteistyöryhmä**, johon kutsutaan jäsenet kaikista merkittävistä sidosryhmistä. Työryhmällä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa suunnittelun tavoitteisiin alusta lähtien. Yhteistyöryhmä tarjoaa eri eturyhmille mahdollisuuden neuvotella keskenään.
6. Suunnitteluprojektille voidaan nimetä **ohjausryhmä**. Näin kannattaa tehdä laajoissa hankkeissa. Ulkopuolinen rahoittaja (esimerkiksi EU:n Life Luonto -rahoisto) saattaa edellyttää tällaista ohjausryhmää. Mikäli suojelualueella on virallinen neuvottelukunta, se voi toimia suunnitteluhankkeen ohjausryhmänä.
7. Virallinen **lausuntokierros** on pakollinen viranomaisten vahvistamisessa suunnitelmissa. Se tulee järjestää, mikäli suunnitelmalla on paikallista laajempaa merkitystä. Lausuntopyyntö suunnataan kaikille paikallisille ja alueellisille sidosryhmille. Lausunnoista, vastauksista niihin sekä niiden vaikutuksista laaditaan suunnitelman liitteeksi tiivistelmä.

Osallistamisen tulee jatkua koko suunnitteluprosessin ajan. Tavoitteet ja menetelmän vaihtelevat eri vaiheissa. Suunnittelua aloitettaessa pyritään tiedottamaan asiasta sidosryhmille ja yleisölle. Hyvää sidosryhmäyhteistyötä on tehtävä erityisesti tavoitteita asetettaessa ja maankäyttöä ja toimenpiteitä suunniteltaessa.

Osallistamiseen liittyy aina avoin tiedotus suunnittelun tavoitteista, etenemisestä ja tuloksista. Myös tiedottaminen on syytä suunnitella etukäteen osana projektisuunnitelmaa. Tiedottamiseen kuuluu myös suunnitelmien julkaiseminen ja arkistointi. Niillä varmistetaan suunnitelmien ja niiden sisältämien tietojen säilyminen ja saavutettavuus myös muille tiedon tarvitsijoille.

Ympäristöviranomaisten tai muiden julkisyhteisöjen laatimia hoito- ja käyttösuunnitelmia koskee Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621 / 1999). Sen mukaan suunnitelmat ovat julkisia asiakirjoja. Osa suunnitelmien sisältämästä tiedosta voi olla kuitenkin luonnonsuojellisuudesta syistä salassa pidettävää. Lain 24 §:n

1 momentin 14 kohdan mukaan "Salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä, asiakirjat, jotka sisältävät tietoja uhanalaisista eläin- tai kasvilajeista tai arvokkaiden luonnonalueiden suojelusta, jos tiedon antaminen niistä vaarantaisi kysymyksessä olevan eläin- tai kasvilajin tai alueen suojelun." Natura 2000 -tietokannasta on eräiden keräilyn tai vainon kohteina olevien lajien tiedot suojattu. Näiden lajien osalta on myös suunnittelun ja siinä laadittavien asiakirjojen yhteydessä tarvittaessa huolehdittava siitä, ettei näiden tietojen saatavuus vaaranna kyseessä olevien lajien tai alueiden suojelua. Ympäristöviranomaisen tehtävänä on määrittellä, onko tällainen suojaustarve yksittäistapauksessa olemassa. Suunnitelma-asiakirjaan on myös merkittävä, miltä osin se sisältää salassa pidettäviä tietoja.

Eri alueille laadituista suunnitelmista voi olla hyötyä myös muiden alueiden suunnittelussa. Työryhmä ehdottaa, että suunnitelmat voitaisiin mahdollisimman laajasti saattaa esim. internetin välityksellä kaikkien kiinnostuneiden saataville. Soveliain paikka näille olisivat ympäristöhallinnon verkkosivut, johon keskitettäisiin myös suunnittelua koskevat ohjeet. Alueiden luontoarvoja koskevien tietojen saatavuus tulisi myös olla vapaata eri sektoriviranomaisten, erityisesti metsä- ja ympäristöviranomaisten kesken.

Osallistaminen on toteutettava suunnitelmallisesti, kyseisen alueen olosuhteiden ja sidosryhmien tarpeiden mukaisesti. Hoidon ja käytön suunnittelusta tiedotetaan avoimesti ja suunnittelussa noudatetaan julkisuusperiaatetta prosessin alusta alkaen.

6.4.3 Vahvistamismenettely

Suunnitelman vahvistamisen tavoitteena on antaa ympäristöviranomaiselle mahdollisuus kontrolloida, täyttääkö suunnitelma Natura 2000 -alueen suunnittelulle asetetut vaatimukset.

Kuten edellä on todettu, suuri osa Natura 2000 -alueille laadittavista suunnitelmista perustuu säädöksiin. Kansallispuistoille on sen viranomaisen tai laitoksen, jonka hallinnassa alue on, laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma. Suunnitelman vahvistaa ympäristöministeriö. Erämaa-alueiden suunnittelusta vastaa Metsähallitus ja suunnitelmat vahvistaa ympäristöministeriö. Valtion retkeilyalueiden suunnittelu on samaten Metsähallituksen vastuulla ja se myös vahvistaa suunnitelmat. Näihin menettelyihin työryhmä ei katso tarpeelliseksi esittää muutoksia.

Luonnonpuistoille ja muille valtion omistamille luonnonsuojelualueille voidaan laatia hoito- ja käyttösuunnitelma. Nykylainsäädännön mukaan myös näiden vahvistaminen on ympäristöministeriön tehtävä. Suunnitelmien suuren määrän ja vahvistamismenettelyistä seuraavan aikaviiveen välttämiseksi työryhmä ehdottaa vahvistamismenettelyn yksinkertaistamista. Suunnitelmien vahvistaminen voitaisiin antaa Metsähallituksen ja Metsäntutkimuslaitoksen kyseessä ollen saman viranomaisen tehtäväksi, jonka hallinnassa kyseinen suojelualue on. Säännönmukaisesti näiden suunnitelmien vahvistamispäätöstä kuitenkin edeltäisi alueellisen ympäristökeskuksen lausunto. Muiden viranomaisten hallinnassa olevien suojelualueiden suunnitelmat vahvistaisi alueellinen ympäristökeskus.

Metsähallituksen tai Metsäntutkimuslaitoksen hallinnassa olevien luonnonpuistojen ja muiden valtion luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat vahvistaa ympäristöministeriön sijasta se viranomainen, jonka hallinnassa suojelualue on. Muiden viranomaisten hallinnassa olevien suojelualueiden suunnitelmat vahvistaa alueellinen ympäristökeskus.

Yksityisten suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien vahvistamismenettelyä ei ole säädöksiä, mutta useimmiten alueen perustamispäätökseen sisältyvissä rauhoitusmääräyksissä hyväksyminen on määrätty alueellisen ympäristökeskuksen tehtäväksi. Tämä käytäntö on toimiva ja sen vakiinnuttaminen kaikkiin Natura 2000-verkoston yksityisiin suojelualueisiin on perusteltua uusia alueita perustettaessa tai rauhoitusmääräysten uusimisen ollessa jostain syystä ajankohtaista.

Yksityisten suojelualueiden rauhoitusmääräyksissä hoito- ja käyttösuunnitelmi-enhyväksyminen osoitetaan alueellisen ympäristökeskuksen tehtäväksi.

Muun tyyppisiin Natura 2000 -alueisiin kohdistuvien suunnitelmia saattavat laatia monet toimijatahot, kuten kunnat, maanomistajat tai eri sektoriviranomaiset tai järjestöt. Osaan tällaisista suunnitelmista voi liittyä myös muuhun lainsäädäntöön perustuvia vahvistusmenettelyjä.

Työryhmä katsoo, että näiden vahvistamismenettelyjä ei ole tarkoituksenmukaista monimutkaistaa esim. luomalla niille omat ympäristöviranomaisessa tapahtuvat vahvistamismenettelynsä. Jotta alueiden suojelunäkökohtiin liittyvät seikat tulisivat huomioon otetuksi, esitetään kuitenkin pääsäännöksi, että kaikista tällaisista suunnitelmista pyydetäisiin alueellisen ympäristökeskuksen lausunto. Se voi usein olla tarpeen jo lakisääteisesti Natura-vaikutusten arviointia koskevien LSL 10. luvun säännösten vuoksi. Muutenkin tulisi myös näissä suunnitelmissa pyrkiä hankkimaan keskeisten toimijatahojen ja järjestöjen lausunnot suunnitelmista. Jo suunnitelmien laadintavaiheeseen on hyödyllistä esim. ohjausryhmien tai neuvottelumenettelyjen avulla varmistaa suunnittelussa tarvittavien tietojen ja asiantuntemuksen saatavuus.

Natura 2000 -alueille laadittavista hoito- ja käyttösuunnitelmista suositellaan aina pyydetäväksi alueellisen ympäristökeskuksen lausunto.

Vaikka suunnitelmaan ei liittyisikään mitään varsinaista vahvistusmenettelyä, voidaan arvioida myös tällaisten suositusluonteisten suunnitelmien osaltaan edistävän alueiden suojelun ja kestäväen käytön järjestämistä, mikäli suunnitteluprosesseissa on varmistettu laaja yhteistoiminta eri asiantuntija- ja toimijatahojen kanssa. Hoito- ja käyttösuunnitelman tehtävänä ei ole korvata toiminnan edellyttämässä lupamenettelyissä tarvittavia selvityksiä ja vaikutusten arviointeja, mutta se voi helpottaa niiden laatimista. Suunnittelun yhteydessä kootut tiedot ovat käytettävissä lupamenettelyjen pohjatiedoksi ja suunnitelmissa esitetyt toimintamallit antavat tietoa siitä millaiset toiminnat ovat suojeluperusteiden säilyttämisen kannalta ongelmattomia ja mitkä mahdollisesti voivat vaatia lisäselvityksiä.

6.5 Perustietojen kokoaminen ja ylläpito

Yhtenäisten perustietojen kokoaminen luontotyypeistä ja lajien elinympäristöistä kaikilta Natura 2000 -alueilta. Suunnittelun, hankkeiden vaikutusten arvioinnin, seurannan ja raportoinnin pohjaksi tarvitaan entistä tarkempaa tietoa luontotyyppien ja lajien elinympäristöjen sijainnista Natura 2000 -alueilla. Metsähallituksen, alueellisten ympäristökeskusten ja Metsäntutkimuslaitoksen on tarpeen inventoida Natura 2000 -alueiden luontotyyppit ja lajien elinympäristöt yhtenäisin menetelmin. Työssä tarvitaan Suomen ympäristökeskuksen asiantuntijaohjausta, jotta tulokset ja menetelmät ovat mahdollisimman yhtenäisiä ja vertailukelpoisia.

Kertyvien paikka- ja ominaisuustietojen tallennusta ja myöhempää päivitystä varten on luotava valtakunnallinen tietojärjestelmä, johon alueelliset ympäristökes-

kukset voivat tallentaa luontotyyppi- ja lajitiedot ja johon myös Metsähallituksen tuottama tieto on siirrettävissä. Tietojärjestelmän tarve tulee ottaa huomioon ympäristöministeriön asettaman Luonnonsuojelun tietojärjestelmien koordinaatioryhmän työssä. Tietojärjestelmän toteuttamisesta vastaisi Suomen ympäristökeskus. Inventointi- ja tietojärjestelmätehtäviin tarvitaan erillisrahoitus.

Ajantasaisia ja luotettavia tietoja luontotyypeistä ja lajeista ja niiden sijainnista tarvitaan paitsi hoidon ja käytön suunnittelun pohjatiedoksi, myös erilaisia hankearviointeja varten. Sen vuoksi inventoinnit on tärkeää käynnistää mahdollisimman pian, ja tietoja tarvitaan pikaisesti erityisesti niiltä Natura 2000 -alueilta, joille ei muodosteta luonnonsuojelualueita. Suunnittelun tarpeiden kannalta perustietojen kokoamisen tulisi olla valmiina vuoteen 2007 mennessä. Metsähallituksessa vuonna 2002 käynnistetyn luontotyyppi-inventoinnin kokemuksia ja aineistoa voidaan käyttää hyväksi sekä inventointien että tietojärjestelmän suunnittelussa. Tietojen käsittelyä varten tarvittava ympäristöhallinnon tietojärjestelmä tulee saada käyttöön vuoden 2004 aikana.

Perustietojen keräys on järkevää toteuttaa Natura 2000 -aluekohtaisesti, vaikka osaa alueesta hallinnoisi Metsähallitus ja osaa jokin muu tahon. Natura 2000 -alueiden inventointi on kiireellistä, mutta suotuisan suojelutason arviointia varten luontotyyppi- ja lajitietoja tarvitaan jatkossa myös Natura 2000 -alueiden ulkopuolelta, jotta kokonaistilanne saadaan tietoon.

Kaikkien Natura 2000 -alueiden luontotyyppi- ja lajitiedot inventoidaan yhtenäisin menetelmin vuoteen 2007 mennessä. Tietojen tallennusta ja päivitystä varten Suomen ympäristökeskus luo vuoden 2004 aikana valtakunnallisen tietojärjestelmän, jonka kehittämisessä otetaan huomioon olemassa oleva Metsähallituksen järjestelmä ja aineisto.

Tietojen saatavuus ja ylläpito. Natura 2000 -alueiden luontoarvoja koskevien tietojen saatavuuden tulisi olla vapaata eri sektoriviranomaisten, erityisesti metsä- ja ympäristöviranomaisten kesken.

Tietojen muuttamistarve. Natura 2000 -tietokannan luontotyyppien ja lajeja koskevien tietojen muuttamiselle on jatkossa ilmeistä tarvetta. Tarpeelle on kolme syytä: tiedot tarkentuvat järjestelmällisten inventointien tuloksena, luontotyyppien ja lajien esiintymät muuttuvat ajan myötä luontaisesti, ja ennallistamis- ja hoitotoimet voivat muuttaa tilannetta myös luontaista kehitystä nopeammin. Tietojen ajan tasalla pitoa varten olisi tarkoituksenmukaista, että tietojen muuttaminen olisi tehtävissä nykyistä alemman tasoilla päätöksillä. Nykyisen luonnonsuojelulain mukaan Natura 2000 -verkostoa koskevat päätökset tehdään valtioneuvoston yleisistunnossa. Vireillä olevassa luonnonsuojelulain uudistuksessa tämä päätöksenteko on ehdotettu siirrettäväksi ympäristöministeriölle. Päätöksentekoa edeltäisi asianosaisten kuuleminen ja päätöksiin liittyisi säännönmukainen valitusmahdollisuus. Suomen ympäristökeskus toimii asiantuntijaviranomaisena, joka kokoaa muutostarpeita koskevat tiedot niiden tuottajilta ja ylläpitää Natura 2000 -tietokantaa.

6.6 Seurantaan liittyvät suositukset

Natura 2000 -alueita seurataan luonnonarvojen kehityksen sekä alueen käytön ja hoidon vaikutusten havaitsemiseksi. Seurannassa on sekä valtakunnallisia että aluekohtaisia tarpeita. Tärkeimmät valtakunnalliset tarpeet liittyvät luontodirektiivin luontotyyppien ja lajien seurantaan.

Luontodirektiivin luontotyyppien ja lajien seuranta ehdotetaan jaettavaksi kahden tason:

- A) Tärkeimpiä luontotyyppisiä ja lajeja seurataan valtakunnallisesti yhtenäisin menetelmin. Seurantaan valitaan otos esiintymistä. Seurannalle tulee luoda valtakunnallinen järjestelmä ja resurssit sekä laatia luontotyyppi- ja lajiryhmäkohtaisia seurantaohjeita.
- B) Kaikista luontotyypeistä ja lajeista kerätään inventointi- ja havaintotietoa, joka kootaan valtakunnalliseen tietokantaan yhteenvetoja ja raportointia varten. Vähimmäisvaatimus on luontotyyppien ja lajien esiintymien kartoitus ja edustavuuden arviointi Natura 2000 -alueilta esimerkiksi 10-15 vuoden välein.

Tärkeimpiä luontodirektiivin liitteen I luontotyyppisiä ja liitteen II lajeja seurataan valtakunnallisesti yhtenäisin menetelmin ja kaikista kerätään inventointi- ja havaintotietoja.

Natura 2000 -alueen käytön ja hoidon vaikutusten seuranta voi sisältää tarpeen mukaan alueen kävijämäärien seuranta, maankäytön ja taloudellisten toimintojen vaikutusten seuranta sekä alueen hoidon ja ennallistamisen vaikutusten seuranta.

Hoito- ja käyttösuunnitelman yhteydessä määritellään alueen seurantarpeet ja laaditaan seurantasuunnitelma ottaen samalla kuitenkin huomioon verkostonäkökulma sekä valtakunnalliset seurannan prioriteetit. Seurantarpeet vaihtelevat huomattavasti eri alueiden välillä. Varsinkin luonnonarvojen tarkkaa seuranta kannattaa keskittää tärkeimpien luontotyyppien ja lajien esiintymisen ydinalueille tai tärkeille erillisesiintymille. Seurannan vähimmäisvaatimus on, että hoito- ja käyttösuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja että luontodirektiivin luontotyypeistä ja lajeista kertyvät tiedot tallennetaan.

Hoito- ja käyttösuunnitelmaa laadittaessa määritellään kyseisen Natura 2000 -alueen seurantarpeet ja laaditaan seurantasuunnitelma.

Seurannan toteuttamisesta ja tietojen tallentamisesta vastaavat pääasiassa Metsähallitus ja alueelliset ympäristökeskukset, joille on turvattava nykyistä enemmän resursseja seurantaan. Alueen käytön vaikutusten seurannan voi suorittaa myös muu taho, esim. YVA-lain mukaisissa hankkeissa vaikutusten seuranta on hankkeesta vastaavan vastuulla. Suomen ympäristökeskus koordinoi luontodirektiivin luontotyyppien ja lajien sekä uhanalaisten lajien seuranta ja valtakunnallista raportointia. Luontodirektiivin luontotyyppien ja lajien seurannassa varaudutaan ottamaan huomioon EU:n komissiolta tulevat ohjeet.

EU:n vesipolitiikan puitedirektiivin mukaisen pintavesien luokittelun, ekologisen tilan arvioinnin ja seurannan suunnittelussa tulisi ottaa huomioon myös luontodirektiivin asettamat seurantavelvoitteet sisä- ja rannikkovesien luontotyypeille ja lajeille. Olisi syytä varautua myös valitsemaan seurantakohteita ja seurattavia muuttujia tarpeen mukaan hieman laajemmin kuin mitä vesipuitedirektiivi vähimmillään edellyttää, silloin kun se on olennaista luontodirektiivin mukaisten seurantojen kannalta. Tavoitteeksi pitäisi asettaa, että sama seuranta vastaa mahdollisimman pitkälle sekä vesipuitedirektiivin että luontodirektiivin seurantarpeisiin, koska seurannan sisällössä on paljon yhteisiä elementtejä ja ennen kaikkea säästyy voimavaroja, kun ei tarvitse ylläpitää kahta erillistä seurantajärjestelmää.

Vesipuitedirektiivin mukaisia seurantoja suunniteltaessa tulee ottaa huomioon luontodirektiivin vesiluontotyyppien seurantarpeet, jotta samaa seuranta voisi hyödyntää molempiin tarkoituksiin.

Luontodirektiivin 11 artiklan mukaisen luontotyyppien ja lajien valtakunnallisen seurannan järjestäminen edellyttää vielä runsaasti pohjatyötä, koska etenkin luontotyyppien seuranta on uusi aihealue, josta ei valtakunnallisella tasolla ole vielä kokemuksia, ja pohjatiedot luontotyyppien esiintymistä ovat puutteellisia. Lintudirektiivi ei yhtä selvästi velvoita seurantaan kuin luontodirektiivi, mutta myös SPA-alueiden seurantaan on luonnontieteellisiä ja käytännön tarpeita. Useat SPA-alueet ovat myös SCI-alueita, joilla luontotyyppien tilan ilmentäjänä voidaan käyttää linnustoa, joten lintudirektiivin lajit on seurantoja suunniteltaessa perusteltua ottaa huomioon. Muutoinkin lajien ja luontotyyppien seuranta tulee pyrkiä yhdistämään, jotta seurannan resurssitarvetta pystytään pienentämään. Myös Natura 2000 -aluekohtaista seuranta on tarpeen suunnitella ja ohjeistaa tarkemmin, jotta käytännöt eivät eri alueilla poikkeaisi liikaa toisistaan ja seurantasuunnitelmat pystyttäisiin nykyistä paremmin toteuttamaan.

Luontodirektiivin luontotyyppien ja lajien sekä Natura 2000 -alueiden seuranta valmistelemaan tarvitaan työryhmä, joka määrittelee kullekin direktiiviluontotyyppille ja -lajille sopivan seurannan tason ja seurannan toteuttamisen kiireellisyysjärjestyksen ottaen huomioon sekä EU:n velvoitteet että kansalliset tietotarpeet ja luo ehdotuksen seurannan järjestämisestä ja siihen tarvittavista voimavaroista.

Ympäristöministeriön tulee perustaa työryhmä valmistelemaan seurantoja luontodirektiivin 11 artiklan velvoitteiden täyttämiseksi ja Natura 2000 -alueiden seurannan järjestämiseksi.

6.7 Resurssiarviot

Natura 2000 -verkoston toimeenpanon rahoitukseen liittyen luontodirektiivin 8 artiklassa säädetään yhteisön yhteisrahoituksen järjestämisestä ensisijaisesti suojeltavien luontotyyppien tai lajien suojelutoimenpiteille. Tätä varten työskentelee parhaillaan komission asettama työryhmä, jonka tavoitteena on mm. kartoittaa potentiaaliset olemassa olevat EU-rahoituslähteet ja tehdä ehdotuksia niiden kehittämiseksi tai uusien luomisesta. Komission työryhmä on myös pyrkinyt arvioimaan Natura 2000 -verkoston kokonaiskustannuksia kirjallisuustutkimusten ja jäsenmaille suunnatun kyselyn avulla. Koska lähtökohdat eri jäsenmaissa ovat hyvin erilaiset, jäävät tehtyjen arvioiden tulokset väistämättä vain suuntaa-antaviksi. Suomen osalta arvioitiin tässä yhteydessä Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnitteluun tarvittavan vuosille 2003-2012 noin 10 miljoonaa euroa. Pääosa tästä muodostuu Metsähallituksen hallinnoimien alueiden suunnittelusta.

Työryhmän edellä esittämistä toimenpiteistä osa, kuten suunnittelun valtakunnallinen ja alueellinen ohjaus, sisältyy ympäristöhallinnossa virkatyönä toteutettaviin tehtäviin. Ehdotuksiin sisältyy lisäksi suosituksia suunnitelmien sisällöstä ja menettelytavoista, jotka eivät sinänsä edellytä lisävoimavaroja. Huomattava osa Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnittelusta toteutuu suunnitelmina, jotka muutenkin tulisi laatia lainsäädännössä jo entuudestaan säädetyistä syistä. Kyse on tältä osin lähinnä olemassa olevien voimavarojen suuntaamisesta ja käyttämisestä Natura 2000 -verkoston periaatteiden mukaisesti. Tähän tarjoaa osaltaan mahdollisuuksia ympäristöhallinnon luonnonsuojelutoiminnan painopisteen siirtymisen lähivuosina suojelualueiden perustamiseen liittyvistä hankinta- ja korvaustehävistä alueiden hoitoon.

Ympäristöhallinnon henkilöstö- ja taloudellisten resurssien kehityksen tulisi seurata luonnonsuojelun painopisteen siirtymistä alueiden suojelun toteuttamisesta alueiden hoitoon. Hoidon ja käytön suunnitteluun, hoitotoimenpiteiden toteuttamiseen ja seurantaan tulee osoittaa riittävät resurssit.

Valtion mailla harjoitettavan kestävä metsätalouden periaatteet osaltaan edellyttävät, että myös muiden kuin luonnonsuojelualueina toteutettavien Natura 2000 -alueiden luontoarvojen turvaamiselle on käytettävissä riittävät voimavarat. Alueekologisen suunnittelun kehittämisen yhteydessä tulee tarkemmin selvitettäväksi missä määrin valtion liiketalouden piirissä olevilla alueilla, kuten valtion retkeilyalueilla, metsälailla toteutettavilla valtion alueilla sekä harjualueilla, on tarpeen panostaa Natura 2000 -alueiden luonnonarvojen turvaamiseen.

Metsähallituksen tulee suunnata suojelualueiden hoidon ja käytön määrärahoja erityisesti Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnitteluun. Liiketoiminnan suunnitteluvaroja tulee osoittaa metsätalouden hallinnassa oleville Natura 2000 -alueille.

Suunnittelun edellytyksiä parantavien yhtenäisten perustietojen kokoaminen kaikilta Natura 2000 -alueilta on puolestaan selkeästi lisärahoitusta vaativa tehtävä. Tähän työryhmä ehdottaa käytettäväksi vuosina 2003-2007 8,6 milj. euroa. Tästä 6,6 milj. euroa sisältyy METSO-toimikunnan arvioimiin luonnonsuojelualueiden perustietojen kartoituskustannuksiin. Näiden lisäksi on selvitettävä luontotyyppitietoja noin 150 000 hehtaarilla muilla kuin luonnonsuojelualueiksi muodostettavilla Natura 2000 -verkoston maa-alueilla sekä noin 1 miljoonalla hehtaarilla vesialueita. Luontotyyppien kokonaispeittävyys näillä alueilla on vähäisempi kuin luonnonsuojelualueilla, mutta erityisesti vesiluontotyyppien selvitys on työläs ja erityisosaamista vaativa tehtävä. Merialueiden luontotyyppien inventointien kustannuksista on vasta lähivuosina käytettävissä edustavia kokemuslukuja. On kuitenkin arvioitavissa, että ne muodostuvat maa-alueiden inventointeja huomattavasta kalliimmiksi. Vesialueiden inventointiin tarvitaan sen vuoksi todennäköisesti lisäpanostusta vielä em. rahoituksen lisäksi, jotta myös vedenalaiset luontotyyppit saataisiin kattavasti kartoitetuiksi. Tämän täsmällisempi arviointi on mahdollista ensimmäisten pilottihankkeiden valmistuttua.

Perustietojen kokoamisen arvioidaan edellyttävän lisäksi noin 2 htv:n (96 000 euroa) kertaluontoista panostusta järjestelmän kehittämistehtäviin Suomen ympäristökeskuksessa vuonna 2003 sekä noin 1 htv:n (48 000 euroa/v) vuotuista panostusta ylläpito- ja tietopalvelutehtäviin alueellisissa ympäristökeskuksissa, Suomen ympäristökeskuksessa sekä ympäristöministeriössä.

Natura 2000 -alueiden luontotyyppien ja lajien elinympäristöjen sijaintitietojen kartoitukseen tulee osoittaa METSO-toimikunnan mietinnössä arvioitujen kartoituskustannusten lisäksi noin 2,3 milj. euroa vuosille 2003-2007. Tietoaineiston käsittelyssä tarvittavan järjestelmän kehittämiseen ja tietopalvelu- ja ylläpitotehtävien järjestämiseen tulee myös osoittaa rahoitus.

Ympäristöministeriön tulisi järjestää LIFE-hankkeiden kansalliseen ohjaukseen riittävät henkilöresurssit. Hakuprosesseihin liittyvällä tiedotuksella ja projektien valmisteluun ja toteutukseen liittyvällä hallinnon ja projektien toteuttajien vuorovaikutuksella olisi mahdollista kehittää innovatiivisia hankkeita, joilla olisi entistä paremmat mahdollisuudet menestyä rahoitusta haettaessa. Tähän saakka useimmat LIFE-hankkeet ovat järjestäneet suuren osan kansallisesta rahoitusosuudesta sisällyttämällä hankkeisiin luonnonsuojelualueiden hankintaan ja korvauksiin osoitettuja valtion varoja. Tämän mahdollisuuden vähentyessä on vaarana, että edellytykset projektien aikaansaamiselle vähenevät olennaisesti, ellei kansalliselle rahoitusosuudelle ole muita mahdollisuuksia. Kannustava järjestelmä olisi, mikäli valtion varoista olisi haettavissa esimerkiksi ¼ kokonaiskustannuksista ja ¼ olisi hankittava muista kansallisista lähteistä. Keskimäärin LIFE-Luonto hankkeiden

kokonaisrahoitus on ollut vuosina 1995-2001 noin 7 miljoonaa euroa/v. Tästä neljännes olisi siten noin 1,75 miljoonaa euroa/v.

Erilaisten muiden EU:n rahoitusinstrumenttien osalta ei liene tällä rahoituskaudella esteitä niiden käyttämisessä Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnittelussa. Useimmiten kyse on vain siitä, että hakija on hakukelpoinen ja saa kokoon kansallisen rahoitusosuuden. Ympäristöministeriön tulisikin suunnata ja opastaa kansallisen rahoitusosuuden maksatukseen tarkoitettujen määrärahojen käyttöä siten, että Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnittelulla olisi nykyistä suurempi painoarvo rahanjaossa. Ympäristöministeriön tulisi myös varmistaa, että seuraavalla rahoituskaudella mahdollisuus tähän säilyy ja paranee.

LIFE-Luonto ja muiden EU:n rahoitusinstrumenttien edellyttämien hankkeiden kansallisten rahoitusosuuksien järjestämistä varten valtion budjettivaroista tulisi olla käytettävissä noin 1,75 miljoonaa euroa/v. Projektien valmistelun valtakunnalliseen ohjaukseen tulee lisätä voimavaroja.

Metsätalouden piiriin jäävillä Natura 2000 -alueilla luonnonarvojen turvaaminen voi perustua metsälakiin, maa-aineslakiin tai maankäyttö- ja rakennuslakiin. Tällaisia alueita on yhteensä noin 100 000 ha. Tästä arviolta noin kolmannes sijaitsee yksityisomistuksessa olevilla alueilla. Tavanomaiseen metsäsuunnitteluun kustannuksiin (noin 17 euroa/ha) verrattuna luontopainotteisen metsäsuunnitelman kustannukset muodostuvat noin 2,5 kertaa suuremmiksi. Lisäkustannus näiden alueiden luontopainotteisesta suunnittelusta olisi siten noin 750 000 euroa.

Kestävän metsätalouden rahoituslain mukaista metsäluonnonhoitoon osoitettua rahoitusta tulisi suunnata yhteensä noin 750 000 euroa yksityismailla sijaitsevien Natura 2000 -alueiden luontopainotteisiin metsäsuunnitelmiin.

Maatalouden ympäristötuen käyttö Natura 2000 -alueilla olevien perinnebiotooppien hoitoon on tärkeysjärjestyksessä etusijalla, mutta tuen kohdistumisessa näille alueille on ongelmia. Tarvitaan nykyistä enemmän viljelijöiden neuvontaa ja perinnebiotooppien luontoarvoja paremmin turvaavia hoitosuunnitelmia. Maatalous- ja ympäristöhallinnossa ei ole välttämättä suunnitteluun ja toteutukseen riittäviä voimavaroja. Hoidon suunnittelun ohjeistusta tarvitaan lisää. Erityisen tärkeää on saada alueellisiin ympäristökeskuksiin lisätyövoimaa, joka yhteistyössä maataloushallinnon kanssa tehostaisi perinnebiotooppien ympäristötuen käyttöä ja kohdentamista Natura 2000 -alueille sekä opastaisi hoitosuunnitelmien teossa ja seuraisi hoidon vaikuttavuutta Natura 2000 -verkoston tavoitteiden kannalta. Työryhmä viittaa sen vuoksi jo perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietinnössä esitetyn ehdotukseen. Sen mukaan alueellisiin ympäristökeskuksiin tulisi palkata pysyvä alan asiantuntija, jonka vastuulla ovat kaikki perinnebiotooppeihin ja laajemminkin maatalousalueiden hoitoon liittyvät asiat.

Perinnebiotooppien hoitoon tulee suunnata nykyistä enemmän maatalouden ja metsätalouden ympäristötuen suunnittelu- ja rahoitusvälineitä. Alueellisiin ympäristökeskuksiin tulee palkata perinnemaisemien hoitotyöryhmän mietinnön mukaisesti pysyvä perinnebiotooppeista ja niiden hoidosta vastaava asiantuntija.

Monien vesialueilla olevien Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön asianmukaisella järjestämisellä voidaan edistää mm. maaseutuelinkeinojen rahoituslaissa tarkoitettuja toimintoja, kuten esimerkiksi maaseutumatkailua ja vesistön monipuolista käyttöä. Työryhmää katsoo sen vuoksi, että valtioneuvoston asetusta vesistötoimen-

piteiden tukemisesta tulee tulkita niin, että vesistötoimenpiteiden tukemiseen (mom. 30.51.77) myönnettyjä varoja voidaan käyttää myös Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnitteluun ja hoidon toteutukseen. Vesistö- ja vesihuoltotöihin osoitettiin valtion talousarviossa vuonna 2002 noin 13,45 milj. euroa määräraha (momentti 30.51.77). Pienten vesistö- ja vesihuoltotöiden osuus tästä määrärahasta oli 2 milj. euroa.

Ympäristötöihin osoitettiin samana vuonna noin 7,66 milj. euroa määräraha (momentti 35.10.77), josta vesistöjen kunnostuksen ja muiden ympäristötöiden osuus oli 2,05 milj. euroa. Ympäristöministeriön hallinnonalan momentin 35.10.77. Ympäristötöitä määrärahoja tulee myös selkeästi kohdentaa Natura 2000 -verkoston alueiden hoidon ja käytön suunnitteluun ja toteutukseen. Esimerkiksi kiireellisen kunnostuksen tarpeessa olevia SPA-alueita arvioidaan olevan noin 160 kpl.

Mikäli suunnittelun kohteeksi otettaisiin vuodessa 20 keskikokoista vesistöaluetta, tarvittavan määrärahan suuruus olisi noin 0,6 milj. euroa/v. Yhden kohteen suunnitteluun tarvittava määräraha on olemassa olevista lähtötiedoista ja tarvittavista suunnittelutoimenpiteistä riippuen noin 15 000-40 000 euroa, keskimäärin noin 30 000 euroa.

Valtion talousarviossa vesistö- ja vesihuoltotöihin (30.51.77) ja ympäristötöihin (35.10.77) osoitettuja määrärahoja tulee kohdentaa myös Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnitteluun ja toteutukseen. Noin 20 keskikokoisen vesistöalueen suunnittelu vuodessa edellyttää noin 0,6 milj. euroa vuotuista rahoitusta.

Taulukko 5. Yhteenveto Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön arvioiduista kustannusvaikutuksista (osa kustannuksista sisältyy mm. METSO-toimikunnan ja perinnemaisemien hoitotyöryhmän jo aiemmin esittämiin arvioihin):

	YM	AYK:T	SYKE	Metsä- hallitus	Muut
Perustietojen kokoaminen		2,3 milj. euroa vuosina 2003-06	2 htv/ 96000 euroa	6,3 milj. euroa vuosina 2003-06	
Tietopalvelu- ja ylläpitotehtävät	1 htv/ 48 000 euroa/v	1 htv/ 48 000 euroa/v	1 htv/ 48 000 euroa/v		
Suunnittelu		20 htv/ 1 milj. euroa/v		17 htv/ 0,8 milj. euroa/v	
LIFE-hankkeiden kansallinen rahoitusosuus	1,75 milj. euroa/v				
LIFE-hankkeiden ohjaus	1 htv/ 48 000 euroa/v				
Perinnebiotooppien hoito		13 htv/ 0,6 milj. euroa/v			
Metsäsuunnitelmat yksityismailla					0,75 milj. euroa

6.8 Lainsäädännön kehittämistarpeet

Hoito- ja käyttösuunnitelmien vahvistamismenettelyä koskeva muutosehdotus LSL 19§:ään. Edellä kohdassa “6.4.3 Vahvistamismenettely” työryhmä on esittänyt, että luonnonpuistojen ja muiden valtion luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaisi se viranomainen, Metsähallitus tai Metsäntutkimuslaitos, jonka hallinnassa luonnonsuojelualue on. Tämä muutos ehdotetaan toteutettavaksi lisäämällä luonnonsuojelulain 19§:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

Metsähallituksen tai Metsäntutkimuslaitoksen hallinnassa olevaa luonnonpuistoa tai muuta luonnonsuojelualuetta koskevan suunnitelman vahvistaa edellä 2 momentissa todetusta poiketen kuitenkin se viranomainen, jonka hallinnassa luonnonsuojelualue on.

Hoito- ja käyttösuunnitelman asema lainsäädännössä. Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelmasta ei ole lainsäädännössä erityisiä säännöksiä. Kuitenkin monet nykyisin käytössä olevat suunnittelujärjestelmät, olivatpa ne luonteeltaan aluekohtaisia suunnitelmia tai laaja-alaisia kehityssuunnitelmia, perustuvat sektorikohtaisiin säännöksiin. Se seikka, että nämä olemassa oleviin säädöksiin perustuvat suunnitelmat samalla toimivat myös Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmina, ei työryhmän mielestä luo tarvetta muuttaa tai täydentää näitä säädöksiä. Työryhmä ei myöskään pidä tarpeellisenä ottaa näiden jo olemassa olevien suunnitelmien laatimis- ja vahvistamismenettelyjä koskevien säännösten rinnalle erillistä Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmaa koskevaa säännöstöä.

Rahoitusinstrumenttien kehittäminen. Useimmat ympäristönhoitoon liittyvät rahoitusjärjestelmät on määritelty siten, että ne laajasti tulkiten soveltuvat myös Natura 2000 -alueiden suunnitteluun ja hoitoon. Kysymys on enemmänkin rahoituksen suuntaamiseen liittyvästä päätöksenteosta nykyisten säännösten puitteissa.

Yhteisön maatalousohjelmaan liittyvään ympäristötukeen ja muihin EU:n rahoitusvälineisiin seuraavaa rahoituskautta varten mahdollisesti tehtävissä uudistuksissa Suomen tulisi korostaa EU:n tasolla sitä, että EU:n luonnonsuojelulainsäädännön toimeenpano ja erityisesti Natura 2000 -alueiden hoito ja käyttö mainittaisiin asianomaisissa säädöksissä myös nimenomaisena rahoituskohteena.

Tiivistelmä

Luontodirektiivin mukaan jäsenvaltioiden on tarvittaessa laadittava Natura 2000-verkoston erityisten suojelutoimien alueilla (SAC) tarkoituksenmukaisia käyttösuunnitelmia, jotka koskevat erityisesti näitä alueita tai jotka sisältyvät muihin kehityssuunnitelmiin. Nämä suunnitelmat eivät ole aina välttämättömiä, mutta ne voivat tietyillä alueilla olla tarpeen sovittamaan kestäväällä tavalla yhteen taloudellisia ja luonnontieteellisiä tavoitteita. Ne voivat myös edistää Natura 2000-verkoston tehokkaan toimeenpanon edellyttämää yhteistyötä, vuorovaikutusta ja eri toimijatahojen sitoutumista sekä parantaa suojelutoimien hyväksyttävyyttä.

Työryhmä on selvittänyt toimeksiantonsa mukaisesti tämän tyyppisen suunnittelun tarvetta Suomen Natura 2000-verkostoon ehdottamalla alueilla ja sen suhdetta olemassa oleviin suunnittelujärjestelmiin sekä arvioinut tarvetta uudentyyppisten menetelmien luomiseen ja niiden mahdollisesti edellyttämiin lainsäädännöllisiin toimiin.

Työryhmä päätyi muiden kehityssuunnitelmien osalta siihen, ettei tällä hetkellä ole yhtäkään sellaista suunnittelujärjestelmää, joka yksin toteuttaisi Natura 2000-verkostoon kuuluvan alueen suojeluarvojen säilyttämisen ja samalla ottaisi huomioon sosiaaliset ja taloudelliset seikat sekä alueelliset ja paikalliset näkökohdat. Tästä huolimatta olemassa olevat suunnittelujärjestelmät antavat huomattavaa taustatukea ja tietyiltä mietinnössä esitetyiltä osin täydennettyinä toimivat Natura 2000-verkoston kohteiden hoidon ja käytön suunnittelussa. Työryhmän esitykset keskittyvät sen vuoksi olemassa olevien suunnittelujärjestelmien kehittämiseen.

Työryhmä otti kantaa lintudirektiivin ja luontodirektiivin kohteiden suunnitteluun ja totesi, että suunnittelun tarpeellisuutta ja laajuutta harkittaessa ei ole syytä tehdä eroa SPA-alueiden ja SCI-alueiden kesken, vaan tarvetta on harkittava luonnontieteellisistä ja alueiden käyttöön liittyvistä lähtökohdista.

Hoidon ja käytön suunnittelua on syytä tarkastella myös laajemmalla kuin yhden alueen tasolla. Työryhmä esitti, että valtakunnallisella tasolla ympäristöministeriön johdolla määritellään Natura 2000-alueiden suunnittelun painopisteet, jotka perustuvat luontotyyppi- ja lajiryhmittäisiin sekä alueellisiin tarpeisiin ja niiden priorisointiin. Tavoitteena on aluetason suunnitteluprosessien yhtenäistäminen ja resurssien mitoitus ja ohjaaminen yleisellä tasolla. Painopisteiden määrittelyn tulisi käynnistyä heti ja sen tulisi olla merkittäviltä osin valmiina alkuvuodesta 2003. Alueellisella tasolla alueellisten ympäristökeskusten ja Metsähallituksen yhteistyönä laaditaan hoidon ja käytön suunnittelua varten Natura 2000-verkoston alueellinen yleissuunnitelma vuosina 2003-2004 yhteistyössä maakunnallisten sidosryhmien kanssa. Aluekohtaisella tasolla laaditaan yksittäisen alueen hoito- ja käyttösuunnitelma niille alueille, joille se on tarpeen. Niiden laatijat ja osallistujatahot voivat vaihdella.

Työryhmä esittää, että valtion omistamien Natura 2000-verkostoon kuuluvien luonnonsuojelualueiden suunnittelussa tulee luonnonarvojen turvaamiseksi noudattaa työryhmän suosittamia suunnitelmien sisältöä ja suunnitteluprosessia koskevia minimivaatimuksia. Alueellisen yleissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitun työnjaon puitteissa Metsähallitus voi olla suunnitteluvastuussa myös yksityismaita sisältävillä Natura 2000-alueilla.

Yksityismaiden luonnonsuojelualueita perustettaessa tulisi työryhmän mielestä rauhoitusmääräyksiin ottaa hoidon ja käytön suunnittelua koskevat kohdat, joil-

la varmistetaan mahdollisuus toteuttaa alueella hoitotoimia ympäristöviranomaisen toimesta. Ilman maanomistajan hakemusta perustettaville laajoille luonnonsuojelualueille, esimerkiksi SPA-alueille, voidaan laatia alueellisen ympäristökeskuksen johdolla hoito- ja käyttösuunnitelma ennen rauhoituspäätöksen antamista. Tämä olisi tarpeen erityisesti silloin, jos alueen luonnonarvojen turvaaminen edellyttää aktiivisia hoitotoimia.

Erämaa-alueiden ja valtion retkeilyalueiden hoidon ja käytön suunnittelussa noudatetaan suunnitelmien sisältöä ja suunnitteluprosessia koskevia minimivaatimuksia, joita työryhmä on suosittanut.

Perinnebiotooppialueiden osalta työryhmä pitää tärkeänä, että ympäristöhallinto suuntaa lisää resursseja perinnebiotooppien hoitokysymyksiin pitäen tavoitteena koulutuksen ja asiantuntemuksen lisäämistä ja toimivien yhteistyöverkkojen aikaansaamista maatalousviranomaisten, maaseudun neuvontaorganisaatioiden ja järjestöjen kanssa.

Maankäyttö- ja rakennuslain mukainen kaavoitusjärjestelmä erityisesti yleiskaavatasolla sopii monien Natura 2000-alueiden suunnitteluun tai ainakin niiden suunnittelun merkittäväksi osaksi. Työryhmä esittää, että yleiskaavahankkeiden yhteydessä alueellisten ympäristökeskusten tulisi neuvotella saman aikaisesti osallisten kanssa Natura 2000-alueiden hoidon ja käytön kysymyksistä. Tällöin olisi hyvä tarvittaessa käynnistää myös aluekohtaisten hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen. Kaavojen luontoselvityksiä tulee myös kehittää siten, että Natura 2000-alueiden suojeluperusteisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi on mahdollista. Kaavamerkintöjen ja kaavamääräysten osalta työryhmä katsoo, että kaavoja laadittaessa alueiden pääkäyttömuodot on osoitettava siten, etteivät ne merkittävästi heikennä Natura 2000-alueiden suojeluperusteita. Kaavamerkinnöissä Natura 2000-alueilla tulisi noudattaa yhtenäisiä merkintätapoja ja samalla varmistaa merkinnöillä luontoarvojen turvaaminen.

Metsäsuunnittelun osalta työryhmä esittää, että Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyönä kehitetään Natura 2000-alueiden metsien suunnittelun ja hoidon ohjeistusta. Metsätalouden piirissä oleville Natura 2000-alueiden yksityismaille laaditaan metsäsuunnittelun menetelmillä luontoarvoja painottavat erityissuunnitelmat metsäkeskusten ja alueellisten ympäristökeskusten ja tarvittaessa tutkimuslaitosten yhteistyönä. Valtionmailla alueekologisia suunnitelmia kehitetään siten, että ne ottavat huomioon Natura 2000-alueiden suojeluperusteiden säilyttämisen.

Vesialueiden suunnittelun osalta työryhmä ehdottaa, että laajoja merialueita käsittävälle Natura 2000-alueille laaditaan tarvittaessa maakunta- tai kuntatasolla suunnitelmat eri tahojen yhteistyönä. Lisäksi vesipuitedirektiivin tarkoittamia hoitosuunnitelmia laadittaessa huolehditaan siitä, että keskeiset Natura 2000-verkoston alueet tulevat huomioon otetuiksi vesienhoitoalueen suojelualueina. Suojelualueiden suojeluperusteet ja suotuisan suojelutason säilyminen turvataan laatimalla erityisiä Natura 2000-alueiden suojeluarvot turvaavia toimenpideohjeita.

Useiden eri sektoreilla toteutettavien kehityshankkeiden kytkeminen saman aikaiseen tarkasteluun Natura 2000-alueiden turvaamisen näkökulmasta voi työryhmän mielestä tuoda merkittäviä synergiahyötyjä, mitä tulisi mahdollisuuksien mukaan hyödyntää.

Yksittäisen Natura 2000-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman osalta työryhmä katsoo, että siinä tulee selvittää alueen nykytila ja nykyinen käyttö, sekä suojelun ja käytön tavoitteet. Suunnitelmassa pitää esittää suojeluun ja käytön ohjaukseen tarvittavat toimenpiteet ja suunnitelma niiden toteuttamisesta sekä niihin osoitettavista resursseista. Suunnitelmassa pitää olla mukana esitys seurannasta ja sen tarvitsemista resursseista sekä arviointi suunnitelman vaikutuksista.

Natura 2000-alueiden ennallistamisen, kunnostuksen ja hoidon suunnittelussa tulee työryhmän mielestä ottaa huomioon kaikki kyseisen Natura 2000-alueen suojeluperusteina olevat luontoarvot. Toimenpiteitä voidaan kuitenkin perustel-

luista syistä toteuttaa, vaikka ne jossain määrin muuttaisivat joitakin luontoarvoja, jotka ovat kyseisellä alueella suojelutavoitteiden kannalta vähemmän tärkeitä.

Suunnitteluprosessin osalta työryhmä esittää, että hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen suositellaan toteutettavaksi projektina, jolle ohjelmoidaan aikataulu. Suunnittelun tulisi myös käynnistyä aikaisessa vaiheessa, eikä sitä tulisi kytkeä ainoastaan vasta jo toteutettujen suojelualueiden suunnitteluun.

Työryhmä pitää kaikkien toimija- ja intressitahojen osallistamista tärkeänä ja esittää, että osallistaminen on toteutettava suunnitelmallisesti, kyseisen alueen olosuhteiden ja sidosryhmien tarpeiden mukaisesti. Suunnittelusta tiedotetaan avoimesti ja siinä noudatetaan julkisuusperiaatetta prosessin alusta alkaen.

Suunnitelmien vahvistamisen osalta työryhmä ei esitä erillisen vahvistamismenettelyn lisäämistä luonnonsuojelulakiin. Sen sijaan työryhmä esittää, että Metsähallituksen tai Metsäntutkimuslaitoksen hallinnassa olevien luonnonpuistojen ja muiden valtion luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat vahvistaa ympäristöministeriön sijasta se viranomainen, jonka hallinnassa suojelualue on. Muiden viranomaisten hallinnassa olevien suojelualueiden suunnitelmat vahvistaisi alueellinen ympäristökeskus.

Yksityisten suojelualueiden rauhoitusmääräyksissä hoito- ja käyttösuunnitelmien hyväksyminen osoitetaan alueellisen ympäristökeskuksen tehtäväksi. Työryhmä pitää kuitenkin tärkeänä suunnitelmien tarkastelua luonnonsuojelulain 10 luvun näkökulmasta ja esittää, että kaikista Natura 2000 -alueille laadittavista hoito- ja käyttösuunnitelmista aina pyydetäisiin alueellisen ympäristökeskuksen lausunto.

Perustietojen kokoaminen ja niiden ylläpito on merkittävä asia muustakin kuin vain hoidon ja käytön suunnittelun näkökulmasta. Työryhmä esittääkin, että kaikkien Natura 2000 -alueiden luontotyyppi- ja lajitiedot inventoidaan yhtenäisin menetelmin vuoteen 2007 mennessä. Tietojen tallennusta ja päivitystä varten Suomen ympäristökeskuksen tulisi luoda vuoden 2004 aikana valtakunnallinen tietojärjestelmä, jonka kehittämisessä otetaan huomioon olemassa oleva Metsähallituksen järjestelmä ja aineisto.

Natura 2000 -alueiden luontotietojen seuranta on osa luontodirektiivin Suomelle asettamia velvoitteita. Työryhmä esittää, että tärkeimpiä luontodirektiivin liitteen I luontotyyppettä ja liitteen II lajeja seurataan valtakunnallisesti yhtenäisin menetelmin ja kaikista kerätään inventointi- ja havaintotietoja. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi työryhmä ehdottaa, että ympäristöministeriö perustaisi työryhmän valmistelemaan seurantoja luontodirektiivin 11 artiklan velvoitteiden täyttämiseksi ja Natura 2000 -alueiden seurannan järjestämiseksi. Yksittäisen alueen hoito- ja käyttösuunnitelmaa laadittaessa on samalla määriteltävä kyseisen Natura 2000 -alueen seurantarpeet ja laadittava seurantasuunnitelma.

Vesipuidedirektiivin mukaisia seurantoja suunniteltaessa tulee työryhmän mielestä ottaa huomioon luontodirektiivin vesiluontotyyppien seurantarpeet, jotta samaa seurantaa voisi hyödyntää molempiin tarkoituksiin.

Voimavarojen osalta työryhmä toteaa, että mm. METSO-toimikunnan ja perinnemaisematyöryhmän esitykset, jotka vaikuttavat Natura 2000 -alueiden luonnonarvojen säilymiseen tulisi toteuttaa. Työryhmä pitää tärkeänä esimerkiksi alueellisiin ympäristökeskuksiin palkattavaa perinnemaisemien pysyvää asiantuntijaa.

Muilta osin työryhmä pitää tärkeänä, että ympäristöhallinnon henkilöstö- ja taloudellisten resurssien kehityksen tulisi seurata luonnonsuojelun painopisteen siirtymistä alueiden suojelun toteuttamisesta alueiden hoitoon. Hoidon ja käytön suunnitteluun, hoitotoimenpiteiden toteuttamiseen ja seurantaan tulee osoittaa riittävät resurssit. Metsähallituksen tulee suunnata suojelualueiden hoidon ja käytön määrärahoja erityisesti Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnitteluun. Liiketoiminnan suunnitteluvaroja tulee osoittaa metsätalouden hallinnassa oleville Natura 2000 -alueille.

Jotta kaikkien Natura 2000 -alueiden luontotyyppien ja lajien elinympäristöjen

sijaintitietojen kartoitus tulisi valmiiksi vuoteen 2007 mennessä, niin tähän tulee osoittaa METSO-toimikunnan mietinnössä arvioitujen kartoituskustannusten lisäksi noin 2,3 milj. euroa. Tietoaineiston käsittelyssä tarvittavan järjestelmän kehittämiseen ja tietopalvelu- ja ylläpitotehtävien järjestämiseen tulee myös osoittaa rahoitus. Vedenalaisten luontotyyppien inventointiin tarvitaan todennäköisesti vielä lisärahoitusta.

LIFE-Luontoja muiden EU:n rahoitusvälineiden edellyttämien hankkeiden kansallisten rahoitusosuuksien järjestämistä varten valtion budjettivaroista tulisi olla käytettävissä noin 1,75 miljoonaa euroa/v. Lisäksi projektien valmistelun valtakunnalliseen ohjaukseen tulee lisätä voimavaroja.

Myös eräiden olemassa olevien rahoitusmahdollisuuksien suuntaaminen Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnitteluun on työryhmän mielestä tarpeen. Kestävän metsätalouden rahoituslain mukaista metsäluonnonhoitoon osoitettua rahoitusta tulisi suunnata yhteensä noin 0,75 milj. euroa yksityismailla sijaitsevien Natura 2000 -alueiden luontopainotteisiin metsäsuunnitelmiin. Perinnebiotooppien hoitoon tulee suunnata nykyistä enemmän maatalouden ja metsätalouden ympäristötuen suunnittelu- ja rahoitusvälineitä. Valtion talousarviossa vesistö- ja vesihuoltotöihin (30.51.77) ja ympäristötöihin (35.10.77) osoitettuja määrärahoja tulee kohdentaa myös Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön suunnitteluun ja toteutukseen. Esimerkiksi kiireellisen kunnostuksen tarpeessa olevia SPA-alueita arvioidaan olevan noin 160 kpl. Noin 20 keskikokoisen vesistöalueen suunnittelu vuodessa edellyttää noin 0,6 milj. euron vuotuista rahoitusta.

Hoidon ja käytön suunnittelun kustannusten työryhmä arvioi olevan alueellisissa ympäristökeskuksissa em. vesistöalueiden suunnittelu mukaan lukien noin 1 milj. euroa/v ja Metsähallituksessa noin 0,8 milj. euroa/v.

Hoito- ja käyttösuunnitelmien vahvistamista koskevaa luonnonsuojelulain säännöstä työryhmä esittää muutettavaksi siten, että muiden valtion luonnonsuojelualueiden kuin kansallispuistojen hoito- ja käyttösuunnitelmat vahvistaisi alueen haltijaviranomaisena toimiva Metsähallitus tai Metsäntutkimuslaitos.

Lähdeluettelo

Työryhmässä esitellyt hankkeet

- Tikkanen, H. 2001: Rahjan saariston Natura 2000 -alueen runkosuunnitelma. Pohjois-pohjanmaan ympäristökeskus. Alueelliset ympäristöjulkaisut 235. Kokkola.
- Sievänen, M., Tikkanen, H. 2002: Rahjan saariston Natura 2000 -alueen luonnonhoitosuunnitelma. Pohjois-Suomen ympäristökeskus. Alueelliset ympäristöjulkaisut 255. Kokkola.
- Huolman, I. (toim.) 1998: Pihlajaveden tila ja suojelun lähtökohdat, Life Pihlajavesi -projekti. Suomen ympäristö 230. Etelä-Savon ympäristökeskus, Mikkeli.
- Höglund, J., Ollqvist S. och Molander, L-L. 2000: Skötsel- och användningsplan för Lappören, Slåttskäret, Rönnskäret och Kvicksund. Regionala miljöpublikationer 151. Västra Finlands miljöcentral, Vasa.
- Ikonen, I., Kauppi, J., Lammi, A., Lehtomaa, L. ja Seppälä, H. 2001: Rekijokilaakson luonnonhoidon suunnitelmat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 231. Lounais-Suomen ympäristökeskus, Turku.
- Ikonen I., Laakso M. ja Lammi A. 2000: Paimionjokilaakson ja Vähäjoen maisemanhoidon yleissuunnitelma. Alueelliset ympäristöjulkaisut 163. Lounais-Suomen ympäristökeskus, Turku.
- Markkola, J. ja Merilä, E. 1998: Hailuodon Ison Matalan – Härkäsäikän luonnonsuojelun käyttö- ja hoitosuunnitelmaehdotus, Liminganlahti LifeNature -projekti. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus, Oulu.
- Pessa, J. ja Anttila, I. 1998: Liminganlahden ja Ison Matalan-Maasyvänlahden kestävä käytön yleissuunnitelma. Alueelliset ympäristöjulkaisut 90. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus, Oulu.
- Pessa, J. and Anttila, I. 2000: Conservation of habitats and species on wetlands: a case Liminganlahti LIFE Nature-project in Finland. The Finnish Environment 389. North Ostrobothnia Regional Environment Centre, Oulu.
- Metsähallitus 2001: Pöyrisjärven erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma, Pöyrisvuoman soidensuojelun hoito- ja käyttösuunnitelma, Saaravuoman–Kuoskisenvuoman soidensuojelun hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B No 59.
- Salmela, K. 1999: Peltoalueiden vesiensuojelullisten suojavyöhykkeiden yleissuunnitteluopas. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen moniste 6/99. Lounais-Suomen ympäristökeskus, Turku.

Suunnitelmia koskevat ohjeistukset

- Anon. 2000: The principles of protected area management in Finland. Guidelines on the aims, function and management of state-owned protected areas. Nature Protection Publications of the Finnish Forest and Park Service, Series B No. 54. 49 p.
- Anon. 2001: Forststyrelsens naturskyddets uppgifter och verksamhet i havsområdet. Forststyrelsen. 32 s.
- Euroopan komissio 2000: Natura 2000 -alueiden suojelu ja käyttö, Luontodirektiivin 92/43/ETY 6 artiklan säännökset, Belgia.
- Helsinki Consulting Group Ltd 2001: Metsähallituksen alue-ekologinen suunnittelu. Arviointi ja kehittämissuosituksia.
- Karvonen, L., Eisto, K., Korhonen, K-M. ja Minkkinen, I. 2002: Alue-ekologinen suunnittelu Metsähallituksessa. Yhteenvetoraportti vuosilta 1996-2000. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja nro 40.
- Matila A. 1994: Yksityismaiden luonnonsuojelun hoito, Metsäkeskus Tapion julkaisu 1994, 5.
- Metsähallitus 1992: Ohje erämaa-alueiden luonnonmukaisesti hoidettavien metsien käsittelystä, Vantaa.
- Metsähallitus 1993: Luonnonsuojelun hoidon periaatteet, Valtion omistamien luonnonsuojelun tavoitteet, tehtävät ja hoidon yleislinjat, Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja Sarja B. No 1.
- Metsähallitus 2002: Luonnonsuojelun hoidon periaatteet, Metsähallituksen luonnonsuojelun tavoitteet, tehtävät ja hoidon yleislinjat. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B nro 63.

Pouta E. ja Heikkilä, M. (toim.) 1998: Virkistysalueiden suunnittelu ja hoito. Ympäristöopas 40, Ympäristöministeriö.

Hoito- ja käyttösuunnitelmat, yleissuunnitelmat

- Aalto, T. 2000: Mietoistenlahden hoidon ja käytön periaatteet. Alueelliset ympäristöjulkaisut 186. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Anon. 1995: Ehdotus vesiensuojelun tavoitteiksi vuoteen 2005. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Anon. 2001: Suomen Itämeren suojeluohjelman työryhmän mietintö 19.6.2001.
- Bäck, S. ja Lindholm, T. 1999: Vesi- ja rantaluonnon monimuotoisuuden säilyttäminen – selvitys vesiensuojelun tavoiteohjelmaa vuotta 2005 varten. Suomen ympäristö 364. 79 s.
- Granö, O., Roto, M., ja Laurila, L., 1999: Environment and land use in the shore zone of the coast of Finland. Publ. Inst. Geogr. Univ. Turkuensis 160: 1-46 Haapanen, E. (toim.) 2001: Vanhankaupunginlahti – Helsingin lintuparatiisi: EU Life -projekti vuosina 1997-2000. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 2001/3.
- Hokkanen, M. 2001: Metsähallituksen perinnemaisemien hoidon priorisointi ja rahoituksen tarpeet alueittain. Moniste. Metsähallitus, Vantaa. 7 s.
- Häikiö, M. 2000: Sisä-Savon ulkoilureitistön yleissuunnitelma. Pohjois-Savon ympäristökeskuksen moniste 27.
- Jaakkola, S. 1999: Nuuksion kansallispuiston ennallistamissuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B nro 53.
- Kasanen, A. 2000: Kainuun ulkoilureittien yleissuunnitelma. Alueelliset ympäristöjulkaisut 168. Kainuun ympäristökeskus.
- Kauppila, P. ja Bäck, S. 2001. The state of Finnish coastal waters in the 1990s. The Finnish Environment 472. Finnish Environment Institute, Helsinki. 134 pp.
- Koskimies, P. 1998: Östersundomin lintuvesien käyttö- ja hoitosuunnitelma. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 1998/17.
- Laitinen, E. 2000: Toulatjoen vesistöalueen ja Koliman Hukkananlahden (Viitasaari) hoitosuunnitelma. Keski-Suomen ympäristökeskuksen monistesarja 31.
- Lindgren, L. 1998: Lenholmin luonnonsuojelu- ja lehtojensuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B nro 44.
- Lehtomaa, L. ja Lammi, A. 2001: Paimion Askalan perinnemaisemien hoito- ja käyttösuunnitelma. Lounais-Suomen ympäristökeskuksen moniste 2001/7.
- Marttunen, M. (toim.) 1998: Vesiensuojelun tavoitteet vuoteen 2005: vaihtoehtoisten kuorimitustasojen vaikutukset sisävesissä. Suomen ympäristö 160. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Metsähallitus 1996: Hammastunturin erämaan hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B nro 32.
- Metsähallitus 1998: Patvinsuon kansallispuiston runkosuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B nro 47.
- Metsähallitus 1999: Kemihaaran erämaa-alueen hoito ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B nro 50.
- Metsähallitus 1999: Valtavaaran ja Pyhävaaran luonnonsuojelualueen runkosuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B nro 49.
- Metsähallitus 2000: Saaristomeren kansallispuiston runkosuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B nro 56.
- Metsähallitus 2001: Pöyrisjärven erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma, Pöyrisvuoman soidensuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma, Saaravuoman–Kuoskisenvuoman soidensuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B No 59.
- Metsähallitus 2001: Urho Kekkosen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B nro 60.
- Mikkilä, T. 2001. Perämeren Rahjan saariston virkistyskäyttö. Alueelliset ympäristöjulkaisut 233. Pohjois-Pohjanmaan ympäristökeskus, Oulu. 62 s.
- Mikkola-Roos, M. ja Oesch, T. 1998: Viikki-Vanhankaupunginlahti: ekologinen tila, kunnostus- ja hoitosuunnitelma. Helsingin kaupungin ympäristökeskuksen julkaisuja 1998/3.
- Muukka, L. ja Koponen, P. 2000: Vierailu karhun valtakuntaan: luontomatkaikäytön yleissuunnitelma Lauhanvuoren kansallispuiston ja Haapakeitaan luonnonsuojelualueen ympäristöön. Alueelliset ympäristöjulkaisut 156. Länsi-Suomen ympäristökeskus.

- Niemelä, M. 1999: Oulangan kansallispuiston perinnemaisemakohteiden hoitosuunnitelma. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja B nro 52.
- Paalijärvi, M., Polso, A. ja Rautio, L.M. 2001: Isojoen-Lapväärtinjoen vesistöalueen suojavyyhykkeiden yleissuunnitelma, Generalplan för skydds zoner i Lappfjärds ås vattendragsområde. Alueelliset ympäristöjulkaisut 240. Länsi-Suomen ympäristökeskus, Vaasa.
- Penttilä, T., Piri, E. ja Vuopio, M. (toim.) 1998: Pallas-Ounastunturin kansallispuisto: hoito- ja käyttösuunnitelma 1998-2017. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 716.
- Piri, E. [et al.] 1999: Punkaharjun luonnonsuojelualue: luonnonhoitosuunnitelma. Metlan tutkimusmetsien julkaisusarja 1999/15. Metsäntutkimuslaitos, Vantaa.
- Puustinen, M. 2001: Management of the runoff waters from arable land: final report of the EU/LIFE project (LIFE 97 ENV/FIN/335). Suomen ympäristö 477. Finnish Environment Institute, Helsinki.
- Pykälä, J. 2002: Perinteinen karjatalous luonnon monimuotoisuuden ylläpitäjänä. Suomen ympäristö 495. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Salonen, S. (toim.) 1999: Yterinniemen Natura 2000 -alueiden biodiversiteetin hallinta. Sykesarja A 9. Turun yliopisto, Satakunnan ympäristötutkimuskeskus.
- Tynys, T. (toim.) 1999: Kemihaaran erämaa-alueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja A nro 109.
- Tynys, T. (toim.) 1997: Hammastunturin erämaa – luonto ja käyttö, Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja A nro 52.
- Uudenmaan liitto 2001: Vantaanjoen kehittämissuunnitelma ja Vantaanjoki-projekti 1997-2001, loppuraportti. Uudenmaan liiton julkaisuja E72-2001, Helsinki.
- Uudenmaan ympäristökeskus 1999: Porvoonjokisuisto-Stensböle Natura 2000 -alue – yleissuunnitelma, Naturaområdet Borgå åmynning-Stensböle – översiktsplan. Alueelliset ympäristöjulkaisut 144, Helsinki.
- VNP 19.3.1998. Valtioneuvoston periaatepäätös 19.3.1998 vesien suojelun tavoitteista vuoteen 2005. Suomen ympäristö 226. Ympäristöministeriö, Helsinki. 82 s.
- VNP 26.4.2002. Valtioneuvoston periaatepäätös toimista Itämeren suojelemiseksi, Suomen Itämeren suojeleuhojelma. <http://kkwww.vyh.fi/ymsuo/vesi/meri/itamervn.htm>.
- Ålands Landskapsstyrelse 2000: Biologisk mångfald – Återskapande och vård av lövängar, Åland. Aktivitetsrapport III (Slutrapport). Ålands Landskapsstyrelse, Dnr Nm1-31-96-14.

Inventointiraportit

- Axell, M-B. 2001: Naturtypsinventering i Lappfjärds ås nedre lopp och mynningsområde, Luontotyyppien inventointi Lapväärtinjoen alajuoksulla ja jokisuulla. Regionala miljöpublikationer 237. Västra Finlands miljöcentral, Vasa.
- Horppila, P. (toim.) 1998: Pihlajaveden tila saimaannorpan silmin. Etelä-Savon ympäristökeskuksen moniste 13. Etelä-Savon ympäristökeskus, Mikkeli.
- Huolman, I. (toim.) 1998: Pihlajaveden kasvillisuus ja kasvisto. Alueelliset ympäristöjulkaisut 76. Etelä-Savon ympäristökeskus, Mikkeli.
- Huolman, I. (toim.) 1998: Pihlajaveden tila ja suojelun lähtökohdat, Life Pihlajavesi -projekti. Suomen ympäristö 230. Etelä-Savon ympäristökeskus, Mikkeli.
- Kajala, L. (toim.) 1999: Pöyrisjärven erämaa-alueen sekä Pöyrisvuoman ja Saaravuoman – Koskisenvuoman soidensuojelualueiden luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, Sarja A No 96.
- Koskimies, P. 1999: Porvoon Ruskiksen-Stensbölefjärdenin linnusto. Alueelliset ympäristöjulkaisut 142. Uudenmaan ympäristökeskus, Helsinki.

Ulkomaiset lähteet

- Coastal Habitat Management Plans: An Interim Guide to Content and Structure. 2001. English Nature, Peterborough.
- Council Directive on the Conservation of Natural Habitats and of Wild Fauna and Flora 92/43/EEC (with Amendments in OJ L 305, 1997).
- Davison, D.M. and Hughes, D.J. 1998: Zostera Biotopes (volume I.) An overview of dynamics and sensitivity characteristics for conservation management of marine SACs. UK Marine SACs Project. Scottish Association for Marine Science.
- European Environment Agency 2001: EUNIS Habitat Classification. Web Application, <http://mrw.wallonie.be/dgrne/sibw/EUNIS/home.html>.

Framework for Community action in the field of water policy 2000/60/EC.
 Guidelines for Developing Conservation Objectives for Marine SACs – Learning from the UK Marine SACs Project 1996-2001. 2001. English Nature, Peterborough.

Hill, S., Burrows, M.T. and Hawkins, S.J. 1998: Intertidal Reef Biotopes (volume VI) An overview of dynamic and sensitivity characteristics for conservation management of marine SACs. UK Marine SACs project. Scottish Association for Marine Science.

Indications of good practice for establishing management schemes on European marine sites. Learning from the UK Marine SACs Project 1996-2001. 2001 English Nature, Peterborough.

Lessons from the European Commission's Demonstration Programme on Integrated Coastal Zone Management (ICZM). 1999. European Commission, DG XI Environment, Nuclear Safety and Civil Protection, Fisheries, Regional Policies and Cohesion. Luxemburg, 93 p.

LIFE-Environment in action: 56 new success stories for Europe's environment. 2001. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Natura 2000: European Marine Sites: an introduction to management. 1997. Scottish Natural Heritage, Perth.

Natura 2000: European marine sites: Ecological Sensitivity and management requirements – Managing activities and impacts within the UK's network of marine Special Areas of Conservation (SACs). 1998. English Nature, Peterborough.

Natura 2000: European Marine Sites Guidance relating to statutory conservation objectives and operations which may cause deterioration or disturbance. 1998. English Nature, Peterborough.

Suomessa esiintyvät luontodirektiivin liitteen II lajit

p	Lajin tieteellinen nimi	Laji	Art	Koodi
	Nisäkkäät			
*	<i>Alopex lagopus</i>	<u>naali</u>	fjällräv	1911
*	<i>Canis lupus</i>	susi ⁴	varg	1352
	<i>Castor fiber</i>	euroopanmajava ³	europaisk bäver	1337
*	<i>Gulo gulo</i>	ahma	järv	1912
	<i>Halichoerus grypus</i>	<u>harmaahylje</u>	gräsäl	1364
	<i>Lutra lutra</i>	saukko	utter	1355
	<i>Lynx lynx</i>	ilves ²	lodjur	1361
	<i>Mustela lutreola</i>	vesikko	flodiller	1356
	<i>Phoca hispida botnica</i>	<u>itämerennorppa</u>	vikare	1938
*	<i>Phoca hispida saimensis</i>	<u>saimaannorppa</u>	saimenvikare, saimensäl	1913
*	<i>Pteromys volans</i>	liito-orava	flygekorre	1910
	<i>Rangifer tarandus fennicus</i>	metsäpeura	vild skogsren, skogsvildren	1937
*	<i>Ursus arctos</i>	karhu ²	björn	1354
	Matelijat ja sammakkoeläimet			
	<i>Triturus cristatus</i>	rupilisko	större vattensalamander	1166
	Kalat			
	<i>Aspius aspius</i>	toutain ²	asp	1130
	<i>Cobitis taenia</i>	rantaneula ²	nissöga	1149
	<i>Cottus gobio</i>	kivisimppu ²	stensimpa	1163
	<i>Lampetra fluviatilis</i>	nahkiainen ²	glodnejonöga	1099
	<i>Lampetra planeri</i>	pikkunahkiainen ²	bäcknejonöga	1096
	<i>Salmo salar</i>	lohi ²	lax	1106
	Hyönteiset			
	<i>Agathidium pulchellum</i>	korukeräpallokas	brokigaspmycelbagge	1919
	<i>Agriades glandonaquilo</i>	tundrasinisiipi	högnordisk blåvinge	1930
	<i>Aradus angularis</i>	palolatikka	spetshörnad barkskinbagge	1929
	<i>Boros schneideri</i>	lahokapo	smal skuggbagge	1920
	<i>Clossiana improba improbula</i>	kääpiöhopeatäplä	dvärgpärlmorfjäril	1931
	<i>Corticaria planula</i>	kulonyhäkäs	brandmögelbagge	1921
	<i>Cucujus cinnaberinus</i>	punahärö	cinnoberbagge	1086
	<i>Dytiscus latissimus</i>	jättsukeltaja	bred gulbrämad dykare	1081
	<i>Erebia medusa polaris</i>	ruijannokiperhonen	högnordisk gräsfjäril	1932
	<i>Euphydryas aurinia</i>	punakeltaverkkoperhonen	ärenprisnätfjäril	1065
	<i>Graphoderus bilineatus</i>	isolampisukeltaja	bred paljettdykare	1082
	<i>Hesperia comma catena</i>	pohjanvalkotäpläpaksupää	allmän ängssmygare	1933
	<i>Hypodryas maturna</i>	kirjoverkkoperhonen	boknätfjäril	1052
	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>	täplälampikorento	citronfläckad kärtrrollslända	1042
	<i>Lycaena dispar</i>	isokultasiipi	stor guldvinge	1060
	<i>Macrolea pubipennis</i>	meriuposkuoriainen	stor natebock	1922
	<i>Mesosa myops</i>	vennajäärä	skäckbock	1923
	<i>Ophiogomphus cecilia</i>	kirjojokikorento	grön flodtrollslända	1037
*	<i>Osmoderma eremita</i>	erakkokuoriainen	läderbagge	1084
	<i>Oxyporus mannerheimii</i>	mustatattiainen	svart svampkortsvinge	1924
	<i>Pytho kolwensis</i>	korpikolva	större barkplattbagge	1925
	<i>Stephanopachys linearis</i>	havuhuppukuoriainen	slät tallkapuschongbagge	1926
	<i>Stephanopachysstriatus</i>	mäntyhuppukuoriainen	grov tallkapuschongbagge	1927
	<i>Xestia borealis</i>	pohjanharmoyökkönen	nordiskt jordfly	1934
	<i>Xestia brunneopicta</i>	rusoharmoyökkönen	bruntecknat fjällfly	1935
	<i>Xyletinus tremulicola</i>	haavansahajumi	aspbarkgnagare	1928

Nilviäiset

Margaritifera margaritifera
Unio crassus
Vertigo angustior
Vertigo genesii
Vertigo geyeri

Putkilokasvit

*

Agrimonia pilosa
Alisma wahlenbergii
Arctagrostis latifolia
Arctophila fulva
Arenaria ciliatasp.pseudofrigida
Artemisia campestrisssp.bottnica
Botrychium simplex
Calypto bulbosa
Carex holostoma
Cinna latifolia
Crepis tectorisssp.nigrescens
Cypripedium calceolus
Diplazium sibiricum
Draba cinerea
Dryopteris fragrans
Hippuris tetraphylla
Liparis loeselii
Moehringia lateriflora
Najas flexilis
Najas tenuissima
Polygonum foliosum (Persicaria foliosa)
Primula nutans
Puccinellia phryganodes
Pulsatilla patens
Ranunculus lapponicus
Saxifraga hirculus
Silene furcatusssp. angustiflora
Sorbus teodorii
Trisetum subalpestre
Viola rupestrisssp. relicta

Sammalet

Buxbaumia viridis
Cephalozia macounii
Cynodontium suecicum
Dichelyma capillaceum
Dicranum viride
Drepanocladus vernicosus
(Limprichtia vernicosa)
Encalypta mutica
Hamatocaulis lapponicus
(Limprichtia lapponica)
Herzogiella turfacea
Meesia longiseta
Orthothecium lapponicum
Plagiomnium drummondii
Scapania massalongi

Laji

raakku, jokihelmisimpukka
 vuollejokisimpukka
 kapeasiemenkotilo
 kalkkisiemenkotilo
 lettosiemenkotilo

Laji

idänverijuuri
 upossarpio
 lapinhilpi
 pohjansorsimo
 tunturiarho
 perämerenmaruna
 pikkunoidanlukko
 neidonkenkä
 tundrasara
 hajuheinä
 pahtakeltto
tikankontti
 myyränporras
 idänkynsimö
 tuoksualvejuuri
 nelilehtivesikuusi
 kiiltovalkku
 laaksoarho
 notkeanäkinruoho
 hentonäkinruoho
 lietetatar
 ruijanesikko
 rönsysorsimo
 kylmänkukka
 lapinleikki
lettorikko
 pohjanailakki
 teodorinpihlaja
 lapinkaura
 pahtahietaorvokki

Laji

lahokaviosammal
 hitupihtisammal
 isotorasammal
 hiuskoukkusammal
 katkokynsisammal

 kiiltosirppisammal
 pohjankellosammal

 lapinsirppisammal
 korpichohtosammal
 isonuijasammal
 lapinpahtasammal
 idänlehväsammal
 kourukinnassammal

Art

flodpärlmussla
 tjockskalig målarmussla
 smalgrynsnäcka
 otandad grynsnäcka
 kalkkärrsgrynsnäcka

Art

rysk småborre
 småsvalting
 ryssgräs
 hänggräs
 polarnarv
 bottenviksmalört
 dvärglåsbräken
 norna
 kolstarr
 sötgräs
 brantfibbla
 guckusko
 ryssbräken
 finndraba
 doftbräken
 bred hästsvans
 gulyxne
 ryssnarv
 sjönajas
 spädna
 ävjepilört
 strandviva
 arktiskt saltgräs
 nipsippa
 lappranunkel
 myrbräcka
 polarblära
 avarönn
 venhavre
 lappviol

Art

grön sköldmossa
 vedtrådmossa
 nordisk klipptuss
 härklomossa
 stamkvastmossa

 käppkrokmossa
 trubbklockmossa

 taigakrokmossa
 platt spretmossa
 långskaftad svanmossa
 lappglansmossa
 en praktmossart
 mikroskapania

Koodi

1029
 1032
 1014
 1015
 1013

Koodi

1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1945
 1419
 1949
 1950
 1951
 1953
 1902
 1955
 1957
 1958
 1960
 1903
 1962
 1833
 1963
 1966
 1968
 1971
 1477
 1972
 1528
 1975
 1976
 1977
 1978

Koodi

1386
 1980
 1981
 1383
 1381

 1393
 1982

 1983
 1984
 1389
 1986
 1987
 1394

selitykset:

* = ensisijaisen tärkeä laji

2 = Suomella on poikkeama II-liitteen vaatimuksista (erityisten suojelualueiden osoittaminen)

3 = Suomella on poikkeama II- ja IV-liitteen vaatimuksista

4 = Suomella on poikkeama II-liitteen vaatimuksista koko maassa ja IV-liitteen vaatimuksista poronhoitoalueella

Suomessa esiintyvät lintudirektiivin liitteen I lajit

Lajin tieteellinen nimi	Laji	Art	Koodi
<i>Aegolius funereus</i>	helmipöllö	pärluggla	A223
<i>Alcedo atthis</i>	kuningaskalastaja	kungsfiskare	A229
<i>Anser erythropus</i>	<u>kiljuhanhi</u>	fjällgås	A042
<i>Aquila chrysaetos</i>	<u>maakotka</u>	kungsörn	A091
<i>Aquila clanga</i>	kiljukotka	större skrikörn	A090
<i>Asio flammeus</i>	suopöllö	jorduggla	A222
<i>Bonasa bonasia</i>	pyy	järpe	A104
<i>Botaurus stellaris</i>	kaulushaikara	rördrom	A021
<i>Branta leucopsis</i>	valkoposkihanhi	vitkindad gås	A045
<i>Bubo bubo</i>	huuhkaja	berguv	A215
<i>Caprimulgus europaeus</i>	kehrääjä	nattskärra	A224
<i>Charadrius morinellus</i>	keräkurmitsa	fjällpipare	A139
<i>Chlidonias niger</i>	mustatiira	svarttärna	A197
<i>Circus aeruginosus</i>	ruskosuohaukka	brun kärrhök	A081
<i>Circus cyaneus</i>	sinisuohaukka	blå kärrhök	A082
<i>Circus pygargus</i>	niittysuohaukka	ängshök	A084
<i>Crex crex</i>	ruisrääkkä	kornknarr	A122
<i>Cygnus columbianus</i>	pikkujoutsen	mindre sångsvan	A037
<i>Cygnus cygnus</i>	laulujoutsen	sångsvan	A038
<i>Dentocopos leucotus</i>	valkoselkätikka	vitryggig hackspett	A239
<i>Dryocopus martius</i>	palokärki	spillkråka	A236
<i>Emberiza hortulana</i>	peltosirkku	ortolansparv	A379
<i>Falco columbarius</i>	ampuhaukka	stenfalk	A098
<i>Falco peregrinus</i>	<u>muuttohaukka</u>	pilgrimsfalk	A103
<i>Falco rusticolus</i>	<u>tunturihaukka</u>	jaktfalk	A102
<i>Ficedula parva</i>	pikkusieppo	mindre flugsnappare	A320
<i>Gallinago media</i>	heinäkurppa	dubbelbeckasin	A154
<i>Gavia arctica</i>	kuikka	storlom	A002
<i>Gavia stellata</i>	kaakkuri	smålom	A001
<i>Glucidium passerinum</i>	varpuspöllö	sparvuggla	A217
<i>Grus grus</i>	kurki	trana	A127
<i>Haliaeetus albicilla</i>	<u>merikotka</u>	havsörn	A075
<i>Lanius collurio</i>	pikkulepinkäinen	törnskata	A338
<i>Limosa lapponica</i>	punakuiri	myrspov	A157
<i>Lullula arborea</i>	kangaskiuru	trädlärka	A246
<i>Luscinia svecica svecica</i>	sinirinta	blåhake	A272
<i>Mergus albellus</i>	uivelo	salskrake	A068
<i>Milvus migrans</i>	haarahaukka	brunglada	A073
<i>Nyctea scandiaca</i>	tunturipöllö	fjälluggla	A216
<i>Pandion haliaetus</i>	kalasääski	fiskgjuse	A094
<i>Pernis apivorus</i>	mehiläishaukka	bivråk	A072
<i>Phalaropus lobatus</i>	vesipääsky	smalnäbbad simsnäppa	A170
<i>Philomachus pugnax</i>	suokukko	brushane	A151
<i>Picoides tridactylus</i>	pohjantikka	tretåig hackspett	A241
<i>Picus canus</i>	harmaapäätikka	gråspett	A234
<i>Pluvialis apricaria</i>	kapustarinta	ljungpipare	A140
<i>Podiceps auritus</i>	mustakurkku-uikku	svarthakedopping	A007
<i>Porzana porzana</i>	luhtahuitti	småfläckig sumphöna	A119
<i>Sterna albifrons</i>	pikkutiira	småtärna	A195

<i>Sterna caspia</i>	räyskä	skröntärna	A190
<i>Sterna hirundo</i>	kalatiira	fisktärna	A193
<i>Sterna paradisaea</i>	lapintiira	silvertärna	A194
<i>Strix nebulosa</i>	lapinpöllö	lappuggla	A457
<i>Strix uralensis</i>	viirupöllö	slaguggla	A220
<i>Surnia ulula</i>	hiiripöllö	hökuggla	A456
<i>Sylvia nisoria</i>	kirjokerttu	höksångare	A307
<i>Tetrao tetrix tetrix</i>	teeri	orre	A409
<i>Tetrao urogallus</i>	metso	tjäder	A108
<i>Tringa glareola</i>	liro	grönbenä	A166
<i>Xenus cinereus</i>	rantakurvi	tereksnäppä	A167

Natura 2000 -verkostoa koskevia keskeisiä käsitteitä

Luontodirektiivi on 21.5.1992 annettu Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi 92/43/ETY luontotyyppien sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta. Sitä on mukautettu tieteen ja tekniikan kehitykseen neuvoston direktiivillä 97/62/EY (27.10.1997), jolla on lisätty boreaalisen vyöhykkeen luontotyyppit ja lajit osaksi luontodirektiivin liitteitä I ja II.

- **Liite I** Yhteisön tärkeinä pitämät luontotyyppit, joiden suojelemiseksi on osoitettava erityisten suojelutoimien alueita.
- **Liite II** Yhteisön tärkeinä pitämät eläin- ja kasvilajit, joiden suojelemiseksi on osoitettava erityisten suojelutoimien alueita.
- **Liite III** Suojelualueiden valintaperusteet.
- **Liite IV** Tiukkaa suojelua vaativat eläin- ja kasvilajit.
- **Liite V** Eläin- ja kasvilajit, joiden hyödyntämistä on säänneltävä
- **Liite VI** Kielletyt pyynti- ja tappamismenetelmät sekä kuljetusvälineet.

Lintudirektiivi on vuonna 2.4.1979 annettu Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi luonnonvaraisten lintujen suojelusta. Sen tarkoituksena on suojella Euroopan unionin alueen kaikkia luonnonvaraisia lintuja. Lintudirektiivissä korostetaan erityisesti muuttolintujen sekä kansainvälisesti arvokkaiden kosteikkoalueiden suojelua. Lintudirektiivissä on seuraavat liitteet:

- **Liite I** Erityisiä suojelutoimia vaativat lajit
- **Liite II/1** Lajit joiden metsästäminen voidaan sallia koko EU:n alueella
- **Liite II/2** Lajit joiden metsästäminen voidaan sallia vain tietyillä alueilla
- **Liite III/1** Lajit joiden kauppaaminen ei ole kiellettyä, jos kaupattavat yksilöt on hankittu laillisella tavalla
- **Liite III/2** Lajit joiden kauppaamiskiellosta voidaan myöntää poikkeuksia
- **Liite IV** Kielletyt pyyntimenetelmät
- **Liite V** Asiat joihin tutkimuksessa ja suojelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota

Luontotyyppillä tarkoitetaan luontodirektiivissä sellaisia maa- ja vesialuetyyppejä, joita luonnehtivat tietyt elottomaan luontoon kuuluvat ominaispiirteet, kuten maaperä ja vesiolosuhteet sekä elolliseen luontoon kuuluvat ominaispiirteet, kuten kasvillisuus ja eläimistö.

Ensisijaisen tärkeät eli priorisoidut luontotyyppit ovat sellaisia EU:n alueella esiintyviä luontotyypppejä, jotka ovat vaarassa hävitä ja joiden suojelussa yhteisöllä on erityinen vastuu. Nämä luontotyyppit on luontodirektiivin liiteluettelossa I merkitty tähdellä (*).

Ensisijaisen tärkeät eli priorisoidut lajit ovat sellaisia EU:n alueella esiintyviä ja tällä alueella erittäin uhanalaisia lajeja, joiden suojelussa yhteisöllä on erityinen vastuu. Nämä lajit on luontodirektiivin liiteluettelossa II merkitty tähdellä (*).

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin tulkitsee unionin lainsäädäntöä ja käsittelee esimerkiksi direktiivien ja muiden säädösten toimeenpanoa koskevat valitukset.

LIFE-Nature-rahasto on Euroopan unionin luonnonsuojelurahasto, josta voi hakea rahoitusta luonnonsuojeluhankkeiden toteuttamiseen sekä alueiden hoitoon ja ennallistamiseen. Rahoitusta annetaan pääasiassa Natura 2000 -verkostoon hyväksytyille tai ehdotetuille alueille.

SCI-alueet (Sites of Community Importance) ovat yhteisön tärkeinä pitämiä alueita, jotka sisällytetään Natura 2000 -verkostoon *luontodirektiivin* perusteella. Komissio hyväksyy SCI-alueiden luettelon.

SAC-alueet (Special Areas of Conservation) ovat erityisten suojelutoimien alueita, jotka jäsenmaiden on kuuden vuoden kuluessa muodostettava komission hyväksytyä SCI-alueiden luettelon.

SPA-alueet (Special Protection Areas) ovat erityissuojelualueita, jotka sisällytetään Natura 2000 -verkostoon *lintudirektiivin* perusteella.

Kuvailulehti

Julkaisija	Ympäristöministeriö Alueidenkäytön osasto	Julkaisu-aika	Joulukuu 2002
Tekijä(t)	Natura 2000 hoito- ja käyttötyöryhmä Puheenjohtaja Esko Gustafsson; sihteeri Heikki Korpelainen		
Julkaisun nimi	Natura 2000 -alueiden hoito ja käyttö		
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut			
Tiivistelmä	<p>Ympäristöministeriö asetti 30.5.2001 työryhmän laatimaan ehdotusta Natura 2000 -verkostoon kuuluvien alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien kehittämistä. Luontodirektiivin mukaan jäsenvaltioiden on tarvittaessa laadittava erityisten suojelutoimien (SAC) alueilla käyttösuunnitelmia, jotka voivat olla aluekohtaisia tai sisältyä muihin kehityssuunnitelmiin. Käyttösuunnitelmat voivat olla tarpeen taloudellisten ja luonnontieteellisten tavoitteiden yhteensovittamisessa. Keskeisiä periaatteita ovat eri toimijatahojen vuorovaikutuksen ja yhteistyön sekä avoimen tiedonvaihdon edistäminen.</p> <p>Työryhmä on selvittänyt suunnittelutarpeita Suomessa ja tarkastellut eri suunnittelujärjestelmien soveltuvuutta Natura 2000 -alueiden käytön ohjauksessa. Työryhmän esitykset keskittyvät olemassa olevien suunnittelujärjestelmien kehittämiseen. Mietinnössä esitetään kehittämistoimenpiteitä suunnittelun valtakunnallisen ja aluetason ohjaukseen. Lisäksi työryhmä tekee ehdotuksia aluekohtaisten suunnitelmien sisällöstä ja suunnittelussa noudatettavista periaatteista, luontotietojen kokoamisesta, seurannasta, voimavaroista sekä lainsäädännön kehittämistarpeista.</p>		
Asiasanat	luonnonsuojelu, Natura 2000 -verkosto, hoito- ja käyttösuunnitelmat		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Suomen ympäristö 597		
Julkaisun teema	Luonto ja luonnonvarat		
Projektihankkeen nimi ja projektinumero			
Rahoittaja/ toimeksiantaja	Ympäristöministeriö		
Projektiryhmään kuuluvat organisaatiot			
	ISSN	ISBN	
	1238-7312	952-11-1308-1 (nid.), 952-11-1309-X (PDF)	
	Sivuja	Kieli	
	88	suomi	
	Luottamuksellisuus	Hinta	
	julkinen		
Julkaisun myynti/ jakaja	Edita Publishing Ab, Asiakaspalvelu, PL 800, 00043 Edita puh. 020 450 05, telefax 020 450 2380 sähköposti: asiakaspalvelu@edita.fi, www-palvelin: http://www.edita.fi/netmarket		
Julkaisun kustantaja	Ympäristöministeriö		
Painopaikka ja -aika	Edita Prima Oy, Helsinki 2002		
Muut tiedot	Yhteyshenkilö ympäristöministeriössä Heikki Korpelainen, puh. (09) 1603 9516		

Presentationsblad

Utgivare	Miljöministeriet Markanvändningsavdelningen	Datum December 2002
Författare	Arbetsgruppen för skötseln och användningen av Natura 2000-områden Ordf. Esko Gustafsson, sekr. Heikki Korpeläinen	
Publikationens titel	Natura 2000-alueiden hoito ja käyttö (Skötsel och användning av Natura 2000-områden)	
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt		
Sammandrag	<p>Miljöministeriet tillsatte 30.5.2001 en arbetsgrupp som skulle utarbeta ett förslag till utveckling av planerna för skötseln och användningen av de områden som ingår i nätverket Natura 2000. Enligt habitatdirektivet skall medlemsländerna vid behov för särskilda skyddsområden (SAC) lägga upp sådana planer, som kan gälla ett bestämt område eller ingå i andra utvecklingsplaner. De kan behövas för att jämka samman ekonomiska och naturvetenskapliga mål. Till de viktigaste principerna hör bättre växelverkan och samarbete samt öppen utväxling av information mellan olika aktörer.</p> <p>Arbetsgruppen har undersökt vilka behov det finns att i Finland lägga upp sådana planer samt hur olika planeringssystem lämpar sig för styrning av användningen av Natura 2000-områden. Arbetsgruppens förslag koncentreras på utveckling av de befintliga planeringssystemen. Betänkandet föreslår åtgärder som gäller riksomfattande och regional styrning av planeringen. Arbetsgruppen ställer också förslag om innehållet i planerna för bestämda områden samt om de principer som skall tillämpas i planeringen, insamlingen av naturvetenskaplig information, uppföljningen, resurstilldelningen och utvecklingen av lagstiftningen.</p>	
Nyckelord	Naturvård, nätverket Natura 2000, skötsel- och nyttjandeplan	
Publikationsserie och nummer	Miljön i Finland 597	
Publikationens tema	Natur och naturtillgångar	
Projektets namn och nummer		
Finansiär/ uppdragsgivare	Miljöministeriet	
Organisationer i projektgruppen		
	ISSN	ISBN
	1238-7312	952-11-1308-1, 952-11-1309-X (PDF)
	Sidantal	Språk
	88	finska
	Offentlighet	Pris
	offentlig	
Beställningar/ distribution	Edita Publishing Ab, Kundservice, PB 800, FIN-00043 Edita, Finland tel. +358 20 451 05, telefax +358 20 450 2380 e-mail: asiakaspalvelu@edita.fi, www-server: http://www.edita.fi/netmarket	
Förläggare	Miljöministeriet	
Tryckeri/ tryckningsort och -år	Edita Prima Ab, Helsingfors 2002	
Övriga uppgifter	Kontaktperson vid miljöministeriet: Heikki Korpeläinen, tfn (09) 1603 9516	

Documentation page

Publisher	Ministry of the Environment Land Use Department	Date December 2002
Author(s)	Working group for the management and use of Natura 2000 sites Chair Esko Gustafsson, secretary Heikki Korpelainen	
Title of publication	Title of publication Natura 2000 -alueiden hoito ja käyttö (Management and use of Natura 2000 sites)	
Parts of publication/ other project publications		
Abstract	<p>On 30.5.2001, the Ministry of the Environment appointed a working group to present a proposal for improved management and use plans for sites belonging to the Natura 2000 network. Under the Habitats directive, member states shall, as required, draw up management plans for special conservation areas (SAC), either for individual sites, or as part of other development plans. The management plans may be useful in harmonising economic and ecological goals. The important principles include interaction and co-operation as well as improved exchange of information between the actors.</p> <p>The working group has investigated the need for such plans in Finland and studied how adequate the existing planning systems are for guiding the use and management of Natura 2000 sites. The proposals focus on improving the existing planning systems. The report presents measures for guiding, at the national and regional levels, such planning. The working group also presents proposals for the contents of the management plans and for the principles to be applied in planning, in the compilation of ecological information, in monitoring, in the allocation of resources and in amendments to legislation.</p>	
Keywords	Nature conservation, Natura 2000 network, management plan	
Publication series and number	The Finnish Environment 597	
Theme of publication	Nature and Natural resources	
Project name and number, if any		
Financier/ commissioner	Ministry of the Environment	
Project organization	Project organization	
	ISSN	ISBN
	1238-7312	952-11-1308-1, 952-11-1309- X (PDF)
	No. of pages	Language
	88	Finnish
	Restrictions	Price
	for public use	
For sale at/ distributor	Edita Publishing Ltd, Box 800, FIN-00043 Edita, Finland tel. +358 20 451 05, telefax +358 20 450 2380 e-mail: asiakaspalvelu@edita.fi, www-server: http://www.edita.fi/netmarket	
Financier of publication	Ministry of the Environment	
Printing place and year	Edita Prima Ltd, Helsinki 2002	
Other information	Contact at the Ministry of the Environment, Mr Heikki Korpelainen, phone (09) 1603 9516	

